

El Patrimoni Migratori: *L'evolució dels Museus d'Immigració*

Meritxell Gómez i Guinovart

Treball final dins l'itinerari de recerca del Màster en Gestió
del Patrimoni Cultural de la Universitat de Barcelona

Tutor: Dr. Xavier Roigé i Ventura

Barcelona, gener de 2009

“Es diu que la Cité nationale de l’histoire de l’immigration de París és un acte polític. Això és evident. Vostè no pot parlar de la història de la immigració com si escrivís un llibre o creés una obra d’art. És un acte polític que expressa una certa intenció política”.

Comentari extret de l’entrevista a Jacques Toubon al programa radiofònic francès *Les Matins* (9 d’octubre de 2007).

No hagués estat possible aquest treball sense la col·laboració i el suport de molts i moltes. És per això, que em sento deutora d'agraïments a tots aquells que d'una manera o altra, des d'un lloc o altre, des dels mitjans i les possibilitats de cadascun... han fet possible la realització del que a continuació llegireu. Gràcies a tots els que m'heu deixat robar-vos part del vostre temps amb especial menció al Dr. Xavier Roigé, tutor d'aquest treball, que tot i tenir les nostres complicacions ha fet que em senti orgullosa del resultat d'aquesta recerca; a tots els professionals del món de la museologia que han intervingut i als companys del Màster en Gestió del Patrimoni Cultural per l'ajuda, el suport i la inspiració; però sobretot, gràcies a la meua família i als meus amics, tant els d'aquí com els d'allà, que fora d'aquest món acadèmic, al llarg d'aquest temps, han estat el refugi de totes les meves histèries i excentricitats, però sobretot els hi dono les gràcies per ser el recolzament més gran ara i sempre.

Índex

Presentació.....	6
I. La museïtzació del patrimoni migratori.....	10
1.1. El patrimoni migratori. La materialització d'un patrimoni immaterial.....	10
1.2. L'interès pels museus d'immigració.....	12
1.2.1. El tracte concedit a la immigració. Models d'integració social: del segle XIX fins a l'actualitat.....	12
1.2.2. La història dels museus d'immigració.....	19
1.2.3. La Xarxa Internacional dels Museus de la Migració.....	20
II. Anàlisi dels Museus d'Immigració: alguns exemples.....	27
2.1. Ellis Island Immigration Museum.....	28
2.1.1. La immigració als Estats Units.....	28
2.1.2. Ellis Island, un símbol en la història de la immigració Nord-americana.....	29
2.1.3. La creació del museu.....	30
2.1.4. El museu: continguts i museografia.....	32
2.2. Museo Nacional de la Inmigración de la República Argentina.....	35
2.2.1. La immigració a l'Argentina.....	35
2.2.2. El Hotel de Inmigrantes, un lloc emblemàtic.....	38
2.2.3. El Museo Nacional de la Inmigración.....	40
2.3. Memorial do Imigrante de Brasil	41
2.3.1. La immigració al Brasil.....	41
2.3.2. La creació del Memorial do Imigrante.....	43
2.4. Immigration Museum Melbourne Victoria.....	48
2.4.1. La immigració a Austràlia.....	48
2.4.2. La creació d'un museu de la immigració a Austràlia.....	49
2.4.3. Les exposicions i les activitats de l'equipament.....	51
2.4.4. El museu com a espai per a la comunicació entre comunitats.....	52
2.5. Cité nationale de l'histoire de l'immigration.....	53
2.5.1. Un projecte polític controvertit.....	53

2.5.2.	El context de la immigració a França.....	54
2.5.3.	Les vicissituds polítiques del procés de creació de la Cité de l'immigration.....	56
2.5.4.	Un museu controvertit.....	58
2.5.5.	El museu: l'exposició permanent i la museografia.....	61
2.6.	Centre de Documentació i Museu de la Immigració d'Alemanya.....	65
2.6.1.	La immigració a Alemanya després de la Segona Guerra Mundial.....	65
2.6.2.	La creació d'un museu de la immigració a Alemanya.....	67
2.6.3.	Un centre científic i d'investigació.....	68
2.7.	Immigrantmuseet.....	70
2.7.1.	La immigració a Dinamarca.....	70
2.7.2.	La creació d'un museu de la immigració a Dinamarca.....	71
2.7.3.	La col·lecció i les activitats de l'Immigrantmuseet.....	72
2.8.	Museu d'història de la immigració de Catalunya: El MhiC.....	74
2.8.1.	La Gènesi: El simbolisme d'un museu de la immigració a Catalunya.....	74
2.8.2.	El context: una ciutat amb una forta immigració.....	76
2.8.3.	L'oferta cultural a Sant Adrià de Besòs.....	77
2.8.4.	El projecte i la futura exposició permanent.....	79
2.8.5.	Les activitats expositives i les activitats socioeducatives del MhiC.....	83
2.9.	Valoració i recull de dades. Potencialitats i mancances dels museus d'immigració analitzats.....	88
III.	Conclusions. El futur dels museus de la immigració.....	93
IV.	Bibliografia i Fonts.....	99
4.1.	Referències bibliogràfiques.....	99
4.2.	Webgrafia.....	103
4.3.	Entrevistes.....	104
V.	Annexos.....	105

Presentació

La realitat museística és molt diversa i polifacètica. Al llarg de l'evolució dels museus hi hagut canvis freqüents en la manera d'entendre els museus i en els temes o aspectes que es tracten. Els museus –especialment els de societat- han hagut d'anar variant i adaptar-se a les noves realitats i problemàtiques emergents, adoptant nous plantejaments sempre susceptibles de polèmiques. Cada vegada més, els museus són contemplats com a béns de consum, on els visitants poden adoptar, refusar o negociar els significats que es donen a la propietat cultural tangible o intangible amb propòsits de construcció d'identitat. Això els dóna la possibilitat d'adaptar-se i fins i tot prendre el control del seu entorn social generant un rang de beneficis individuals i socials (Newman, 2008).

Dins d'aquesta nova dinàmica, pot veure's com actualment sorgeixen diverses tipologies d'equipaments des dels quals es fa un treball públic de recuperació de la memòria, amb l'objectiu que aquest material estigui al servei de la comprensió i de l'anàlisi d'aquesta des d'una perspectiva històrica. Els museus d'immigració, en aquest sentit, són un exemple d'aquesta voluntat de recuperació de la memòria i de convertir els museus en uns mediadors entre la realitat social i l'anàlisi d'aquesta realitat. Aquests museus, que han tingut una certa evolució en les dues darreres dècades, són equipaments que tracten una temàtica que abans no s'havia tractat suficientment en un equipament museístic, una temàtica que té una representació diferent depenent del territori i el període de temps que es tracti. En aquests museus (alguns encara en projecte) es planteja la necessitat de recuperar la història i les històries d'immigració a fi de posar-les al servei de la nova ciutadania. Es tracta de museus monogràfics dedicats a les migracions o des de museus d'història nacional que, a partir de la seva posició de museus, repensen els seus propis continguts en base a les diferents realitats culturals.

L'expansió d'aquests museus doncs, ¿és només una maniobra de les autoritats públiques i de la política per canalitzar la qüestió de la immigració per una via cultural, o la creació d'aquestes institucions és símbol de renovació de la missió dels museus, les quals incorporen la importància de la història i de les ciències socials en general?.

Es necessiten els museus d'immigració? Encara es podria dir més: els museus d'immigració serveixen com a eina integradora dins les societats actuals?.

El propòsit de la present recerca és fer una primera aproximació, per després tractar amb més profunditat el tema en una futura tesi, sobre el sorgiment dels museus d'immigració i la seva evolució, qüestionant-nos sobre els motius que els han fet desenvolupar, sobre les temàtiques que plantegen, sobre com porten la mediació entre el fenomen migratori i les polítiques al respecte, i sobre les formes museogràfiques que es plantegen per tractar-ho. Es tracta d'uns museus que, en molts casos, han resultat polèmics perquè es refereixen a aspectes sovint controvertits en relació a les polítiques d'acollida i perquè afecten i es refereixen a la reformulació de les identitats nacionals en base al paper de les persones nouvingudes, més recentment o en generacions anteriors.

Per realitzar aquesta recerca s'han escollit diferents equipaments del món que tracten la temàtica migratòria tot veient quins són els factors que determinen la seva creació. S'anirà d'una visió més general a una visió més centralitzada. Un d'aquests museus que s'estudiarà és el cas del Museu d'història de la immigració de Catalunya; amb una forta perspectiva simbòlica. Aquest museu –que s'ha escollit, entre d'altres raons, perquè és el museu més proper sobre aquesta temàtica i per tant, es podia estudiar in situ- ha estat en certa manera l'origen d'aquesta recerca. El seu estudi ha permès trobar punts forts i eixos en comú entre els diferents museus d'immigració tractats al llarg del treball. Però en la present recerca –en aquesta fase encara forçosament inicial-, es volia anar més lluny i plantejar el tema dels museus d'immigració des d'una perspectiva general, analitzant museus molt més consolidats que el de Catalunya.

La hipòtesi inicial de la que es parteix és de la idea de com els museus de la immigració estan convertint-se en llocs de referent per a la ciutadania. Entre d'altres raons, una raó de pes per la que s'està donant aquest fet és per l'increment de processos migratoris; hi ha una major diversitat i per tant una gran complexitat social. D'una banda s'estan convertint en llocs de trobada tant per a aquells sectors de nouvinguts presents en diferents països com per aquells autòctons i d'altra banda també s'estan convertint en llocs d'aprenentatge on la gent coneix la seva pròpia història i la dels altres. Tot això fa que hi hagi una forta implicació per part de la

població que empeny amb molta força en alguns indrets a que es creïn centres culturals que puguin donar resposta a les inquietuds d'aquest públic i els fagi participants de la societat a través d'exposicions, festivals, conferències, entre d'altres activitats.

Pel que fa a la metodologia de la present investigació s'ha de dir que és de caràcter qualitativa. Fonamentalment es basa en la consulta i buidatge de les fonts bibliogràfiques. La revisió de la literatura existent en vers al tema ha permès crear punts comuns que han ajudat a desenvolupar la recerca. En gran mesura, la bibliografia consultada es basa en articles de publicacions especialitzades sobre museologia i en articles específics de cadascun dels exemples de museus d'immigració estudiats, aquests articles contenien cites i referències bibliogràfiques que han ajudat a connectar tot aquest entramat d'informacions. En el cas concret de Catalunya, a més de la bibliografia consultada, també s'ha pogut comptar amb la realització d'entrevistes, les quals han ajudat a tractar i situar alguns dels temes estudiats al llarg de la recerca a partir de l'experiència, dels consells i aportacions dels propis entrevistats.

En part s'ha optat per aquesta metodologia, com ja es comentava amb anterioritat, degut a les dificultats que es presentaven a l'hora d'analitzar els diferents museus estrangers que es mostren al llarg del treball. El fet de no veure'ls en primera persona ha fet que l'anàlisi fos més difícil. Anar a estudiar algun d'aquests museus és un punt que per una qüestió de temps i de possibilitats no s'ha pogut contemplar i que sense dubte hagués facilitat i donat força a moltes de les qüestions presentades al llarg del treball. Tot i això, no s'ha d'oblidar que aquesta recerca és una primera aproximació de forma general al tema tractat i encara que no s'ha pogut fer ara un estudi in situ d'alguns dels exemples estrangers sí es farà a la futura tesi, aquest és el propòsit.

La recerca s'ha estructurat en dos grans capítols i un altre de conclusions. El primer capítol enquadra l'objecte d'estudi. Aquest capítol a la mateixa vegada s'estructura en dos punts claus. El primer punt té com a objectiu delimitar i explicar la definició de patrimoni migratori, vinculant-lo al mateix temps amb el concepte de patrimoni immaterial. El segon punt clau explica l'interès pels museus d'immigració a partir del tracte concedit a la immigració des del segle XIX fins a l'actualitat, relacionant-lo amb tres models polítics i socials en referència a la immigració: el de

l'Assimilació, el Melting Pot americà o Fusió Cultural i el del Pluralisme Cultural i el Multiculturalisme actual. Són tres visions que condicionen el missatge de les exposicions i activitats dels museus d'immigració, depenent de quina sigui la tradició migratòria del país on es creen els seus missatges en poden ser uns o altres. D'altra banda, es tracta també la història dels museus de la immigració, explicant quina ha estat la seva evolució des del seu sorgiment. Per últim, en aquest apartat s'estudia la Xarxa Internacional de Museus de la Migració, veient quins són els museus que l'integren i com s'estructuren aquests.

El segon capítol és el cos central de la investigació, ja que es basa en l'anàlisi descriptiu de vuit museus d'immigració al món: l'Ellis Island Museum de Nova York, el Museo Nacional de la Inmigración de la República Argentina, el Memorial do Imigrante del Brasil, l'Immigration Museum Melbourne Victoria, la Cité nationale de l'histoire de l'immigration de París, el Centre de Documentació i Museu de la Immigració d'Alemanya, l'Immigrantmuseet de Dinamarca i el Museu d'història de la immigració de Catalunya. S'han escollit aquests vuit equipaments perquè són vuit punts de vista diferents d'abordar el fet migratori i de conservar i promoure la cultura dels immigrants.

En les conclusions es recolliran les valoracions extretes després de tot l'estudiat tot fent una valoració de quin és el futur d'aquests equipaments. Com s'ha dit anteriorment, d'aquesta recerca és una primera aproximació al tema, així doncs, tota la informació que és recull en aquest capítol serà el punt de partida per a dur a terme la tesi doctoral, en la qual es realitzarà un anàlisi molt més acurat sobre l'estat de la qüestió dels museus de la immigració.

I. La museïtzació del patrimoni migratori

1.1. El patrimoni migratori. La materialització d'un patrimoni immaterial

Per poder parlar dels museus d'immigració cal fer prèviament una reflexió sobre el patrimoni que tracten, és a dir, sobre la pròpia noció de patrimoni i el propi concepte de patrimoni migratori, en relació al que és el patrimoni immaterial.

El concepte de patrimoni és difícil de definir. Es pot considerar el patrimoni com el conjunt d'aquells béns culturals, materials o immaterials que sense límit temporal ni espacial, han estat heretats, reunits i conservats amb l'objectiu de ser transmesos a les generacions futures. És una definició àmplia del concepte, entenent el patrimoni cultural com tot allò que socialment es considera digne de conservació independentment del seu interès utilitari. Així doncs, el patrimoni consisteix en un conjunt d'objectes, que transmeten uns missatges culturals i que mereixen sobreviure en el temps, fet que alhora reflexa la ideologia i el sistema de creences de cada moment. D'aquesta manera la patrimonialitat no prové dels objectes, sinó dels subjectes i el procés de patrimonialització és un procés de patrimonialització col·lectiva (Tugores, 2006).

Els principals paràmetres que defineixen el què s'entén per patrimoni és el seu caràcter simbòlic, la seva capacitat per representar simbòlicament una identitat ja que aquesta és també una construcció social i un fet dinàmic. Poden coexistir diferents versions d'una mateixa identitat, que habitualment s'articulen en relacions de complementarietat. La representació patrimonial pot adaptar-se perfectament a l'entitat dinàmica i polièdrica de la realitat (Prats, 1997). Aquesta dimensió simbòlica del patrimoni ha portat a la definició de noves formes conceptuals del patrimoni que no tenen a veure amb elements materials del passat (els clàssics béns patrimonials), sinó que també es refereixen a elements de patrimoni immaterial, o a les formes de vida d'una societat. En les últimes dècades s'han realitzat grans esforços a l'estudi i el reconeixement d'aquests béns patrimonials més recents i menys valorats. En aquesta consideració del patrimoni, el que importa ja no són els béns materials, sinó els aspectes socials que constitueixen una història, unes traces del passat o fins i tot uns

problemes del present. És dins d'aquesta perspectiva que cal parlar del patrimoni migratori.

El patrimoni migratori doncs, és aquell patrimoni que engloba els testimonis supervivents de les migracions (documents, objectes, memòria oral, etc) que permeten aprendre en torn a la història i la cultura migratòria existents al món. És un patrimoni que fins les últimes dues dècades ha estat ignorat, però ara degut a la situació actual on les migracions són molt notòries, a nivell social i polític, a arreu del món ha augmentat la conscienciació i l'interès per la comprensió d'aquest aspecte del patrimoni cultural. La conservació del patrimoni immaterial dels migrants a l'hàbitat de recepció és un clar recurs per fer front a un entorn nou. També serveix per a construir zones de comoditat lligades en allò que es coneix mentre s'assimila allò desconegut (Nettleford, 2004). El patrimoni immaterial dels migrants és el gresol de la diversitat cultural. La mobilitat humana és un fet inherent en les persones¹, per tant és història i per tant s'ha de conservar. És part de la història del que ha emigrat però també dels familiars que es queden (Lambkin, 2007). D'aquest interès neix la necessitat de crear diferents equipaments, entre ells museus, que tractin la temàtica migratòria que conservin i renovin el patrimoni migratori.

El sorgiment dels museus d'immigració està relacionat amb la creixent importància dels processos migratoris i amb el brot del multiculturalisme en els processos de globalització. L'increment de la diversitat cultural en molts països provoca la necessitat de reflexionar sobre el fet i, sobretot, de construir noves identitats a partir d'aquesta diversitat. Es creen, així, museus que tenen un fort component polític.

Hi ha dues qüestions bàsiques que intervenen en la definició d'aquest patrimoni. En primer lloc, la seva perspectiva dual. La immigració consisteix essencialment en un procés dual pel fet de que implícitament suposa la intervenció de dos llocs, per una banda el lloc d'origen i d'altra el lloc d'arribada. El migrant assumeix un doble paper jurídic: el d'emigrant, des de el punt de vista del seu lloc d'origen i el d'immigrant des de la perspectiva del lloc en el que s'estableix. Els museus de les

¹ Comentari personal extret de l'entrevista a Imma Boj, Directora del Museu d'història de la immigració de Catalunya.

migracions volen reflexar aquesta dualitat: emigració i immigració, segons el context del país d'acollida o en funció del context el país que genera migrants.

En segon lloc, el fet que aquests museus es dirigeixen, en general, a les generacions més joves perquè aquestes aconseguixin entendre el significat cultural, social i econòmic de les onades de migració en la història del seu país, de la seva regió o de la seva localitat sigui perquè molts dels seus conciutadans varen emprendre el seu viatge des d'allà – museus d'emigració - o perquè nombrosos estrangers es varen instal·lar en el seu territori – museus de la immigració - . Una raó addicional que justifica la creació d'aquests museus és que així es dona la possibilitat als descendents de migrants de recollir informació i detalls personals sobre els seus avantpassats, en forma de documents individuals, genealogies i dades diverses sobre el país i la cultura d'origen d'aquests. Des d'aquesta òptica, no es fa cap distinció entre els museus d'emigració i els de la immigració (Rocha- Trindade i Monteiro, 2008).

Els museus de la immigració, en definitiva, estan projectats no només per a ser llocs de conservació i exhibició sinó que també tenen l'objectiu de convertir-se en llocs de trobada. Les dificultats conceptuals a les quals s'enfronten els museòlegs són diverses. Per alguns pot convertir-se en un lloc per a trobar-se a si mateixos, per a altres, en un lloc per a l'aprenentatge. Però, la pregunta és: com harmonitzar aquests dos aspectes?². Els museus d'immigració no són encara ni massa coneguts ni massa definits museològicament parlant. Tot i així, existeixen diferències entre ells ja que segons com s'entengui el fet migratori els missatges de cada museu poden ser diferents, i per tant això afectarà directament a l'aspecte museològic i museogràfic del museu.

1.2. L'interès pels museus d'immigració

1.2.1. El tracte concedit a la immigració. Models d'integració social: del segle XIX fins a l'actualitat

Per conèixer la diversitat cultural i la seva lògica, és útil conèixer les polítiques de migració que es donen. El tracte concedit a la immigració, i la gestió de la diversitat

² Comentari extret de l'article "Primeros pasos hacia la creación de un museo de la inmigración" dins la revista de cultura de Nordrhein-Westfalen per Andrej Klahn, gener de 2008.

és diferent segons el país, ja que bé marcat per la política, per la filosofia, per la cultura, etc, que té cada estat. Partint d'aquí, es pot dir que existeixen tres models teòrics que engloben la integració social, i per tant també engloba als museus d'immigració ja que a partir d'aquí s'elaboraran els seus discursos museístics ja siguin tant en contra del model (com passa amb el model Assimilacionista o el Melting Pot) com a favor (com és el cas del Multiculturalisme). Són tres models que influeixen de manera directa en els seus discursos i missatges com a institució. Aquests tres models són part de la història dels migrants per tant és imprescindible pels museus d'immigració donar a conèixer quins models d'integració social s'han establert al llarg dels segles XIX i XX.

Si bé els objectius eren comuns, l'assimilació cultural i la identificació amb una identitat cultural-nacional, les fórmules concretes van variar d'un estat a altre: des del model teòric assimilacionista francès al *melting pot* nord-americà. Tot i aquesta diversitat, s'ha donat en les últimes dècades una certa tendència comú, un canvi des del paradigma de l'assimilació a un altre *pluralista*, amb la denominació de *multiculturalisme*. Tant l'assimilació com el melting pot, com el multiculturalisme, cal entendre'ls com un conjunt d'ideologia, polítiques i pràctiques, que mostren i expressen el tipus de cohesió social, les tradicions polítiques i els mites identitaris, però també les formes de relació desigual, equilibris i ajustaments, entre grups culturalment diferents i jerarquitats (Torres, 2004:62).

a) El model Assimilacionista

El model de l'*assimilació*, sorgeix el concepte als Estats Units a principis del segle XX, unit a la descripció del que havia ocorregut en la societat nord-americana, tot i que les pràctiques assimilacionistes són més antigues que aquesta experiència nord-americana, podent-se assenyalar com tals, entre altres exemples, les polítiques d'homogeneïtzació lingüística, cultural o religiosa de països europeus, on destaca la figura de França, en la formació dels Estat-Nació (Malgesini i Giménez, 2000:201-205). D'acord al cànon, l'assimilació consistiria en un procés unidireccional de simplificació mitjançant el qual les minories immigrants es despullen d'allò que els és distintiu per a copiar en les seves formes de vida social i cultural a les majories de la societat receptora (Alba, 1999). Es tractaria d'un model de filosofia social i organització

etnocultural destinat a la uniformització de grups ètnics (Gualda, 2001). És a dir, l'assimilació és el procés pel qual una persona o grup adopta com pròpia la cultura dominant en la societat, al mateix temps que va abandonant la seva identitat cultural diferenciada. L'assimilació dels immigrants va constituir una política comuna a tots els Estats, encara que amb fórmules distintes.

Els països tradicionalment receptors d'immigrants, com els Estats Units, Canadà, Austràlia o França, esperaven que els immigrants abandonessin progressivament la seva herència cultural i s'assimilessin als patrons culturals del país d'acollida.

L'assimilació dels immigrants va constituir un aspecte més de la forta tendència a l'homogeneïtzació que va caracteritzar el procés de construcció dels Estats-nació. L'extensió de l'escolarització obligatòria, de l'administració pública, de la mobilitat interna i el creixement urbà afavorien la construcció d'unitats polítiques basades en una llengua, una cultura i una identitat nacional. Amb la formació dels Estats-nació, la cultura nacional es sacralitza, s'eleva a principi de cohesió social i política (Álvarez, 1993:12; Torres, 2004:62). Sovint es distingeix, en aquest punt, entre els Estats-nació europeus i les “nacions d'immigrants”. No obstant això, també a Estats Units, Austràlia, Canadà i Argentina es van aplicar polítiques d'homogeneïtzació cultural. Encara que la seva legitimació ideològica va variar entre uns països i uns altres, en tots els casos es van adoptar mesures similars: promoció d'una llengua comuna, un únic contingut curricular en ensenyament, una participació en les institucions nacionals, la identificació amb uns referents simbòlics i uns mites històrics, etc.

Aquestes mesures van conformar autèntics programes de construcció nacional que apareixien vinculats a objectius importants com una economia moderna, una població alfabetitzada i una major cohesió política i social (Torres, 2004:62). En uns casos, aquests programes de construcció nacional van tenir èxit i van constituir els Estats-nació paradigmàtics com França, Alemanya i Itàlia. En altres casos, els grups minoritaris no es van assimilar i amb major o menor fortuna es van constituir en minories nacionals, en el marc d'Estats multinacionals, com Canadà, Bèlgica o Espanya. Així, els immigrants s'incorporaven a societats creixentment constituïdes sobre la base d'una cultura hegemònica i que identificaven cohesió i homogeneïtat. Quan es parla de procés d'assimilació no cal pensar, necessàriament, en mesures de coerció explícites.

Encara que aquestes no van faltar, l'èxit del procés d'assimilació es basava en les dinàmiques socials i l'acció de les institucions, amb les seves exigències explícites, aprenentatge de la llengua, i implícites, adaptació als costums (Torres, 2004:63). Aquest procés d'assimilació va adoptar unes formes o unes altres segons la distinta tradició política i identitària, les diferents formes amb que s'interrelacionaven l'Estat, la majoria social i les minories, i el tipus de cohesió social que caracteritzava a cadascun dels països.

D'altra banda, moltes d'aquestes societats eren més heterogènies del que la seva imatge mítica nacional proclamava. La inclusió dels immigrants es realitza en aquest marc que estableix uns límits i unes possibilitats. Al mateix temps, les dinàmiques que generen la creixent presència dels immigrants, al costat d'altres fenòmens socials, posen a prova el marc social identitari previ, ho alteren i en major o menor mesura el modifica. Respecte a les possibilitats d'aconseguir l'assimilació, les investigacions existents apunten cap a l'escàs èxit global de la mateixa si es té en compte la configuració de societats plurals que es constata avui en societats com la nord-americana, entre d'altres (Gualda, 2001:55).

Una total assimilació en els termes ortodoxos de la teoria no sembla avui factible ni real, analitzada l'experiència històrica al respecte. Entre altres coses, perquè el model assimilacionista es basa en supòsits d'escàs fonament. Un d'ells és la hipotètica homogeneïtat cultural interna de la societat actual, que no és certa.

b) El Melting Pot americà o Fusió Cultural

L'expressió que dóna origen a aquest model apareix en l'obra de teatre escrita en 1908 per Israel Zangwill: *The Melting Pot. Drama in four acts*, en la qual un dels seus protagonistes, un jove emigrant jueu, es refereix a Amèrica com "gresol de Déu", fusió de races i cultures, fent-se partícip del mite nord-americà que altres pensadors en els segles XVIII i XIX havien expressat prèviament respecte a la grandesa dels Estats Units d'Amèrica quan es discutia sobre la superioritat o inferioritat del Nou Món (Giménez i Malgesini, 2000; Gualda, 2001:58; Torres, 2004:65). A diferència de la vella Europa, en el Nou Món les cultures dels immigrants es fonen entre si per a formar les noves pautes culturals. Al costat del *melting pot*, la ideologia oficial nord-americana ha destacat el paper unificador dels valors americans. Així la base comuna a tots els nord-

americans, fills de les successives migracions, seria una identitat política que sacralitza els símbols patriòtics: la bandera, la Constitució i la tradició dels Pares Fundadors (Torres, 2004:65 i 66).

La proposta del *melting pot* defensa bàsicament que, del contacte de poblacions culturalment diferenciades, es generarà una nova identitat cultural en la qual la fusió es produeix a partir del que vagin aportant els diferents sectors de la població, tant autòctona com immigrant. L'arribada successiva de migracions anirà produint al seu torn una amalgama, donant lloc a una societat nova, que s'haurà anat enriquint a través d'aquesta fusió de cultures. En aquest context tant l'emigrant com la seva cultura són percebuts des d'una òptica positiva, com portadors de civilització que contribueixen a enriquir la societat. Entre les virtuts que es destaquen del model està la que es fa responsable de la integració social a tots els sectors poblacionals, siguin majoria o minoria cultural.

Són múltiples també les crítiques que s'han abocat al present model. Tant l'assimilació com fusió impliquen un procés que duu a perdre la cultura d'origen buscant com resultat final una societat homogènia. Tant assimilació com la fusió segueixen un camí que va de l'heterogeni a l'homogeni. No obstant, l'origen és diferent: l'assimilació es produeix a partir de l'existència d'una prèvia uniformitat i la fusió produeix l'homogeneïtat com resultat, partint de l'heterogeneïtat.

El fracàs del *melting pot* com a fet social remet a la constatació que aquest model teòric ideal no s'aconsegueix tal com ha estat definit de manera ortodoxa, entre altres coses perquè la fusió implica en la pràctica que es produeixi una dominació d'una cultura sobre una altra o unes altres (Gualda, 2001:59 i 60). El *melting pot*, com model d'integració, té un important límit ètic, que comparteix amb l'assimilació, en el fet de suposar un abandonament i un sacrifici de la cultura i identitat pròpia per a generar una nova societat.

c) El Pluralisme Cultural i el Multiculturalisme actual

L'origen d'aquest model ha de situar-se després de la Segona Guerra Mundial, encara que es desenvolupa sobretot durant els anys setanta. Igual que en els models anteriors, s'entremesclen dimensions polítiques, ètiques, filosòfiques, sociològiques, etc.

El *pluralisme cultural* defensa que és possible conviure en harmonia societats que compten amb diferències ètniques, culturals, religioses, lingüístiques, etc. I, al mateix temps, es valora positivament aquesta diversitat cultural, que s'oposa a l'ideal d'homogeneïtat final de l'assimilació i del melting pot. Al mateix temps s'assenyala que l'assimilació pot ser evitada. Es tracta, doncs, d'un model que és tolerant amb la diversitat cultural, amb la igualtat d'oportunitats i que respecta a les minories ètniques. La seva posada en pràctica s'associa a aconseguir efectes democratitzadors en la societat, i en aquest sentit, és valorat com èticament desitjable.

No obstant això, com passava amb els anteriors models teòrics, no estem davant una presentació unívoca del mateix, doncs podem trobar diferents versions de pluralisme, així com subtipus del mateix destacats en la bibliografia. Una de les més importants i recents distincions entre multiculturalisme i interculturalisme, com varietats de pluralisme (Gualda, 2001:67). Un dels reptes que afronten les societats globalitzades és l'adequada gestió del creixent pluralisme (Torres, 2004:81). Les polítiques multiculturalistes van sorgir com resposta a dit repte i, encara que no sense problemes, s'han consolidat i al mateix temps modificat les seves característiques. A l'implacar un reconeixement de les minories identitàries, aquestes polítiques són més justes i ofereixen d'entrada un millor assentament al pluralisme. El seu balanç, en termes d'integració i cohesió, és positiu i, en tot cas, no pitjor que el de societats com França que apliquen altres polítiques. El multiculturalisme ha mostrat una àmplia capacitat d'adaptació a les diferents circumstàncies. D'altra banda, el model republicà francès es mostra molt rígid i poc adequat per a una situació cada vegada més heterogènia culturalment parlant, a l'oferir un escàs marge d'assentament i compromís. La integració republicana dels anys 90 no sembla haver superat els problemes que han marcat la França immigrant en els últims vint anys.

Cada societat és filla de la seva història, de les seves tradicions identitàries i culturals, de les seves institucions i de les dinàmiques socials que es generen, etc. Per això, el vell paradigma assimilacionista no té un únic substitut i no sembla que els models siguin exportables, les formules multiculturalistes anglosaxones, vinculades a una sèrie de valors, criteris i formes de fer, no semblen traslladables a una societat com la francesa, conformada en una altra tradició. La qual cosa no implica que l'experiència multiculturalista no reporti ensenyaments d'interès per al cas francès. Els

aspectes positius de les polítiques multiculturalistes constitueixen una àmplia i rica experiència. En països com Espanya, el qual s'està conformant com societat d'immigració, sembla necessari conèixer i considerar dita experiència i no limitar-se, com acostuma a ser usual, al model republicà francès com únic horitzó de referència. Un i un altre model s'enfronten a reptes semblants. Existeix la necessitat de pensar quina és la relació més adequada entre les diferents unitats de la vida social: individus, grups i comunitats i Estat. En les societats actuals, les quals són complexes, com conseqüència tant del funcionament social com de la creixent heterogeneïtat cultural, s'afirmen subjectes d'identitats múltiples, que destaquen unes o unes altres segons els diferents àmbits en què interaccionen.

L'orientació multiculturalista sembla, d'entrada, més adequada per a afrontar aquest tipus de situacions socials. No obstant això, el reconeixement de tots aquests elements no sempre és equilibrat. Si s'aspira a una societat plural però cohesionada, la cultura pública comuna ha de constituir un referent bàsic per a tots els seus membres. La qual cosa implica, almenys, dues condicions: no pot identificar-se amb la del grup majoritari, el que pot resultar inacceptable per a les minories, però tampoc pot diluir-se tant que desaparegui el sentiment de llaç social. És necessari també un permanent procés d'ajust intercultural que exigeix la neutralització d'alguns dels aspectes més conflictius de les diferents identitats culturals i l'adopció, per part de tots, de pautes comunes. D'altra banda, el reconeixement dels grups i comunitats ha de ser compatible amb el desenvolupament de l'autonomia dels seus membres i la seva adscripció a la societat en el seu conjunt, el que suposa unes identitats i lleialtats comunitàries relativament febles.

Construir una societat cohesionada, inclusiva i plural requereix una nova i millor gestió de les identitats múltiples. Com mostra l'experiència històrica, els problemes i tensions poden augmentar en contextos on es nega la identitat cultural específica i, al mateix temps, la identitat comuna com ciutadà i treballador es troba bloquejada, falta de concreció i perspectives. És a dir fa falta reconeixement cultural i promoció social per a aconseguir una bona integració (Torres, 2004:84).

1.2.2. La història dels museus d'immigració

Al llarg d'aquests últimes dues dècades s'han anat dibuixant diferents tipologies dins dels museus que tracten la temàtica migratòria (Da Costa Leitão Vieira, 2008). En concret es troben dos grans grups diferenciats en els que es poden classificar. Per una banda es troba un primer grup, els *museus de la immigració*. Als països on la població està integrada essencialment per immigrants els interessa en especial dedicar els seus museus a la immigració i a les nombroses nacionalitats que s'han acollit en un territori concret. A la mateixa vegada en aquest grup es troben dos subgrups: els museus nacionals, com per exemple el cas de l'Ellis Island de Nova York, i els museus de comunitats d'immigrants, com és el cas del Memorial de la Immigració Polaca, Italiana i Ucraïnesa de Curitiba, Paraná al Brasil.

El segon grup són els *museus de l'emigració*; als habitants d'origen estranger també els afecta aquest aspecte ja que poden sentir-se suficientment motivats per voler crear un museu dedicat als seus compatriotes que s'han instal·lat en el mateix país que ells. Pel contrari, els països que són suficientment tradicionals de migrants tendeixen a fer museus de l'emigració a arrel de decisions adoptades pels governs centrals o regionals. Aquests museus interessen pels propis ciutadans que han emigrat a l'estranger, cap a destinacions que guarden estreta relació amb certes regions dels seus països i de les quals molts d'ells són naturals. Els museus de l'emigració també es subdivideixen en dos grups: els museus nacionals, com per exemple el Museu de l'Emigració: Comunitats i Descendents Portuguesos de Fafe (Minho) a Portugal, i els museus locals i regionals, per exemple La Fundación Archivo de Indianos a Columbres a Astúries.

En aquesta recerca doncs, es farà un estudi dels museus que s'engloben en el primer grup esmentat anteriorment, és a dir dels museus de la immigració. L'actual increment dels processos migratoris que s'està vivint fa que hi hagi un gran interès i un gran desenvolupament dels museus d'immigració. Aquests museus són anomenats de forma diversa en els diferents països. Des dels anys vuitanta i noranta s'han anat creant aquest tipus d'equipaments. Als anys setanta comença a haver-hi alguna iniciativa de museus d'immigració a Suècia i Finlàndia, però els primers museus d'immigració entesos com a tals van ser el Migration Museum South Australia

inaugurat l'any 1986, l'Ellis Island Museum de Nova York inaugurat l'any 1990 i el DOMiD d'Alemanya inaugurat també el mateix any que el nord-americà. L'últim museu de la immigració creat fins el moment es troba a Europa, es tracta de la Cité nationale de l'histoire de l'immigration de París, el qual es va inaugurar l'octubre de 2007.

A través de la presentació de les històries personals, busquen d'una banda facilitar la transmissió entre les diferents generacions, així com la trobada entre la població emigrant i la població local. Amb la finalitat de mantenir i conservar la memòria col·lectiva, aquests museus pretenen tres objectius principals³: 1) Reconeixement: la contribució feta per la població emigrant a la societat que l'ha rebut, la diversitat i riquesa de les cultures d'origen i el dret a la doble pertinença; 2) Integració: incentivar el sentit de pertinença, habilitar la comunitat emigrant perquè es senti part de la nació en la que viu, trobar llocs comuns i contribuir a la identitat nacional; 3) Construcció de consciència: sobre els esdeveniments que han dut als individus a deixar les seves terres, desenvolupant així l'empatia en la població d'origen, és a dir, destruir els estereotips sobre la immigració.

1.2.3. La Xarxa Internacional dels Museus de la Migració

La preocupació per la conservació de la memòria migratòria es veu reflectida en la decisió que van prendre la UNESCO i la OIM al 2006. Van decidir treballar conjuntament per a la promoció i l'intercanvi d'informació i experiències sobre la història de la immigració i les memòries dels emigrants, a través de la creació i desenvolupament de museus d'immigració en diferents països. Aquest tipus de museu té com objectiu recollir, protegir, evidenciar i fer accessible a tothom elements relacionats amb la història i la cultura de la migració i el procés d'integració de la comunitat emigrant. És per tot això que des de 2006, es va tenir la necessitat de crear la xarxa de museus de la migració³. La primera trobada per portar a terme el projecte de la UNESCO-IOM, es va celebrar a l'octubre de 2006, va ser una reunió d'experts de més de deu països per facilitar l'intercanvi d'informació i experiències. A la reunió es va comptar amb la participació de diferents experts de països com: Austràlia, Brasil,

³ www.migrationmuseumsnetwork.org.

Dinamarca, França, Alemanya, Israel, Itàlia, Holanda, Portugal, Espanya, Suècia, Suïssa i Regne Unit. Tots ells es van ocupar del desenvolupament del present i del futur dels museus d'immigració.

Aquesta trobada va permetre una oportunitat per poder donar inici a una xarxa internacional d'especialistes, composta de representants de museus de la migració ja existents, de països que volen començar la creació d'aquests museus, delegats de les principals comunitats emigrants i representants del món de l'educació i de la ciència⁴. La Xarxa Internacional es converteix en espai de comunicació entre les diferents institucions a la vegada que també és un eix vertebrador per a tots ells. De la mateixa manera, aquesta xarxa permet publicar, organitzar jornades, debats, etc, de manera conjunta. Hi ha una comunicació i una recerca constants entre els diferents equipaments que els ajuda a posar-se al dia, a cadascun d'ells, del què s'està fent fora del seu propi espai. També s'ha de dir que sense el recolzament d'aquesta xarxa no hagués estat possible dur a terme algunes de les institucions que en formen part. És un element molt útil i necessari per a la continuïtat d'aquestes institucions monogràfiques de les migracions, com a mínim per ara així es demostra.

A diferència dels grans països d'immigració com els Estats Units, Canadà, o Brasil, la contribució de la immigració a la constitució de la identitat nacional no es pren tant en consideració en els països europeus (Wihtol, 2008). En el cas del continent americà s'ha potenciat la memòria migratòria des de l'àmbit cultural i educatiu de forma tradicional. Així trobem equipaments com el Memorial do Imigrante de São Paulo, una aproximació a la representació del ciutadà, on el seu passat migratori és motiu d'orgull. A països com Brasil les migracions formen part dels currículums educatius dels seus estudiants. Els museus aconsegueixen una gran funció educativa amb una llarga trajectòria.

En canvi la representació de la memòria migratòria a Europa és una preocupació recent. París desenvolupa actualment la gran Cité nationale de l'histoire de l'immigration de París, un espai on la ciutadania pugui contemplar el seu caràcter migratori, considerant que això és una necessitat prioritària en un moment com l'actual on la immigració és a França un fet amb molt passat i molt futur. Partint del

⁴ Font: Migration Museums Network.

mateix principi, propostes molt més modestes com el projecte del MhiC a Catalunya introdueix un nou concepte el de la immigració interior, plantejant la capacitat transformadora de la immigració quan es produeix d'una manera tan nombrosa com la que es va viure a Catalunya a mitjans del segle XX (Boj, 2004⁵).

En la següent taula es pot veure quins són els museus que conformen la Xarxa Internacional, en quins països es troben i una breu descripció de cadascun d'ells:

Taula 1

MUSEU	PAÍS	DESCRIPCIÓ
Altretalie	Itàlia	Va obrir les seves portes l'any 2000 a la ciutat de Turín. És un centre que forma part de la fundació privada Giovanni Agnelli. Treballa dins la línia de la investigació en relació a la cultura italiana al món. Ha realitzat nombroses publicacions.
Babylonian Jewry Heritage Center	Israel	Es tracta d'un centre de recerca i museu. Té una gran col·lecció de material etnogràfic, llibres i un gran arxiu de documents sobre el món judaic.
Cité nationale de l'histoire de l'immigration	França	Va obrir les seves portes a l'octubre de 2007. Aquest equipament no és només un museu, és un centre polivalent obert a la investigació i al diàleg. En la seva exposició permanent s'aborden dos cents anys d'immigració a França.
Cobh Heritage Centre	Irlanda	Aquest museu tracta l'èxode irlandès viscut entre els anys 1848 i 1950 on més de sis milions

⁵ Sobre aquesta qüestió, veure *MhiC: Un motiu per fer un museu: Projecte del Museu d'història de la immigració de Catalunya*. Sant Adrià de Besòs, 2004.

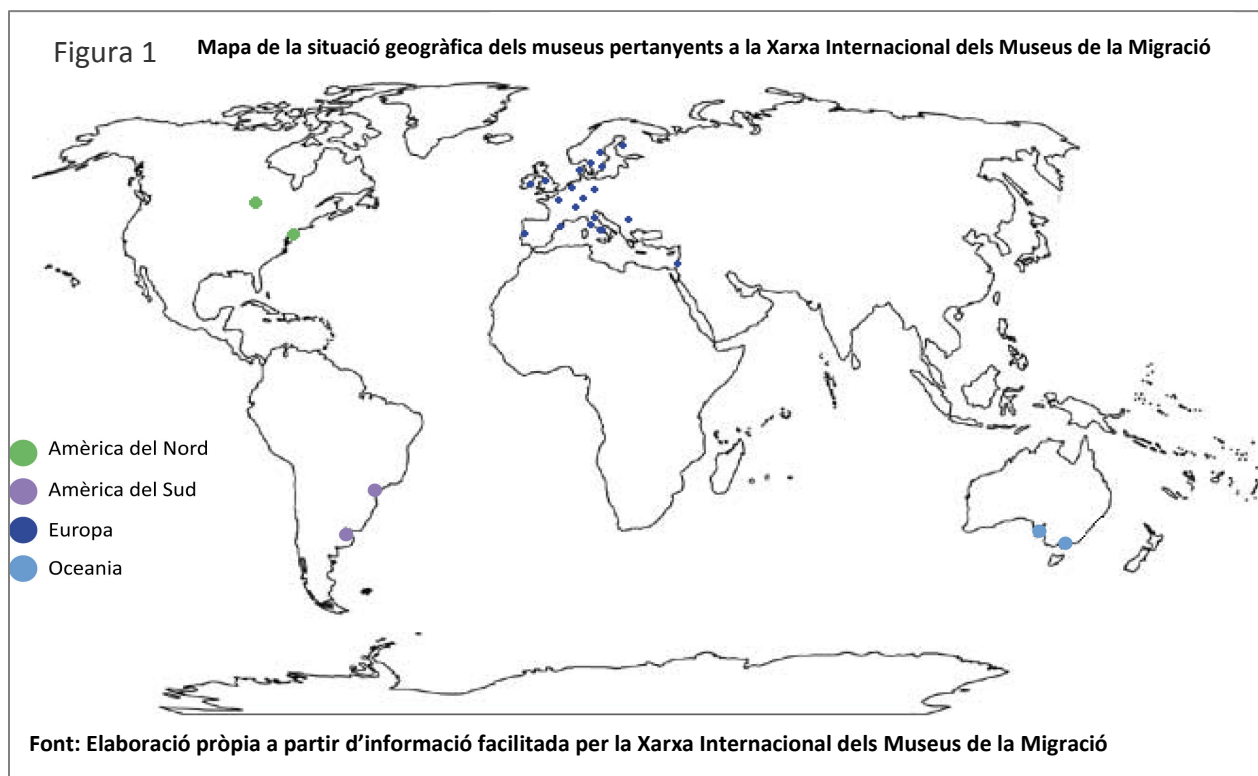
		d'irlandesos van emigrar.
DOMiD	Alemanya	Inaugurat l'any 1990 a la ciutat de Colònia. El DOMiD és una fundació privada. És el Centre d'investigació i Museu de les migracions d'Alemanya. En concret es tracten les migracions viscudes després de la Segona Guerra Mundial.
Ellis Island Museum	Estats Units	L'Ellis Island Museum va obrir les seves portes l'any 1990 a Nova York. És un dels museus que tracta la temàtica migratòria més representatius del món. En el seu interior s'aborda una exposició que vol mostrar com van viure els emigrants la seva arribada a terres nord-americanes a partir de documents escrits, fotografies, objectes, etc i sobre tot a partir de la memòria oral dels propis protagonistes.
German Emigration Center	Alemanya	Va obrir les seves portes l'any 2005 a la ciutat de Bremerhaven. És un museu que aborda tant el tema de la emigració com de la immigració des d'una perspectiva molt àmplia i diversa, és a dir, no només es centra en el moviment migratori local sinó que dóna una visió més global del concepte.
Immigrant Institutet	Suècia	Es va fundar l'any 1973 a Estocolm però l'any 1975 es trasllada a Borås. Es tracta d'una organització no governamental. És un equipament que funciona com a biblioteca i com a museu. Es recullen treballs i experiències d'immigrants que viuen a Suècia.

Immigrantmuseet	Dinamarca	Es troba a la ciutat de Farum prop de Copenhaguen. Va obrir les seves portes a l'any 1997. Forma part d'una fundació privada. És un projecte que tracta la immigració a Dinamarca des del segle XIX fins a l'actualitat.
Immigration Museum Melbourne Victoria	Austràlia	Es troba a l'Estat de Victoria, es va inaugurar l'any 1998. El museu de la immigració australiana és un dels més visitats del país. Forma també part d'una fundació privada. S'hi realitzen nombroses exposicions i festivals els quals giren entorn a diferents col·lectius d'immigrants del país.
Institute of Migration	Finlàndia	Es va fundar l'any 1974. La seva tasca principal es desenvolupar treballs de recerca en vers la immigració de Finlàndia.
Kosmopolis	Holanda	Va obrir les seves portes l'any 2004. És un equipament que per mitjà del teatre, la música, l'art, etc, de diferents col·lectius d'immigrants que viuen a Holanda pretén fer una gran base de dades.
Memorial do Imigrante	Brasil	Inaugurat l'any 1998 a São Paulo. El Memorial do Imigrante explica les migracions viscudes al Brasil des del segle XIX fins a l'actualitat.
MhiC	Espanya	El projecte del Museu d'història de la immigració de Catalunya va obrir les seves portes al novembre de 2004, encara està en procés de portar-se a terme en la seva totalitat. En ell s'hi realitzen exposicions temporals que aborden tant la immigració a Catalunya com a arreu del món.

Migration Museum South Australia	Austràlia	Va ser una iniciativa promulgada des de l'any 1983 però fins l'any 1986 no va obrir les seves portes a la ciutat d'Adelaide. És el primer museu de la immigració d'Austràlia. El museu pretén explicar la història i les tradicions culturals de l'Estat de South Austràlia a partir de les migracions que va anar rebent i rep el país.
Migrations Museum	Suïssa	Es va inaugurar l'any 1998. Aquest museu tracta les migracions a Suïssa.
Multicultural Centre	Suècia	Es va inaugurar l'any 1987. És un equipament centrat en l'intercanvi cultural i en les relacions que s'estableixen entre els diferents col·lectius a Suècia.
Museo Nacional de la Inmigración	Argentina	El Museo Nacional de la Inmigración de Argentina va obrir les seves portes l'any 2001 després d'una gran pressió per part de la població des de feia més de tres dècades per a la seva creació. En aquest museu es mostra les grans onades d'immigració viscudes durant el segle XIX i XX a l'Argentina a partir d'objectes, fotografies, testimonis orals, etc.
Museo Regionale Dell'Emigrazione Pietro Conti	Itàlia	Es troba a la ciutat de Perugia. Aquest museu tracta les emigracions d'aquells italians que van anar a la recerca de millors condicions de vida entre 1800 i 1900.
Museu da Emigração e das Comunidades	Portugal	Es va inaugurar l'any 2001 a la ciutat de Fafe. És un museu que parla de les emigracions realitzades pels portuguesos durant el segle XIX i XX.
National Museums of World Culture	Suècia	Aquest equipament suec pretén a partir de les seves exposicions ser un lloc de trobada de les

		diferents cultures dins aquest món global i divers.
Pier 21	Canadà	Es va inaugurar l'any 1999. L'equipament canadenc tracta la immigració des de l'any 1867 fins a l'actualitat.
San Marino Study Centre on Emigration	San Marino	Es va inaugurar l'any 1997 dins les dependències d'un antic monestir, el monestir de Santa Clara. Aquest equipament està centrat en la recerca de l'emigració a San Marino.
Srpski Muzej rasejanja i seoba - an initiative	Sèrbia	Es troba a la ciutat de Belgrad. És el primer museu serbi que tracta la temàtica migratòria.
19 Princeleet Street	Gran Bretanya	Es troba a la ciutat de Londres. A partir d'un lloc curiós i emblemàtic de la ciutat, la seva exposició explica la història de Londres i la multiculturalitat que es viu a Gran Bretanya.

Aquest mapa reflexa i permet fer-se una idea de quina és la presència dels museus que integren la Xarxa Internacional dels Museus de les Migracions:

II. Anàlisi dels museus d'immigració

En aquest capítol es farà una anàlisi d'alguns dels museus més importants d'arreu del món sobre el tema de la immigració. A través d'aquest estudi, fonamentalment bibliogràfic, es tractarà de veure com s'ha museïtzat el tema de la immigració en diferents països.

Els museus escollits per fer aquest anàlisi han estat vuit. Aquesta selecció s'ha fet a partir de la seva localització geogràfica i de la seva titularitat com a museus de la immigració dins la Xarxa Internacional de Museus de la Migració. S'ha de dir també que molts dels museus presentats no tenen encara un seguiment i una avaluació continuada de la seva evolució, alguns d'ells són institucions molt noves i encara no s'han dut a terme massa estudis respecte la seva trajectòria. En la majoria de casos no es pot comptar amb dades numèriques exactes en relació al nombre de visitants que visiten el museu o els pressupostos, això ha dificultat el seu anàlisi. Les dades són orientatives, s'ha de tenir en compte que en els casos on les xifres s'han pogut obtenir, han estat facilitades per la pròpia institució i per tant tot i que s'acosten a la realitat no són plenament objectives. Els indicadors que s'han escollit per dur a terme dit anàlisi són els següents: el seu context i la seva descripció, la situació geogràfica, l'any de creació, les exposicions i col·leccions, i el nombre de visitants.

En concret, els museus que s'estudiaran són els següents :

1. **Ellis Island Museum** (Nova York, Estats Units)
2. **Museo Nacional de la Inmigración de la República Argentina**
(Buenos Aires, Argentina)
3. **Memorial do Imigrante** (São Paulo, Brasil)
4. **Immigration Museum Melbourne Victoria** (Melbourne, Austràlia)
5. **Cité nationale de l'histoire de l'immigration** (París, França)
6. **DOMiD: Centre de Documentació i Museu de la Immigració d'Alemanya** (Colònia, Alemanya)
7. **Immigrantmuseet** (Farum, Dinamarca)
8. **Museu d'història de la immigració de Catalunya** (Sant Adrià de Besòs, Espanya)

2.1. Ellis Island Immigration Museum

2.1.1. La immigració als Estats Units

El museu d'Ellis Island, a Nova York, exhibeix una crònica de la illa dins la història de la immigració dels EEUU, en un context molt ampli ja que abasta quatre segles d'immigració al país. El museu utilitza l'edifici principal original, el qual va ser dissenyat per mostrar autoritat i poder (Desforges i Maddern, 2008).

El significat del Museu d'Ellis Island entronca amb el sentit que ha tingut i té la immigració als Estats Units. En aquest país, hi ha una sobrevaloració de la immigració, la gent segueix definint-se a partir dels seus orígens encara que aquests remuntin a moltes generacions anteriors. És just el contrari del que passa en d'altres països, com a França, on en el moment que un es naturalitza tendeix a esborrar d'on va venir⁶. No sempre és així, però si és cert que en països on la immigració no és un fet fundacional es tendeix en moltes ocasions a esborrar, a amagar d'on es va venir, i per tant esborrant part de la memòria. Per contra es pot veure com en països on la immigració és un fet fundacional, com passa en el cas dels Estats Units, Canadà o Austràlia, la immigració és important al país, tant és així que es creen centres, com el Museu d'Ellis Island, els quals exalten la importància de la immigració al país.

Estats Units és una nació culturalment diversa. Hi conviuen una gran varietat de cultures, de tradicions i de valors (Adams i Pearlie, 2001; Thompson, 2005) la cultura nord-americana o occidental es deriva principalment dels immigrants d'Europa Occidental, començant amb els assentaments anglesos i neerlandesos dels primers colonitzadors. Cultures com l'alemanya, irlandesa i escocesa també van influir significativament en la cultura americana, així com algunes tradicions dels amerindis nord-americans i dels esclaus africans (Queralt, 2000). L'expansió cap a l'oest va posar la cultura en contacte amb la cultura mexicana, incorporant-la en moltes expressions d'entreteniment i gastronòmiques del sud dels Estats Units, sobretot als estats originalment mexicans, com ara Texas, Nou Mèxic i Califòrnia. La immigració massiva d'europaus del sud i l'est del continent va introduir-hi nous elements.

⁶ Declaracions de la historiadora francesa Janine Ponty. Font: EFE, "Francia abre el museo de la Inmigración entre la discreción y la polémica", 10 d'octubre de 2007.

La cultura nord-americana es defineix, doncs, com gresol en què els immigrants assimilen la cultura unificada que incorpora les cultures de tots els immigrants. Així la base comuna a tots els nord-americans, fills de les successives migracions, seria una identitat política que sacralitza els símbols patriòtics: la bandera, la Constitució i la tradició dels Pares Fundadors (Torres, 2004). D'altra banda, altres models diuen que la cultura no és un gresol sinó un mitjà en què les cultures dels immigrants conserven les seves característiques sense barrejar-se completament en una cultura unificada. Com ja s'ha vist anteriorment, la manera en què la societat nord-americana pot aconseguir l'harmonia, segons els sociòlegs moderns, és mitjançant el model d'integració social del pluralisme cultural i no el de l'assimilació.

2.1.2. Ellis Island, un símbol en la història de la immigració Nord-americana

Ellis Island és una petita àrea de terra al Port de Nova York entre l'Estàtua de Llibertat i els gratacels del districte financer de Manhattan. Històricament, va ser el primer centre per on passaren els immigrants que arribaven als Estats Units. La major part dels immigrants que van arribar a Ellis Island esperant convertir-se en americans procedien de les classes baixes europees, ja que els més rics passaven els controls al vaixell, i se'ls permetia l'entrada immediata a EEUU. El goig que molts experimentaven en veure l'Estàtua de la Llibertat, ràpidament es dissipava a l'arribar al lloc anomenat "Island of tear" (Illa de les llàgrimes) i enfrontar-se a la burocràcia que s'interposava entre ells i la ciutadania americana. Els aspirants a americans havien de passar un sever reconeixement mèdic, a més de ser interrogats sobre els seus parents i habilitats en el treball. Qualsevol signe de malaltia, podia significar la detenció, o en el pitjor dels casos, la deportació, com passava amb el 2% dels nous arribats (Moore i Pardue, 2002). Alguns van experimentar per primera vegada la corrupció americana a Ellis Island, on els oficials d'immigració rebien suborns i augmentaven el preu dels bitllets de tren per als posteriors viatges pels Estats Units.

Al llarg de la seva llarga història, l'Illa Ellis ha estat un lloc de símbols i una font d'importants conflictes. Entre 1892 i el 1954, Ellis Island va ser el centre d'immigració més concorregut de tot Estats Units. Més tard es convertiria en hospital militar i centre

de detenció d'enemics estrangers. Durant la Segona Guerra Mundial també es van utilitzar com centre de detenció d'estrangers. Aquesta història l'ha convertit en un autèntic símbol dels processos migratoris. L'Illa ha representat molt més que el lloc on uns dotze milions de persones van entrar als Estats Units o en els quals el 2% van ser retornats als seus països d'origen (Perec i Bober, 1995).

La història material i social d'Ellis Island obeeix a les importants modificacions de l'actitud suscitada per la immigració als Estats Units. La immigració va arribar al seu punt més àlgid al 1907, va caure en picat durant la Primera Guerra Mundial, va ascendir quan aquesta va acabar i es va veure alterada radicalment quan a mitjans dels anys vint es van aprovar les lleis d'immigració restrictives que fixaven un límit anual a la migració, s'assignava contingents a cada país estranger i disposaven de funcionaris consulars dels Estats Units ubicats en el país d'origen de l'immigrant s'encarreguessin de la seva inspecció. En endavant, només s'enviarien a Ellis Island els immigrants que no tinguessin els documents en regla o que haguessin de rebre tractament mèdic en el complex hospitalari del Servei de Salut Pública. Les instal·lacions servien cada cop més com punt de reunió i deportació d'estrangers que havien entrat il·legalment en el país o d'immigrants que havien incomplert les condicions en que se'ls havia admès. La primera època d'Ellis Island responia, doncs, al caràcter liberal dels Estats Units en l'àmbit de la immigració, però la segona meitat de la seva existència va estar marcada per una nova política de restriccions que va arribar a entretancar l'entrada al país (Pardue, 2004:22).

Ellis Island va tancar les seves portes el 1954 i va sofrir un abandonament total fins que una remodelació de 160 milions de dòlars va tornar a obrir el seu edifici principal en setembre 1990 per a convertir-se en l'Ellis Island Immigration Museum. El Museu de la Immigració està dedicat, doncs, a la memòria d'aquells immigrants de tercera classe i mostra quin va ser el seu paper durant el procés d'immigració massiva dels segles XIX i XX.

2.1.3. La creació del Museu

Tot i que el museu d'Ellis Island no es va crear fins el 1990, el procés de formulació té una llarga història. Els primers antecedents cal situar-los en el procés de

creació del Servei de Parcs als Estats Units i la gestió de l'illa per aquest Servei. El 1924 es va nomenar Monument Nacional a l'Estàtua de la Llibertat, que passaria a formar part del Servei de Parcs Nacionals al 1933. Mitjançant una Proclamació Presidencial de 1965 per part del president Lyndon Johnson, Ellis Island va quedar incorporada al Monument Nacional de l'Estàtua de la Llibertat amb ànim de conservar les instal·lacions originàries del servei d'immigració i els hospitals i crear el Museu de la Immigració d'Ellis Island (Pardue, 2004).

El Servei de Parcs Nacionals s'havia creat l'any 1917 amb l'objecte de supervisar un sistema de quinze parcs nacionals i vint-i-un monuments nacionals per conservar-los al presentar-los al públic. En virtut d'una Ordre de l'Executiu de 1933, es van transferir al Servei de Parcs Nacionals altres monuments i parcs nacionals abans confiats al Departament de la Guerra (entre ells, l'Estàtua de la Llibertat i molts camps de batalla). Al 1935 el Congrés va aprovar la Llei de Llocs d'Interès Històric, per la qual s'encomanava al Servei de Parcs Nacionals "la restauració, reconstrucció, rehabilitació, conservació i manteniment a escala nacional dels emplaçaments, edificis i objectes d'interès històric i prehistòric, així com de béns arrels d'importància històrica i arqueològica" i "la creació i el manteniment de museus lligats a aquests objectius". En aquella època, els museus d'història estaven en molts sentits a la saga dels museus d'art o d'història natural. La incorporació d'emplaçaments històrics amb la missió del Servei de Parcs Nacionals va contribuir decisivament a generar noves idees sobre els museus d'història, sobre tot en la mesura en que la majoria dels museus dels parcs pertanyen a la categoria de museus situats en emplaçaments" (Pardue, 2004:20).

Més tard, al desembre de 1980, el Servei de Parcs Nacionals va donar a conèixer un pla en el que s'examinava les diverses opcions de gestió i condicionament dels edificis abandonats d'Ellis Island. La previsió de limitacions en el pressupost federal va obligar a dictaminar que només podien conservar-se unes quantes estructures històriques de la illa. Una comissió de directors executius d'empreses nomenades pel President Reagan i el Secretari d'Interior es van posar al front de la campanya de recaptació de fons privats. La comissió tenia per objecte supervisar la recaptació. Finalment es va determinar que l'Edifici principal, pel que van passar milions d'immigrants, seria la nova seu del Museu de la Immigració d'Ellis Island (Pardue, 2004:22). El plantejament bàsic consistia en rehabilitar l'edifici per allotjar un

gran museu, conservar la seva idiosincràsia històrica i tornar la seva apariència original a zones que estaven estretament relacionades amb les activitats de tramitació dels immigrants.

2.1.4. El Museu: continguts i museografia

El museu es fonamenta en una idea de memòria, cercant la complicitat dels visitants perquè trobin rastres dels seus avantpassats i perquè ells mateixos situïn la seva pròpia història familiar en el context general de la immigració que va arribar al Estats Units passant per Ellis Island. Per tenir un fons testimonial amb aquestes característiques el museu ofereix als seus visitants que si en saben d'algú que va passar algun tipus d'experiència (tant pot ser una inspecció oficial com que estigués treballant) a Ellis Island, que omplin un qüestionari, el qual es pot trobar tant a la guixeta d'informació com a la biblioteca, o bé que es deixin entrevistar a l'estudi de gravació. A més el museu té uns ordinadors a disposició dels visitants en els que poden rastrejar l'arribada de la seva família consultant les bases de dades, les quals contenen llistats extensos dels arribats al port de Nova York. També hi ha la possibilitat de gravar el nom de la família al Mur de l'Honor. En el fons totes aquestes accions el que fan es que el visitant formi part del museu, que es senti part de la història. El Museu rep una mitjana d'entre 10.000 i 15.000 visitants al dia (Smith, 1992) i anualment la xifra ascendeix fins els 2.000.000 de visitants (Westley, 2008).

Es podria dir que l'exposició més gran és el propi edifici, ja que l'edifici per si sol té una gran connotació emotiva que transporta al visitant cap al món d'aquests testimonis. En el museu es pot observar a l'exposició permanent una gran quantitat de fotografies, textos i objectes personals de l'època, a més dels petits dormitoris on els detinguts passaven la nit, encara que potser, el que millor reflecteix les esperances, els temors i la situació de la majoria d'immigrants són les històries orals.

L'exposició permanent conté audiovisuals i interactius, que tracten d'apropar més la història. L'equipament es divideix en dotze⁷ espais diferents i cadascun d'ells té una significació, alguns dels quals funcionen amb la col·laboració de Statue of Liberty - Ellis Island Foundation. Aquests espais són els següents:

⁷ Informació extreta del web l'Ellis Island Museum: www.ellisland.com.

1) Mur d'Honor: El Mur d'Honor es troba a l'aire lliure, rendeix homenatge als immigrants d'Amèrica independentment del moment en què van emigrar o com van arribar. Al Mur s'hi poden trobar actualment inscrits més de 60.000 noms.

2) American Family Immigration History Center: Inaugurat el 17 d'abril de 2001, en aquest espai els visitants poden tenir accés a onze camps d'informació digitalitzada, així com obtenir reproduccions de documents originals i fotografies.

3) La Sala d'Equipatge: Milers d'immigrants s'amuntegaven diàriament en aquesta sala. En aquest espai es pot veure quins equipatges portaven i quines mesures es prenen per part de la Secretaria General.

4) Amèrica és poblada: Conté exposicions que abasten 400 anys d'història de la immigració a Amèrica. En aquest espai també es recullen taules i gràfics tridimensionals en els que s'aprecien l'augment progressiu de la proporció de dones immigrants respecte als homes, els focus on es va impartir la immigració als EEUU procedent d'Europa, d'altres parts d'Amèrica, Àsia i Àfrica, les xifres de les persones que varen arribar als Estats Units i van sortir del país en un determinat any i les zones dels Estats Units en els que avui dia es concentren els grups de diferents ascendències.

5) Registre general de les habitacions: L'històric *Gran Saló*, una vegada ple de nouvinguts a l'espera de ser inspeccionats i registrats pels oficials d'immigració, conté ara els bancs històrics i reproduccions de les taules dels inspectors. Els visitants poden tornar a viure l'experiència de dotze milions de persones processades a través d'aquest espai tenebrós.

6) La Porta d'Amèrica: En aquesta part es troben exposicions que il·lustren la transformació dels immigrants a la Illa Ellis.

7) Els anys del cim de la immigració: En aquest espai es mostra la història de la immigració als Estats Units entre 1880-1924. Es centra en la vida dels immigrants desconeguts, i mostra l'impacte que va tenir la migració per a les famílies, el treball i la vida quotidiana.

8) Dormitori: És la tercera planta, aquí es troba la biblioteca.

9) Cròniques d'Ellis Island: Es descriu la illa, el creixement i el desenvolupament històric fins a la clausura de totes les instal·lacions de la illa l'any 1954.

10) Tresors de la terra: Es mostren objectes personals, fotografies i documents.

11) Veus en silenci: En aquest espai s'explica la història de l'edifici de com va passar de les ruïnes a un museu nacional d'immigració (1985-1990).

12) Audiència general de les habitacions: Oficialment conegut com la Junta Especial d'Investigació. Actualment s'utilitza com a lloc de representacions teatrals.

El museu gira en torn a tres temes principals, als quals se'ls ha dedicat un espai concret dins l'equipament, tal i com ja s'ha vist anteriorment:

a) La porta d'entrada a Amèrica: la història d'Ellis Island es centra en la història de la tramitació d'immigrants que va tenir a Ellis Island i presenta les activitats més destacades mitjançant una combinació d'exposicions, testimonis de la història oral, escenaris històrics reconstruïts, programes audiovisuals i serveis personals.

b) Els anys de major immigració: s'explica, des del punt de vista local a la vegada que mundial, la història general de la immigració en els Estats Units com a fenomen històric i contemporani, mitjançant exposicions, testimonis de la història oral, programes audiovisuals i serveis personals. Estudia les diferents forces que varen impedir o atreure als immigrants als Estats Units.

c) Amèrica és poblada: Aquest eix examina l'ambigüitat de la identitat centrant-se en qüestions relatives a la persistència ètnica i les relacions interculturals. S'analitzen els elements comuns de la Cultura del Estats Units i la continuïtat de la identitat ètnica, així com l'evolució d'un país que va passar de patir un dèficit de mà d'obra en els seus primers anys com a nació, del qual dona prova l'emigració forçosa d'esclaus i de servents lligats a un contracte de compliment obligat, a convertir-se en el segle XX en una economia més equilibrada que aplicava una política d'immigració restrictiva.

El museu ha de fer front als estereotips de la societat nord-americana sobre la immigració. Com assenyala Ewing (1992), Ellis ha estat considerat pels nord-americans

com un lloc ideal de rebuda. Resulta irònic –comenta aquesta autora- que l'illa que va ser vista durant tants anys com un lloc de pors i llàgrimes està ara associada amb l'Estàtua de la Llibertat, el símbol universal d'Amèrica, la llibertat i la fraternitat amb totes les nacions i els pobles:

“Si bé els historiadors han portat a terme moltes exposicions a l’Ellis Island-Immigration Museum per a presentar les múltiples facetes de la immigració, sembla que els vells conceptes que el públic té sobre els emigrants han canviat poc. Es podria qüestionar l’eficàcia de la nova història social per aclarir la complexitat de la immigració en un museu, però el que podria ser més aclaridor és examinar els membres de la societat. Ells són els que en darrera instància, han d’acceptar o rebutjar els historiadors i les noves idees, i, perquè ho volen creure, o perquè per a alguns d’ells és cert, el públic insisteix en la noció romànticista de la immigració com una recerca de la llibertat. Com a historiadors, ens cal desenvolupar noves formes de veure la història d’Amèrica, com els que realment van passar per Ellis Island (...). Els records, els debats sobre l’Illa d’Ellis i el seu simbolisme segurament continuarà” (Ewing, 1992).

L’Ellis island ha de portar a terme com a museu una tasca essencial i constant: presentar la incessant interrelació dinàmica entre cultures d’immigrants en el gresol de la cultura dels Estats Units al marge de la història d’Ellis Island, amb la qual cosa el relat de la història del país i els límits de la cultura nacional no només es veuen ampliat, sinó que també alterats per l’imperatiu continu d’integrar als estrangers en l’experiència nacional. Cal reexaminar constantment les qüestions relatives a l’autoritat cultural i a la forja de mites públics que han conformat la imatge dels immigrants dins de la cultura dominant, així com la interpretació que fan els propis immigrants de la seva història (Pardue, 2004:26).

2.2. Museo Nacional de la Inmigración. Argentina

2.2.1. La immigració a l’Argentina

L’Argentina va ser un dels països del Nou Món que més immigrants va rebre en el període d’emigració de masses. Prop de seixanta milions d’europeus van emigrar

entre 1820 i 1930, tot i que el major volum migratori va correspondre entre 1870 i 1913 (Sánchez, 2002). Si bé en termes generals la quantitat d'immigrants que es van instal·lar en terra argentina entre 1850 i 1930 va ser inferior a la que es va dirigir cap als Estats Units, Argentina va ser el país que va tenir la major proporció d'estrangers en relació amb la seva població total.

Dues nacionalitats destacaven en aquest fenomen migratori: la italiana i l'espanyola. En ordre decreixent seguien els francesos, els jueus, els austrohongaresos, els alemanys, els britànics, els suïssos, els portuguesos, els belgues i els holandesos. A partir de mitjans de segle XX, va haver-hi un canvi en la procedència de la immigració. Va augmentar la immigració però cap a altres països veïns com Paraguai, Bolívia, Xile, Perú, i en menor mesura Equador, Colòmbia i Uruguai. També van arribar immigrants d'Orient, en concret de Xina, Corea, i Japó. Segons Jorge Ochoa de Eguileor⁸, director de l'equipament, la immigració ha tingut dues característiques diferenciades: segons l'època i segons la procedència dels immigrants. Des de 1857 fins 1914, la tendència va ser en general rural i no va ser fins començaments del segle XX la tendència cap a la vida urbana.

D'acord amb les dades del cens de 1914, una tercera part dels habitants del país estava composta per estrangers. Per quins motius els immigrants van decidir instal·lar-se en aquest país? Cal considerar que des de les últimes dècades del segle XIX el país va entrar en una etapa d'expansió econòmica sense precedents, acompanyada per un procés de pacificació política i de consolidació de les institucions. Tot això va afavorir l'arribada d'immigrants, i va convertir a Argentina en una de les destinacions privilegiades. Aquest impacte es veu reflectit en major o menor mesura segons la distribució geogràfica en el país; les àrees receptores més importants i aquelles que van rebre menor quantitat d'immigrants. A partir d'això es produeix la barreja de tradicions. Així mateix, simultàniament als processos d'integració, també es van desenvolupar, pels propis immigrants, mecanismes o institucions com una forma de solidaritat i resguard de les seves tradicions: les associacions per nacionalitat, els clubs socials, esportius, etc. Aquest va ser un àmbit excepcional per a la integració de les

⁸ Sobre aquesta qüestió, veure ICOM (2005). "Los museos de la Inmigración", *Noticias del ICOM*, vol. 58, núm. 1.

diferents col·lectivitats organitzades a Argentina. L'impacte de la immigració es va expressar en la mobilitat social que es va establir i en la concreció del "fer l'Amèrica"; la cultura del treball i l'esforç com un mecanisme que obtenia resultats en la societat oberta que es trobava. La pròpia història d'Argentina va molt vinculada amb la immigració. Tant és així que no només s'ha constituït un museu Nacional de la immigració a Buenos Aires, sinó que arreu d'Argentina, diferents col·lectius, descendents de migrants espanyols, italians, holandesos, etc, han creat altres institucions on parlen de la immigració, però centrant-se en una procedència molt concreta.

Però si bé Argentina va ser, a principis del segle XX, la terra promissòria de desenes de milers d'emigrants, avui viu una increïble paradoxa: és una nació que disposa de recursos naturals inacabables, que atrau la confiança de les empreses més grans d'altres països com Espanya que han invertit milions de dòlars, però malgrat això la situació econòmica del país és molt difícil, amb taxes de desocupació i d'inflació molt elevades i amb una situació econòmica que és vista sense opcions de futur per a molts ciutadans, en especial joves, a causa de la crisi econòmica, la inestabilitat social, la recessió i la falta d'oportunitats del mercat laboral del país, tot això el que provoca és que molts argentins migrin cap altres països cercant noves oportunitats (Méndez, 2003).

Però tot i aquesta situació, Argentina ha anat rebent "nous immigrants" en les darreres dècades Méndez explica que a finals del segle XX Argentina va començar a mirar els "nous" immigrants com una desgràcia no merescuda. Fins el punt que alguns polítics, que buscaven el vot del ressentiment, alguna organització gremial i funcionaris lligats al negoci de la immigració es van ocupar durant els últims anys de generar una visió negativa de la immigració.

Aquests "nous immigrants" procedeixen del Perú, Bolívia, Europa de l'Est, i actualment hi ha una gran presència de migrants africans i asiàtics. Tanmateix, en el que es refereix al nivell d'alfabetització del nouvinguts, els estudis realitzats per la Unión Obrera de la Construcción i la Universidad de Buenos Aires, s'han valorat positivament aquests immigrants. El seu grau d'alfabetització pot ser qualificat com de superior al que tenien els espanyols i italians de les migracions anteriors, sent per exemple que els peruans en el sector de la construcció una valoració semblant a la que

s'observa en altres activitats. La col·lectivitat boliviana es dedica a l'activitat hortícola on l'aportació de la seva mà d'obra en zones properes i d'abast de la Ciutat de Buenos Aires ha estat decisiva. Mentre que, entre els immigrants de l'Europa de l'Est, més de la meitat tenen títol universitari de grau. Segons els estudis realitzats per historiadors i sociòlegs de l'Argentina, aquestes noves migracions que viu el país tenen avui dia tenen una connotació transitòria a diferència de les viscudes en el passat, les quals en la seva immensa majoria tenien un caràcter permanent.

2.2.2. El Hotel de Inmigrantes, un lloc emblemàtic

L'edifici on s'allotja el Museo de la Inmigración, a Buenos Aires, és un edifici emblemàtic, que es va començar a construir l'any 1906 per rebre, prestar serveis, allotjar i distribuir als immigrants que, procedents de tot el món, arribaven al país. La construcció es va portar a terme seguint l'ordre de la necessitat demandada, fins a crear-se tot un conglomerat d'edificis que conformaven una ciutadella.

L'any 1990, durant la presidència de Carlos Saúl Menem, es va declarar Monument Històric Nacional al conjunt de l'ex-Hotel de Inmigrantes. L'any 1997 el govern argentí va crear el Programa "Complejo Museo del Inmigrante" que es va destinar com a seu la totalitat de l'edifici de l'Hotel de Inmigrantes i el seu entorn, en jurisdicció de la Direcció Nacional de Migracions⁹.

El complex estava conformat per diversos pavellons. Cadascun d'aquests edificis estaven destinats a complir una funció molt concreta dins l'organització general de les tasques vinculades a la immigració al desembarcament, col·locació, administració, atenció mèdica, serveis, allotjament i trasllat dels immigrants. Mentre es portaven a terme les obres, els immigrants menjaven i dormien en el que havia estat el panorama del "Retiro" també conegut com la "Rotonda", a poques quadres de la nova edificació. D'aquesta manera, els immigrants, un cop desembarcats, s'anaven caminant fins allà, lloc on eren allotjats.

Els pavellons que es van construir són els següents:

- 1) El Desembarcador :** L'acte de desembarcament consistia en l'abordatge d'una junta de visita a cada vaixell que arribava, a fi de constatar la

⁹ Font: Web del Museo Nacional de la Inmigración de la República de Argentina: www.mininterior.gov.ar/migraciones/museo/index.html.

documentació exigida als immigrants, d'acord a les normes, i permetre o no el seu desembarcament. El control sanitari també es realitzava a bord, per un metge assignat a aquella finalitat. La legislació prohibia l'ingrés d'immigrants afectats de malalties contagioses, invàlids, dementes o sexagenaris. Aquí també es feia la revisió dels equipatges es portava a terme en un dels apartats del desembarcador.

- 2) **L'Oficina de treball:** Va néixer com una dependència de la Comissió d'Immigració l'any 1872, i va complir un rol important dins de les activitats de l'hotel. Poc a poc, cap al 1913, l'oficina va ampliar les seves funcions. Tenia sales destinades a l'exposició de maquinàries agrícoles i a l'ensenyament de l'ús per als homes, oficina de col·locació per a les dones, oficina d'intèrprets i projeccions. La seva tasca consistia en la recerca de treball, col·locació i trasllat dels immigrants al lloc on haguessin estat demandats. Des d'aquest edifici, que senyala entrada principal conjunt, exercia la direcció i planificació de les polítiques migratòries de tot el país, i l'administració de l'Hotel de Inmigrantes. A la planta baixa funcionava una sucursal del Banc de la Nació Argentina, on el seu propòsit era el de facilitar als immigrants les operacions de canvi.
- 3) **L'Hospital:** Equipat amb els elements més moderns de la seva època, a l'hospital li pertocava la funció d'atendre a milers d'immigrants que arribaven a Buenos Aires afectada, sobre tot, per malalties relacionades amb la mala alimentació, les penúries, el viatge, etc.
- 4) **L'Hotel:** Es tracta d'una construcció de quatre pisos, de formigó, amb un sistema de lloses, bigues i columnes de ritme uniforme, que va donar com a resultat espais amplis i disposats a tots dos costats d'un corredor central. És un dels primers edificis del país en el que es va utilitzar el formigó com estructura central. Íntegrament pintat de blanc, s'accentuava en tots els àmbits la sensació d'amplitud i lluminositat. A la planta baixa el menjador, la cuina, el jardí i les dependències auxiliars. En els pisos de dalt és on es trobaven els dormitoris. Hi havia quatre habitacions per pis, amb una capacitat per a 200 persones per cadascun d'ells, és a dir que hi podien dormir 4.000 persones.

2.2.3. El Museo Nacional de la Inmigración

Com en d'altres països, el Museo Nacional de la Inmigración d'Argentina posseeix un gran valor commemoratiu. Els edificis i les seues que en formen part estan plenament vinculades a un espai amb relació al passat històric. En aquest cas, l'espai té un valor històric perquè representa una etapa fonamental, al llarg del segle XIX les grans onades migratòries van tenir un pes molt important en l'evolució de la història d'Argentina. Tot i que no és l'únic museu argentí que tracta del tema, ha esdevingut un element de referència en el context d'un país que ha rebut onades d'immigració molt elevades.

La importància que ha tingut la immigració a l'Argentina fa que hi hagin diverses institucions dedicades a tractar d'aquest tema arreu del país. Són iniciatives sovint modestes, però que reflexen i expliquen la pròpia experiència migratòria a partir de documents i objectes de gran valor. Alguns exemples d'aquestes institucions en són: Museo y Centro Ucraniano creat l'any 1997, o el cas del Museo Judío de Buenos Aires fundat durant la dècada de 1960 per l'advocat Salvador Kibrick i la Congregació Israelita de la República de l'Argentina (González, 2001).

La proposta de fer un museu de la immigració a Buenos Aires és una iniciativa que ve de lluny però no va ser fins 2001 quan es va convertir en una realitat. Des dels anys setanta va haver-hi un gran nombre d'iniciatives que reclamaven la creació d'un museu. Al 1983, amb motiu de les gestions per part de la Direcció Nacional de Migracions, el Ministeri d'Interior encomanava a la pròpia Direcció¹⁰, la realització d'un pla de viabilitat d'un museu que tractés les circumstàncies del fet històric de la immigració a Argentina. Com no va ser possible la donació d'un edifici que fos seu del museu, l'agost de 1985 es va concedir que s'instal·lés el "Museo, Archivo y Biblioteca de la Inmigración" en un sector de l'edifici de l'Hotel de Inmigrantes, que ja hem presentat.

L'objectiu del Museo Nacional de la Inmigración de Buenos Aires és convertir-se en una eina interpretativa del fenomen migratori, la seva missió fonamental és donar a conèixer la immigració a les noves generacions per a que coneguin l'aportació dels seus propis avantpassats a la cultura argentina.

¹⁰ Resolución 320/83. 1983

El Museu consta de diversos elements que completen la seva oferta. Com en el cas d'Ellis Island, té una base de dades sobre les persones que van arribar a Argentina (amb dades del vaixell que van arribar, des d'on van venir, a quina edat, el seu estat civil, professió, religió, etc). Conté uns 3.700.000 registres d'arribades entre 1882 i 1927, una informació que s'ha extret dels llibres d'arribada de vaixells, aquestes dades s'han digitalitzat pel Centro de Estudios Migratorios Lationamericanos (CEMLA). A part d'aquest banc de dades, compta el museu també amb un gran arxiu històric, una biblioteca especialitzada i una col·lecció de fotografies considerable.

Gran part de les seves activitats van dirigides cap el públic escolar (Benza, 2006), ja que són els visitants majoritaris juntament amb les unitats familiars. El museu rep una mitjana de 30.000 visitants l'any. Sembla que tant l'exposició permanent composta per objectes personals, audiovisuals, etc, com les activitats pedagògiques aconsegueixen les perspectives dels visitants. Segons l'estudi quantitatiu realitzat per Silvia Benza l'any 2006 es va comprovar que el 70% dels enquestats havia llegit els textos , i que la major part d'ells havien tingut opinions favorables en vers ells, això porta a pensar que es tracta d'una exposició que es pot entendre, on no hi ha que vèncer cap dificultat d'enfrontar-se a alguna cosa desconeguda i que cal desxifrar. La majoria dels alumnes de grups escolars que van visitar el museu interactuaven amb els objectes que se'ls permetia tocar. Aquest aspecte del museu els hi semblava molt atractiu. Però tot i això en aquesta enquesta s'observava que molts dels nois i noies que se'ls havia entrevistat trobaven a faltar més elements d'interacció com per exemple poder accedir a les habitacions de l'hotel, o veure més objectes de tots aquells que van immigrar (Benza, 2006).

2.3. El cas del Brasil. Memorial do Imigrante

2.3.1. La immigració al Brasil

El Brasil és un exemple de nació on la seva expansió econòmica es deu en gran mida a la instal·lació dels immigrants al país. En quant a les relacions comunitàries, la integració d'aquests immigrants en la societat brasilera van tenir més efectes positius que negatius. Tot i això, avui dia els brasilers estan emigrant a la seva vegada, i les

onades d'immigració més recents que es registren al país no tenen res a veure amb les que s'enregistraven en un passat (Da Costa Leitão Vieira, 2008).

Igual que a Argentina per dirigir aquest flux migratori es van preparar llocs per a la recepció, registre i control dels passatgers que arribaven amb vaixell. A Brasil van existir instal·lacions d'aquest tipus en diverses ciutats portuàries, com Rio de Janeiro, Rio Grande, etc. Edificis diversos van tenir la funció d'*Hospaderias* d'immigrants, per a les funcions ja assenyalades i, a més, per a allotjament d'aquests treballadors que moltes vegades estaven en trànsit cap a altres destinacions i mancaven de llocs on residir temporalment.

El port principal d'entrada dels immigrants va ser el de Santos, on es va habilitar com Hospaderia l'Arsenal de Marina, que va funcionar fins a 1860. El desembarcament en el port de Santos es va intensificar a partir de 1880 i al començament del nou segle: entre 1908 i 1936, es registren en aquest port un total de 1.221.282 entrades i 667.080 sortides amb 174.928 famílies¹¹. Una vegada arribats a Santos els immigrants prenen el tren que circulava per la línia construïda per la São Paulo Railway. Des de Santos cap a São Paulo i Jundiaí. La construcció iniciada en 1860 va ser difícil ja que per a ascendir a l'altiplà calia salvar el gran desnivell de la Serra do Mar, el que es va fer amb un sistema de cremallera. La línia va començar a funcionar en 1867 i arribava fins a São Paulo a l'estació del barri de Luz. Les xifres d'immigració es van intensificar amb l'augment del cultiu del cafè i, després, amb el creixement econòmic de la capital paulista. Entre 1870 i 1939, les xifres d'immigrants en l'estat de São Paulo van ascendir en alguns anys a més de 100.000 entrades.

La primera Hospaderia creada pel govern va ser la *Hospaderia de Santa Ana*, que es va instal·lar en 1878 i va funcionar fins a 1880. A l'any següent es va crear la Hospaderia del Bon Retiro, que tenia 230 llits, però que podia allotjar a un major nombre de persones, amb matalassos en el sòl. En 1885, durant el govern d'Antonio de Queiroz Telles, es va autoritzar construir una nova Hospaderia d'immigrants, iniciant-se les obres del nou edifici en el barri de Bras, que es va posar en funcionament en 1887, abans fins i tot de ser inaugurat, no es va inaugurar fins 1888. L'administració de la Hospaderia va estar a càrrec de la Sociedade Promotora da Imigração, que

¹¹ Dades extretes del web del Memorial Do Imigrante: www.memorialdoimigrante.sp.gov.br/.

representava els interessos dels grans propietaris de cafè paulistas. En 1892 va passar a dependre de la Secretaria d'Agricultura, Comerç i Obres Públiques, i més concretament (des de 1905) del Departament de Terres, Colonització i Immigració. En 1968 va passar a dependre de la Secretaria de Promoció Social. La Hospaderia d'Immigrants del barri de Bras va constituir un gran complex que va tenir algunes ampliacions o modificacions posteriors, incloent la construcció d'una façana neoclàssica l'any 1936. Al final del recinte, separats de les anteriors instal·lacions, se situaven altres edificis com la infermeria, l'hospital, el dipòsit d'aliments, i els sanitaris. En altres edificis separats situats en la part davantera estaven el centre d'inspecció mèdica, l'agència postal, telegràfica i de canvi, i l'Agència Oficial de Col·locació, que s'encarregava d'oferir contractes i distribuir als immigrants cap als llocs en els quals es necessitava mà d'obra.

2.3.2. La creació del *Memorial do Imigrante*

El Memorial do imigrante de São Paulo és com en el cas del museu homòleg a l'Argentina, una institució ubicada en l'antiga Hospedaria de Imigrantes, un gran complex creat el 1888 que tenia per objectiu canalitzar cap els centres de demanda de treballadors, a tota la població migrant que desembarcava a São Paulo des del segle XIX.

Des de 1982 l'antiga *Hospaderia* va ser preservada com bé patrimonial i al 1986 es va convertir en seu del Centre Històric de l'Immigrant i l'any 1992 es va convertir en seu del Museu da Imigração, el qual depèn de la Secretaria de Cultura. En 1998 finalment es va crear el Memorial do Imigrante.

El centre ha pogut reunir un ampli conjunt documental que comprèn el fons propi de la *Hospaderia* d'immigrants, amb documents sobre política brasilera de mà d'obra, política de terres, de colonització, llistes de passatgers arribats als ports, registre d'immigrants allotjats, registre d'estrangers, certificats de qualificació professional, passaports, cartes i altres documents com llibres i revistes (Capel, 2007).

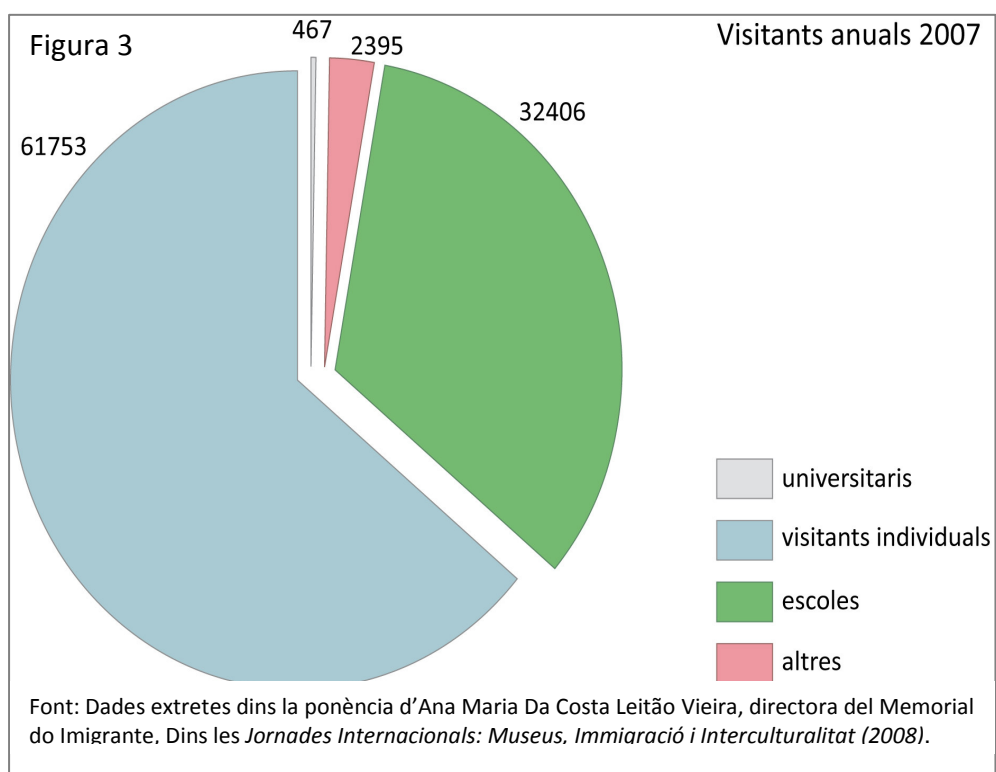
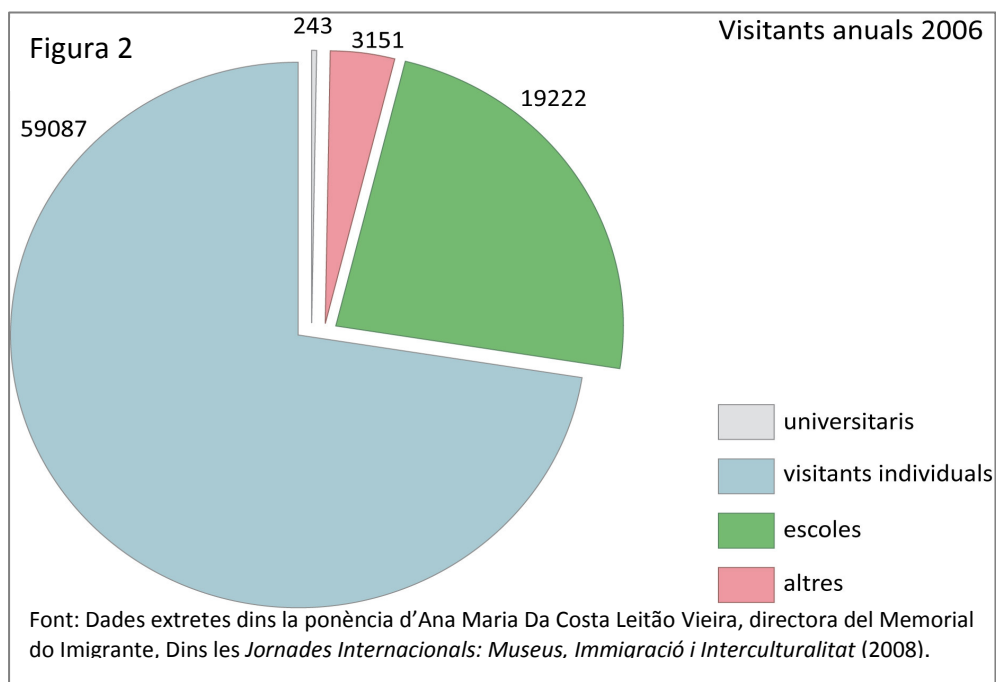
A això s'uneix un conjunt documental d'arxius de la memòria oral, vídeos temàtics, fotografies, mapes i plànols, així com una sèrie de màquines, instruments, mobles, utensilis que mostren la cultura material del món de la immigració a Brasil.

D'altra banda, la museologia brasilera, tant en el plànol de la reflexió com en el de la pràctica, ha experimentat una transformació que va començar a la dècada dels anys vuitanta. Els museus assumeixen cada cop més una funció social com a espais que permeten l'expressió i l'elaboració dels valors culturals però que representen e interpreten a la vegada la realitat socials. El sistema Brasiler de Museus¹² fa referència a les institucions museològiques "com aquelles que ofereixen al públic col·leccions i exposicions amb la finalitat de contribuir a la construcció de la identitat i de la percepció crítica de la cultura brasilera". També fa referència a les "institucions que creen programes, projectes i plans d'acció que utilitzen el patrimoni cultural com a recurs per a l'educació i la integració social". En aquesta perspectiva, "el patrimoni no és un fi en sí, sinó un instrument de transformació social" (Da Costa Leitão Vieira, 2008:129).

El Memorial do Imigrante es va crear l'any 1998. Entre 1820 i 1935 van entrar a Brasil uns 4.600.000 immigrants de diverses procedències: 1,5 milions d'italians, 1,4 de portuguesos, 600.000 espanyols, 215.000 alemanys, 105.000 austrohongaresos i 160.000 russos, entre altres. Una part important d'aquesta immigració va arribar a São Paulo, atreta per l'intens desenvolupament de les plantacions de cafè i, més tard, pel creixement de la capital de l'estat. Des de 1820 a 1961 van entrar en l'estat de São Paulo un total de 2.910.496 immigrants estrangers, i 2.665.969 nacionals, el que dona un total de 5.576.465 immigrants durant tot el període (Paiva, 2004). Encara que la immigració estrangera es va iniciar ja en la primera meitat del XIX, el període de màxima intensitat es va donar a partir de 1880; des de 1886 a 1915 van entrar a São Paulo 2,8 milions d'immigrants (Paiva, 2000).

El Memorial rep una mitjana d'entre 80.000 i 90.000 visitants l'any així ho mostren els gràfics següents dels anys 2006 i 2007:

¹² Sistema Brasiler de Museus del Ministeri de Cultura, Govern Federal del Brasil.

La col·lecció del Memorial conté una diversitat de documents produïts pels òrgans oficials de l'Estat de São Paulo i d'altres Estats del Brasil (Da Costa Leitão Vieira, 2008):

- a) Certificats de desembarcament o d'embarcament donats als immigrants que van arribar al Brasil (1888- 1978) o que van partir del país (des de principis del segle XX fins els anys cinquanta del mateix).

- b) Un total de 109 registres d'immigrants i de treballadors migrants a collits a l'Hospederia (1182- 1930).
- c) Documents de registre d'estrangers residents a São Paulo, de 1945 a 1988, emesos per la Superintendència Regional de São Paulo (Departament de Policia Federal).
- d) Documents de registre d'estrangers emesos per les Delegacions de Policia dels municipis de l'interior de l'Estat, entre 1938 i mitjans del decenni de 1940.
- e) Documents administratius emesos per la Secretaria d'Agricultura (1920 dins 1960) sobre aspectes com la propietat de la terra i la política en matèria de mà d'obra i d'assentaments.
- f) Fitxes de registre d'immigrants (documents relacionats amb el treball com currículums, candidatures, etc) produïts a partir d'informacions del Comitè Intergovernamental per les Migracions Europees (CME) entre 1947, inclosos expedients de refugiats de guerra.
- g) Documents personals d'un període comprès entre començaments del segle XX i 1950, com passaports, targetes professionals, permisos de treball i correspondència personal.
- h) Llibres i diaris. Reunits inicialment als anys quaranta del segle XX per ajudar en la seva tasca els funcionaris del Servei d'Immigració i Colonització de la Secretaria d'Estat d'Agricultura, Indústria i Comerç, de la que depèn l'antiga Hospederia dels Immigrants, aquests llibres i diaris s'utilitzen per a les investigacions del Memorial i estan a disposició del públic interessat. La col·lecció reuneix 3.446 llibres, a més dels diaris, arxius de retalls de diaris, fulletons, tesis universitàries i transcripcions de testimonis.
- i) Mapes i plànols de ciutats, de començos del segle XX fins a la dècada dels anys seixanta. Aquests materials abasten aixecaments topogràfics de l'Estat de São Paulo; mapes dels centres i regions d'implantació; medicions dels índexs pluviomètrics; mapes dels Serveis d'Immigració i d'Implantació; plànols de les parcel·les

agrícoles en les regions; plànols de les parcel·les agrícoles i de l'Hospederia dels Immigrants.

- j) Fotografies fetes entre els anys trenta i quaranta del segle XX sobre les activitats dels serveis d'implantació i acollida dels treballs dels migrants.

Aquesta col·lecció present a l'exposició permanent del museu es veu complementada per:

- Materials audiovisuals: testimonis d'immigrants de diverses nacionalitats escollides pel sector d'història oral.
- Vídeos temàtics. La col·lecció compta entrevistes i documentals sobre el tema de la immigració produïts per la televisió i les institucions culturals. Comprèn també vídeos sobre les exposicions temporals i la Festa de l'Immigrant realitzada anualment en el Memorial.
- Iconografia. A partir dels anys noranta es foren adherint altres fotografies a la col·lecció. Provenen d'exposicions fotogràfiques, d'activitats realitzades pel sector d'història oral, o dels propis immigrants.
- Objectes tant com mobiliari i utensilis emprats quotidianament a l'antiga Hospederia dels Immigrants i pels propis immigrants, a saber, vestits tradicionals, monedes, objectes d'ús personal, instruments de treball, objectes decoratius i adorns, balances, microscopis i instruments medicoquirúrgic i dental.

En la secció del Museu de la *Hospaderia* dedicada a "L'immigrant i els seus oficis" es recorda que després de l'abolició de l'esclavitud al 1889 el treball del cafè va requerir treballadors lliures i va atreure fortes xifres d'europaus. La crisi de fins del segle XIX va fer que molts s'instal·lessin en São Paulo, on es van dedicar a activitats molt variades, i on van introduir innovacions que van contribuir al desenvolupament de la indústria: de la confecció, maquinària, fusta, etc, i dels serveis. La informació reunida en els llibres de registre s'ha passat a una base digital que està accessible als visitants. La Hospaderia s'ha convertit també en un centre de documentació per a la població brasilera d'origen estranger. Els ordinadors disponibles permeten accedir a les bases de dades existents. Una pantalla mostra els països d'origen dels immigrants, i a partir d'ella es pot accedir a llistes nominals i per anys d'arribada. La consulta és

continua, famílies senceres van a visitar el museu i a consultar les bases documentals. L'arxiu de la memòria reuneix testimoniatges orals que tenen un gran valor en quines condicions es va realitzar la immigració, les impressions que van tenir els immigrants a l'arribar a Amèrica, les dificultats de l'adaptació, etc.

El Memorial treballa, mitjançant treballs de recerca i exposicions temporals, l'actual societat paolista des de la seva vessant migratòria: monogràfics sobre comunitats d'origen, treballs d'evolució històrica d'algunes famílies, etc. Les noves migracions a Brasil, són el gran repte del Memorial, l'arribada de noves comunitats com la japonesa i el seu paper transformador són alguns dels seus objectiu més immediats, tot i que la organització del museu considera que la línia de treball i els objectius del centre els hi aporten ja unes directrius molt útils¹³.

2.4. Immigration Museum Melbourne Victoria

2.4.1. La immigració a Austràlia

Victoria és un dels Estats australians de més diversitat cultural. Quasi la quarta part de la població va néixer a l'estranger, mentre que el 43, 5% dels seus habitants o bé va néixer fora d'Austràlia o té un pare o una mare natural d'un altre país. Els residents de Victoria procedeixen de més de 200 països, parlen més de 180 llengües i dialectes, i estan afiliats a més de 110 creences religioses. La majoria dels que van néixer a l'estranger van anar a Victoria en qualitat de refugiats; primer els europeus desarraigats per la Segona Guerra Mundial, després els refugiats dels conflictes d'Indoxina i el Sud Est d'Àsia, i els més recents els refugiats que van fugir de la ex Iugoslàvia, d'Àfrica, d'Orient Mitjà i Afganistan¹⁴.

La immigració és una característica important de l'Austràlia d'avui dia. Des de la Segona Guerra Mundial, gairebé sis milions de persones han emigrat cap a Austràlia; en l'actualitat, un de cada quatre australians, en una població de gairebé vint-i-un milions d'habitants, va néixer a l'estranger. Nova Zelanda i el Regne Unit són els països que més immigrants han aportat al país. La comunitat australiana és i ha estat sempre diversa. Des dels seus remots orígens, quan estava poblada pels aborígens, fins l'època

¹³ Declaracions personals de Marco Antonio Xavier, historiògraf, durant el *Congrès Mundial: Moviments Humans i Immigració* (Barcelona, 2004).

¹⁴ Oficina Australiana d'Estadística, dades del 2001 (www.abs.gov.au).

de la colonització britànica i la immigració internacional, Austràlia ha adquirit un patrimoni ètnic i cultural ric i divers (Sebastian, 2008).

La tradició migratòria és molt semblant al d'altres països com Estats Units o Canadà, països clàssics d'immigració. Al llarg de la seva història, Austràlia ha rebut successives onades migratòries que l'han convertit en una nació multicultural. La població australiana està conformada per persones que provenen de tots els racons del món. Al voltant del 23% dels australians han nascut en un altre país, i per sobre de tot la quarta part de la població té pares que han nascut a l'estranger. Immigrants de més de 160 països han decidit convertir-se en ciutadans australians¹⁵.

La primera onada migratòria europea important va començar al 1788, quan els anglesos van establir colònies penitenciàries. Al voltant de 160.000 presos van ser enviats des d'Anglaterra durant vuitanta anys. Amb la fi de la Segona Guerra Mundial la nació va entrar en un període d'un gran creixement econòmic, amb l'obertura de mines i importants projectes per la construcció de la nació. Als anys 50 va ser un temps d'estabilitat política basada en el desenvolupament d'una pròspera societat de propietaris urbans que va facilitar l'entrada de ciutadans immigrants. Després de les dècades dels anys 50 i 60, a Austràlia va arribar una onada d'immigrants, blancs¹⁶, no anglesos, la majoria provenien d'Europa del Sud i Oriental. A més des de llavors ha emigrat al país un gran nombre d'asiàtics.

2.4.2. La creació d'un museu de la immigració a Austràlia

El Museu d'immigració d'Austràlia es troba situat dins d'un antic edifici utilitzat com duana on els funcionaris del segle XIX supervisaven les arribades dels immigrants. Col·labora amb comunitats de diferents orígens culturals i lingüístics diversos, que participen en la dinàmica social, cultural, política i econòmica i econòmica de la societat i contribueixen a donar-li forma. Forma part de la xarxa de museus de l'estat de Victoria, és la institució pública més antiga del país, data des del segle XIX. La seva

¹⁵ Font: Dades extretes del Immigration Museum Melbourne Victoria.

¹⁶ **Austràlia blanca** (o **política blanca australiana**): aquest va ser el nom donat a la política oficial dels governs i els principals partits polítics a Austràlia basada en l'exclusió de la migració de persones no blanques. Va estar aprovat a l'acte de Restriccions d'Immigració de 1901. Varis aspectes oficials d'aquesta política van ser efectius des de la dècada de 1880 fins a la de 1950 i alguns aspectes encara hi eren presents a la llei australiana durant els anys setanta. Aquest és un fet que va afectar a la migració d'aquest període.

missió és promoure i conserva les col·leccions tant científiques com culturals. Junt al Museu de la Immigració també es troben el Museu de Melbourne, el Museu de Ciències i el Planetari de Melbourne.

No és l'únic museu existent al país que tracta el fet migratori, hi ha un altre museu que presenta la temàtica migratòria a la ciutat d'Adelaide a l'estat de South Australia. Aquest museu té la seva seu en un lloc molt simbòlic, es tracta d'un antic espai que s'utilitzava d'asil per a tots aquells que no tenien casa ni feina, situat al centre històric de la ciutat. Aquest equipament està obert des de 1986¹⁷ i narra la història d'aquells immigrants provinents d'arreu del món que van venir a partir de 1836 a instal·lar-se al Sud d'Austràlia.

L'Immigration Museum Melbourne Victoria és un dels museus més freqüentats a Melbourne. Té una mitjana de 125.000 visitants l'any. Es celebren tres festivals i tres exposicions anuals. Segons la directora del centre, Padmini Sebastian, el museu té una gran demanda perquè la gent vol saber i aprendre del seu passat¹⁸. El museu s'esforça en fer comprendre la influència que té la immigració a Austràlia. El museu conté informació de quaranta-vuit comunitats migratòries, incloent-hi els seus detalls i tendències demogràfiques del seu establiment a terres australianes.

El Museu de la Immigració d'Austràlia de Victoria va obrir les seves portes el novembre de 1998. La creació del Museu de la Immigració va ser una iniciativa del Govern de l'Estat de Victoria. Aquesta institució és un dels museus australians més consagrats a estudiar l'experiència migratòria i la diversitat cultural resultant al país. Els estudis de viabilitat es va realitzar durant el període de deu anys i va haver un ampli consens de diversos dirigents comunitaris amb mires de crear un museu que ratifiqués i li donés rellevància a la diversitat cultural de l'Estat (Sebastian, 2008:161).

El museu de la Immigració és una seu neutral per a les comunitats. Molts dels grups que creen aquests programes no havien treballat mai abans en projectes d'aquesta índole. Els festivals i les exposicions reuneixen a joves i a grans de cada comunitat amb la finalitat d'examinar el seu patrimoni i les seves tradicions i, el que és encara més important, de facilitar un fòrum de desenvolupament personal,

¹⁷ Font: Web del South Australian Migration Museum: <http://immigration.museum.vic.gov.au/>.

¹⁸ Comentari personal extret dins la ponència de Padmini Sebastian a les *Jornades Internacionals: Museus, Immigració i Interculturalitat* celebrades els 1,2 i 3 d'octubre de 2008.

consciència de respecte i benestar per a les persones d'aquestes comunitats, les quals no són homogènies. Dintre de totes elles existeix una diversitat de llengües, religions, costums, classes i postures polítiques. Cada cop que el museu col·labora amb grups comunitaris, s'estimula l'expressió i la presentació d'aquestes diferències (Sebastian, 2008:166).

2.4.3. Les exposicions i les activitats de l'equipament

Els objectes de l'exposició permanent del museu inclouen una àmplia varietat de recursos: presentacions amb audiovisuals, fotografies, documents, enregistraments d'àudio, objectes personals, diferents recursos interactius, etc, on el seu objectiu és apropar als visitants a la vida dels immigrants de l'època. És un recorregut amb una gran càrrega emotiva, característica amb la que juguen els museus d'immigració per tal de fer partícips al seu públic. Al llarg de la visita es troben amb diferents espais que reflexen la vida quotidiana de l'època i conviden al visitant a que reflexioni. Algun exemple d'aquests espais es troba e les habitacions dels immigrants de 1840, el visitant "espia" com era la vida quotidiana dels immigrants del segle XIX, són representacions molt realistes.

El museu a més té una biblioteca de recursos sobre immigració i muticulturalisme. El museu proposa visites guiades i una àmplia gama d'activitats i recursos didàctics que comprenen totes les edats, des de preescolar fins l'aprenentatge amb adults. A més, una cosa molt interessant és que el museu treballa conjuntament amb els professors a l'hora de realitzar les activitats amb l'alumnat.

L'equipament té com objectiu convidar als visitants a un viatge per a descobrir les múltiples dimensions de l'experiència migratòria des de 1800 fins a l'actualitat. El Museu ofereix al públic l'oportunitat de comprendre les seves tradicions tot adonant-se del ric patrimoni cultural que té Austràlia. Un altre objectiu del museu és enregistrar i interpretar l'experiència migratòria a Austràlia per tal de conèixer la societat resultant australiana i la diversitat cultural que aquesta ofereix. El museu es basa en una premissa: "Hi ha una història d'immigració en la vida o en la família de cada australià que no procedeix dels grups indígenes del país". Aquest principi modula tota la preparació de les exposicions, és una manera d'apropar-se als visitants i fer-los

partíips de la seva pròpia història o de la d'algun familiar. És a dir, els punts forts del museu es troben en les històries reals i personals que presenta.

2.4.4. El museu com a espai per la comunicació entre comunitats

Pel museu és fonamental “la connexió amb les comunitats”, de fet en el que es basa tota la tasca de la institució. És un model de col·laboració integrador i participatiu que adopta el que va descriure Stephen Weil com “*allò que els museus poden aportar a la societat*”, Weil a més afegeix que “*els museus tenen la capacitat d'impartir coneixements, estimular la indagació, crear competències, proporcionar experiències estètiques i emotives d'altre tipus, enfortir els vincles comunitaris, suscitar l'ambició personal, oferir perspectives, influir en les actituds, modular la conducta, transmetre valors, generar respecte (...)*” (Weil, 1990). El programa de connexions comunitàries és una iniciativa anual d'exposicions i festivals de la comunitat i per a ella. Si es mira bé és un enfocament estratègic que té per contingut vetllar per la capacitat d'establir relacions i activitats conjuntes amb les comunitats, per tal de compartir històries, relats, experiències i tradicions. Es converteixen aquestes relacions en una mena de fòrum per a que la comunitat assumeixi la iniciativa en la coordinació de la seva participació i contribució a activitats, com els festivals.

Sebastian apunta que des del museu es sap que la participació de les comunitats de diferents llengües i cultures acostuma a ser limitada. En primer lloc, hi ha persones que tenen interès en participar en la cultura, però no ho fan a causa de les barreres que es troben per accedir-hi. Entre aquests obstacles s'ha d'anomenar la falta d'informació o de participació en les corrents d'informació que ofereixen els detalls de les activitats i representacions artístiques. Entre altres barreres figuren l'oportunitat i el cost de les produccions, el lloc on es celebren, la falta d'avisos i el material bilingüe, per últim, l'actitud del personal. Una segona explicació és que hi ha comunitats que no volen comprometre's o participar en el que sospiten que no té importància o atractiu. En tercer lloc, hi ha persones que no senten interès i simplement no van. Encara que el treball per guanyar aquests públics exigeix majors recursos i més temps, aquesta estratègia donarà millors resultats a llarg termini. La clau de l'èxit del programa de connexions comunitàries del Museu de la Immigració radica en la voluntat d'assumir

una funció discreta i permetre a les comunitats crear programes que siguin pertinents des del punt de vista cultural i que reflexin les seves aspiracions.

Els festivals que es preparen al museu es programen amb dos o tres anys d'antelació. Alguns exemples d'aquests festivals són el dels *Islenys del Pacífic* el qual va reunir a 14 comunitats de la regió. Un comitè compost per quaranta membres és el que es va encarregar de les activitats. El museu va aportar el personal, fons i tot allò que les comunitats necessitessin. Amb el que es van trobar al museu és que la majoria dels participants mai havien entrat al museu de la immigració. El que s'ha esdevingut és que després de la celebració del festival han continuat en contacte donant pas a que les comunitats i el museu segueixen col·laborant fent exposicions, activitats, i donant oportunitats al sector més jove de dites comunitats (Sebastian, 2008: 165).

2.5. La Cité nationale de l'histoire de l'immigration

2.5.1. Un projecte polític controvertit

La Cité nationale de l'histoire de l'immigration o CNHI, que inclou el Musée nationale de la immigration, és l'exemple més recent de museus d'immigració europeus. El Museu va obrir l'exposició permanent a l'octubre de 2007 i la resta de la Cité està previst que cap a la tardor de 2008 (la mediateca, les sales de tallers, i l'auditori).

El Museu va néixer amb un objectiu polític ben clar: contribuir a la cohesió social, amb una mirada cap als nous ciutadans francesos i forjar nous discursos sobre la ciutadania francesa. El museu nacional francès està pensat per canviar percepcions d'immigració i col·laborar en la cohesió social. El projecte pretén, en certa manera, forjar nous models de ciutadania, reprenent antics ideals republicans.

En plena polèmica sobre la immigració, es un moment en que es debatien aspectes com la possibilitat de demanar tests d'ADN per als candidats al reagrupament familiar i coincidint amb manifestacions de protesta per la política migratòria del govern, el museu naixia com una aposta per generar nous discursos socials sobre el tema. Però com tots els museus de caire socials, la polèmica va envoltar la seva apertura, fins al punt que no hi eren presents ni Nicolas Sarkozy, el President de la

República, ni Brice Hortefeux, Ministre d'Immigració, Integració i Identitat Nacional¹⁹. Però les paraules de la Ministra de Cultura eren clares sobre el fort contingut polític del projecte, en presentar el museu com “*un important element de la cohesió social i del pluralisme cultural*”²⁰.

Com assenyala Lissardy, no deixa de ser curiós que en un país que viu un moment polític d'ofensiva per endurir les polítiques migratòries d'Europa, hi hagi un centre que “rendeixi culte” als immigrants²¹. La contradicció ha estat present en l'apertura de la Cité. Com ha indicat l'historiador Patrick Weil, el museu explica “una història” del 20 o 25 % de la població francesa, que podrà trobar a través d'aquest museu la història dels seus avantpassats o la seva pròpia història”, mentre que “el ministeri (de la Immigració i de la Identitat Nacional) és un senyal de desconfiança vers la immigració”²².

2.5.2. El context de la immigració a França

La història de la immigració a França es posa de manifest a voltants de 1851, però aquesta immigració era una immigració de proximitat, de barri. El model que seguia França d'integració en aquesta època era *l'assimilació republicana francesa*, la qual implicava l'adopció de la llengua i cultura francesa, l'adhesió als valors republicans i a un projecte políticonacional comú, mitjançant la participació i l'enquadrament en tot un seguit de institucions i espais socials: l'escola, l'exèrcit i el món del treball. La idea clau del model republicà és que la socialització a través de les institucions de la República i la residència permanent assimila a l'immigrant i fa d'ell, o almenys dels seus fills, francesos (Torres, 2004) tot desprenent-se de la seva cultura pròpia.

Fins el 1931 va haver-hi progressió de creixement de la immigració, seguida de certa disminució amb la crisi de 1931 i la Segona Guerra Mundial. Del 1956 al 1965 la immigració va passar per una espècie de boom, en aquest període es va produir la guerra d'Argèlia, fet que va fer que molts argelins migressin cap a França, en la seva immensa majoria els migrants eren homes. Al mateix temps, molts dels africans de

¹⁹ Le Point, 10 d'octubre de 2007.

²⁰ Le Point, 10 d'octubre de 2007.

²¹ Veure article BBC Mundo: “Un templo francés de la inmigración” per Gerardo Lissardy, 24 de juliol de 2008.

²² Le Point, 10 d'octubre de 2007; Prakash, A., 2007, “France: Le musée de l'histoire de l'immigration ouvre ses portes sans inauguration officielle”, *World Socialist Web Site*.

l'Àfrica negra van patir la descolonització, la qual cosa els va obligar a marxar per buscar feina. Després el que va haver és un constant augment de control de la immigració per part del govern. Com molts països europeus, França ha necessitat al llarg d'aquestes últimes dècades de la immigració per a compensar els pronòstics d'escassetat de mà d'obra i desequilibri entre la classe passiva i activa. No obstant, els immigrants no europeus no s'integren al gresol que va ser el nucli de la república unitària llegat de la Revolució, que se n'orgullia de la igualtat dels ciutadans davant de l'estat, independentment dels seus orígens. La societat francesa actual sembla fragmentar-se en una multiculturalització no reconeguda oficialment que amenaça al model patrici tradicional i col·loca a l'Islamisme com segona religió nacional. No obstant, s'imposa el desafiament de construir un nou model social francès que doni compte dels canvis que es viuen avui dia²³.

Per entendre per què la CNHI suscita debats, s'ha de recordar davant de tot que la idea de mobilitzar la cultura per afavorir la integració dels immigrants i "canviar la percepció dels francesos" no és nova. Es va formular per primer cop l'any 1976 amb *l'Office de la promotion des immigrés* (Oficina nacional de promoció cultural dels immigrants), organisme creat amb l'objectiu de compensar les mides tornades pel govern de dreta per d'aturar la immigració. L'esquerra es va acollir a la mateixa lògica a partir de 1983. Quan els seus dirigents van decidir reorientar la seva política d'immigració (incomplint així diverses promeses que havien fet a les associacions humanitàries en els anys anteriors), es va recorre novament a la cultura com a mitjà de compensació. Així doncs, la moda "*black-blanc-bleu*"²⁴ va ser celebrada pels governants, els mitjans de comunicació i les institucions per lluitar contra el racisme i afavorir la integració de la segona generació (Noiriel, 2008:13). Els francesos no s'han fet més tolerants amb els immigrants des de fa trenta anys. Això s'observa des de l'esfera política, ja que l'extrema dreta (el Front Nacional), que no estava representada en plànol electoral a finals dels anys setanta, avui acostuma a superar el 15% dels vots. Es comprova també en l'opinió pública. L'any 2000, segons una enquesta encarregada per la Comissió Nacional de Drets Humans, prop de dos terços de les persones

²³ "¿Qué celebra Francia?" a la revista electrònica *Sitio al margen*, escrit per Geraldine Lublin el 14 de juliol de 2000.

²⁴ Expressió de l'argot dels suburbis francesos que significa "negre-blanc-àrab" i fa referència als colors de la bandera francesa "Blau-blanc-vermell".

enquestades estimaven que hi ha havia “masses àrabs” a França. La valorització de les cultures immigrants no va produir tampoc els efectes desitjats en matèria d’“integració”. Les anomenades revoltes “dels suburbis de París”, al novembre de 2005, van confirmar el que ja s’havia destacat en diversos informes oficials publicats en anys anteriors, tant per la dreta com per l’esquerra, han estat un fracàs.

El museu de la immigració respon a aquest projecte assimilacionista que ha estat present en la política d’immigració francesa. Com deia el Primer Ministre, el dia de la presentació del projecte, l’any 2004:

“La nostra exigència de veritat reposa sobre conviccions fortes: hem fet l’elecció de la integració a la nació més que no pas la diferenciació de les poblacions. Entre una part que proclama el dret a la diferència i una altra part que fa un discurs que considera l’immigrant com a font de tots els mals i estigmatitza els individus negant la seva pertinença a la nació, nosaltres hem fet una elecció, una elecció humanista: la immigració forma part de la història del nostre poble, del nostre país i de la nostra nació, la seva història és la nostra història”²⁵.

2.5.3. Les vicissituds polítiques del procés de creació de la Cité de l’immigration

Segons les declaracions de Gabriel Gasó Cuenca, director de la Federació d’Associacions i Centres d’Emigrants Espanyols a França, a la Radio France Internationale el 21 de novembre de 2007, l’origen de la Cité és una vella reivindicació tant del moviment associatiu immigrant a França com d’un cert nombre d’intel·lectuals i historiadors que treballen en aquesta temàtica (RFI, 21 de novembre de 2007) . En concret, la idea del Museu de la immigració va néixer a la tardor de 1989, coincidint amb les seqüeles de les celebracions pel bicentenari de la Revolució Francesa, quan l’historiador Gérard Noiriel va coincidir amb Zaïr Kedaouche, un activista dels drets humans de pares algerians. Kedaouche havia quedat molt impressionat pel llibre de Noiriel, que analitzava l’absència de la història de la immigració des de memòria col·lectiva francesa i destacava la falta de reconeixement públic de les narratives

²⁵ Discurs del Primer ministre. Cité nationale de l’histoire de l’immigration, 8 de juny del 2004.

emigrants. Des de les discussions d'ambdós es va crear l'Associació per demanar la seva creació (Noiriel, 1989 i Noiriel, 2008: 17). Durant els primers anys noranta el projecte no va tenir massa èxit, eclipsat per un debat públic sobre les revisions de la legislació de nacionalitat i no va ser fins el 1998, just després de la final del Mundial de futbol, l'historiador Patrick Weil (un membre del grup inicial) i el periodista Philippe Bernard escrivien una carta al primer ministre Lionel Jospin demanant-li portar a terme la idea.

El 2001 Jospin nomenava una comissió per al desenvolupament de la idea. Driss El Yazamu i Rémy Schwartz van presentar l'informe al llavors Primer Ministre socialista, Lionel Jospin, però el projecte va quedar aturat. Les eleccions de 2002 produïen en efecte un canvi a les fortunes del projecte. Les eleccions presidencials de 2002²⁶, van fer que el projecte es situés en un clima polític propici per a la seva realització, en el context de la commoció causada pels bons resultats electorals del Front Nacional de Jean Marie Le Pen que fins i tot van eliminar a segon candidat de la segona volta. El nou govern va cercar idees que el permetessin enfrontar-se al racisme. Un nou informe es va portar a terme el març del 2003 encarregat per l'anterior ministre de Cultura, Jacques Toubon. El juliol del mateix s'anunciava la creació del projecte del què seria en endavant anomenat Cité nationale de l'histoire de l'immigration. Neixia, també, en el context de la política del president de la República, Chirac, que va voler passar a la història amb una política cultural multiculturalista amb dos grans projectes museològics: Quai Branly i la Cité. El primer, també molt controvertit, era un gran projecte per mostrar les arts de les societats africanes, americanes, asiàtiques i oceàniques, un projecte per reivindicar les "arts premières" i per crear un nou gran museu amb una forta atracció turística. La Cité, en canvi, era diferent; segons el *New York Times* "²⁷era més un símbol que una atracció turística".

Com assenyalava Stevens l'anàlisi del procés polític de creació del museu és útil, perquè indica la importància del projecte quant al suport per part d'activistes i professors d'esquerra en confluència amb el govern dretà. Toubon assenyalava clarament el caràcter polític del museu en unes declaracions el 13 de gener de 2007

²⁶ Sobre aquesta qüestió, veure Toubon (2008) .

²⁷ "Ready or not, France Ones Museum on Immigration". *The New York Times*, 17 d'octubre de 2007.

(Stevens, 2008: 60) *“Es diu que la Cité és un acte polític. Això és evident. Vostè no pot parlar de la història de la immigració com si escrivís un llibre o creés una obra d’art. És un acte polític que expressa una certa intenció política”*²⁸. Per a ell la Cité no és només un instrument polític o una eina de propaganda, tot i que n’és conscient del pes que té la política en un projecte com aquest, però per a ell és més que això, és un projecte científic, educatiu i cultural.

Per tot això s’entenen els forts debats que la inauguració del centre ha plantejat. La política multicultural de Chirac va canviar radicalment amb el nou president Sarkozy, de manera que el museu s’ha convertit en *“una bomba de rellotgeria per al nou president”*²⁹. El desafiament a l’agenda oficial del Govern, segons Stevens es produeix per tres qüestions: desafiaments interns, la necessitat d’acollir les vistes de membres del personal sospitosos de l’agenda d’integració; desafiaments externs, pressió de la societat civil per admetre el paper del llegat colonial en la desigualtat social; desafiaments artístics; la inclusió d’obres que desafiaven el model d’identitat de la “integració”.

2.5.4. Un museu controvertit

L’obertura del museu, tanmateix, ha originat nombrosos debats. Alguns autors, com el mateix Noiriel, han assenyalat que no es pot preconitzar per una banda la “integració” i per altra fomentar iniciatives de commemoració que presenten una imatge estereotipada i estàtica de les “cultures immigrants”. Pel contrari, per aquest autor, un projecte cultural que apunta a promoure “la integració” com és el cas de la CNHI ha de fer especial incidència en les *mutacions de les cultures originals* derivades del contacte amb la societat d’acollida. Ha d’explicar com els immigrants s’han adaptat al seu nou entorn, com s’han posicionat respecte a la cultura nacional predominant, com han aconseguit apropiar-se d’ella, moltes vegades modificant-la fins el punt de que aquesta mateixa s’hagi enriquit gràcies a les aportacions procedents d’altres països. Com assenyala Noiriel *“valoritzar la “integració” significa també posar en evidència la diversificació de la pertinença a diferents identitats* (Noiriel, 2008).

²⁸ Frase comentada per Jacques Toubon en el programa radiofònic francès Les Matins el 9 d’octubre de 2007.

²⁹ “Ready or not, France Ones Museum on Immigration”. *The New York Times*, 17 d’octubre de 2007.

Algunes de les reticències expressades respecte a la CNHI s'expliquen pel temor de que, en el successiu, s'utilitzi la memòria de la immigració de la mateixa manera que es va utilitzar la cultura en el passat. Noiriël assenyala que aquells que van en contra del projecte de la Cité és perquè pensen que el govern actual pretén valoritzar la història dels immigrants d'ahir per legitimar mesures cada cop més repressives contra els immigrants d'avui. Tenen por també que els dipositaris de la memòria i els professionals de la cultura s'apropriïn d'aquest nou lloc en benefici propi³⁰.

També s'ha assenyalat que, tenint en compte la omnipresència de la qüestió de la immigració en els mitjans de comunicació, que tendeix a circumscriure la immigració com un tema d'actualitat i a considerar-la com un problema de societat, pot ser perjudicials per a la Cité. Per això, s'ha criticat que la Cité podria aparèixer com una resposta limitada i oportunista o com un lloc de visita que constituiria un deure i no un plaer³¹.

Però una de les polèmiques més intenses ha estat la que es refereix a l'oportunitat de la seu del Museu. Aquest s'ha instal·lat al Palais de la Porte Dorée, un antic edifici que es va construir per a l'Exposició Colonial de 1931 a París. Aquest espai és un bé patrimonial declarat com a monument històric, no només per la qualitat de la seva arquitectura, sinó també com a testimoni de la ideologia de "la França Gran". Va ser l'any 1931 la seu del museu permanent de les Colònies, el qual es va rebatejar al 1935 amb el nom de Museu de la França Ultramarina abans de convertir-se l'any 1990 en el de les Arts d'Àfrica i Oceania. Aquest últim va tancar les seves portes al gener de 2003, les seves col·leccions es van sumar a les del Musée du Quai Branly.

Com a testimoni de tota aquesta història, le Palais segueix conservant un decorat que glorifica i exalta la colonització. En un moment on sembla inacceptable reconèixer "la funció positiva de la presència francesa a ultramar", resulta com a mínim quasi curiós que es permeti la permanència d'un Palau que els seus murs amb

³⁰ De fet, és innegable que des de fa vint anys, la majoria dels projectes culturals relatius a la immigració han perdut recolzament als poders públics en pro de la lluita "contra el racisme", "contra la factura colonial" o en favor de la "integració". S'ha de senyalar que en aquest cas tampoc es van obtenir els resultats esperats (Noiriël, 2008:13- 14).

³¹ Segons Segole, aquest excés de preocupació mediàtica per la qüestió de la immigració té dues conseqüències principals: cansa a una part de la població i estigmatitza aquells que han pogut viure una immigració (Servole, 2008: 116).

els seus decorats: frescos, etc, exalten els intercanvis que suposadament van tenir França i els seus imperis (Jarassé, 2008).

França, abans de la construcció de la Porte Dorée, somiava des de feia molt temps amb una gran exposició colonial que assegurés el triomf de la ideologia imperialista fomentada per alguns dels fundadors de la Tercera República, ideari que mai va tenir una aprovació unànime. El país somiava també amb un museu digne de la grandesa del seu imperi, ja que Bèlgica tenia el Tervuren, els Països Baixos el Tropenmuseum i Anglaterra l'imponent Imperial Institute. Així doncs, era convenient coordinar aquests projectes propagandístics embolicant-los en la dimensió festiva d'una exposició internacional que alimentés una ficció colonial i exòtica que ja estava ben instal·lada. Un edifici, autèntic microcosmos que reuniria totes aquestes imatges i tots aquells valors, que havia de garantir la transmissió del missatge, més enllà de l'efímera festa imperial: El Museu permanent de les Colònies. Durant l'exposició l'edifici havia d'acollir les inauguracions i recepcions rituals, i inclús conferències, el que explica l'origen de l'immens saló que ocupa el centre. La coherència global del programa es basava en la idea de l'intercanvi entre la metròpolis i les colònies. Els relleus de la façana, esculpits per Janniot, -el que sens dubte és l'element més impressionant de tot l'edifici-, mostren "les aportacions econòmiques de les colònies a França", mentre que a l'interior, al gran saló els frescos il·lustren, en reciprocitat "les aportacions de França a les colònies" dins l'esfera cultural i social. Els dos salons situats en els extrems exalten "les aportacions d'Àfrica" en el saló de Paul Reynaud i "les aportacions d'Orient" en el saló del mariscal Lyautey (Jarassé, 2008: 58- 61).

Quan el 2004 es va anunciar públicament el lloc escollit per al nou museu, es va manifestar en la societat el temor a que es superposessin les memòries; va haver-hi també alguns que haguessin preferit que el palau es dediqués a un museu de la colonització. Per raons a la vegada simbòliques i pressupostàries, el palau de la Porte Dorée va ser escollit en detriment d'altres llocs que necessitaven més obres. Els relleus, els frescos, així com totes les múltiples empremtes de la ideologia colonial dels anys trenta, constitueixen part del recorregut de la visita i s'analitzen i s'expliquen al públic per evitar qualsevol confusió. D'aquesta manera, la creació del Centre en el Palau de la Porte Dorée permetia abordar indirectament la història dolorosa, rica i

complexa de les relacions que es mantenen entre França amb les seves antigues colònies (Murphy, 2008).

Jarassé assenyala que la nova funció de l'edifici, tractat com un edifici i no com a lloc simbòlic del colonialisme francès, tendeix a emmascarar el seu sentit, en voler suplantar-lo per una altra memòria. Per aquest autor, el pes de la memòria colonial és tan fort en aquest edifici que la Cité té el risc "d'obsessionar-se" amb ell. Amb tot, entenem que totes dues memòries, la colonial i la migratòria, tenen sense dubte en comú la representació d'una part de l'altre, aquest component que ve de fora, una entitat construïda en el marc d'un ideal unitari que s'hauria anat trencant. El propi ministre de les Colònies de l'època, Paul Reynaud, que va ser un autèntic profeta en el seu àmbit, va estimar que el 1931 la *Cité internationale des informations*, un pavelló efímer instal·lat front el palau, era "l'assemblea plenària dels pobles migratoris", però més enllà d'aquestes declaracions, la gestió de la memòria segueix sent fonamental (Jarassé, 2008:57).

2.5.5. El Museu: l'exposició permanent i la museografia

Una de les originalitats de la CNHI és que reuneix en una mateixa seu un lloc d'investigacions, un centre de documentació i un espai de creació. La institució presenta un complex que incorpora una col·lecció permanent amb material testimonial, programació d'exposicions temporals, i un arxiu com espai de recerca. És a dir, és més que un museu, la Cité és un projecte rememoratiu que es fonamenta en la cultura com opció per poder construir un mitjà per l'acció activa (Noiriel, 2008:12).

L'exposició permanent reviu dos segles d'història de la immigració. Això no significa que es tingui en conta únicament la vessant històrica. Es troben d'altres recursos com ara mapes animats en el pròleg de l'exposició, es tracta la temàtica de la vivenda i del viatge, també hi ha jocs, vídeos, i obres d'art com ara escultures. El que es vol amb tot això és que sigui una exposició adaptada al públic escolar, amb l'objectiu de mostrar i fer sentir el lloc important que ocupa la immigració i els immigrants en la construcció nacional de França (Heraud, 2008:109).

L'exposició permanent³² porta com a títol “Repères”, compta amb 1.100 m². Utilitza una nova mirada sobre la història de França des de diferents punts de vista i mostra la proporció d'immigrants dins el desenvolupament econòmic i el canvi social i cultural de França. L'objectiu principal de l'exposició permanent consisteix, doncs, en mostrar la història a partir de mirades creuades durant aquests dos-cents anys d'immigració. Els arxius, documents, fotografies, dibuixos, obres d'art, pel contrari, interactuen el ritme històric amb el record emotiu dels aspectes més destacats de la història de França. Mentre que l'exposició permanent del museu presenta la visió històrica, les exposicions temporals tenen per objectiu mostrar la societat actual, on la multiculturalitat té un paper molt important.

L'espai és obert i fluït, i això permet que dins l'exposició permanent es pugui circular de totes les maneres possibles, ja sigui lineal o simplement una anada o tornada. El recurs de les memòries individuals i les trajectòries biogràfiques hi és molt present en aquest equipament, constituint un recurs molt utilitzat també en d'altres museus de la immigració tal i com s'ha vist anteriorment.

L'exposició permanent (“Reperes”), segons la seva presentació, pretén presentar una nova mirada sobre la història de França i mostrar el paper desenvolupat pels immigrants en el desenvolupament econòmic, les evolucions socials i l'evolució cultural de França. L'exposició parteix d'una mirada interdisciplinària i presenta testimonis, documents, fotografies, dibuixos, obres d'art, i objectes relacionats amb la immigració. Tal i com es presenta, l'exposició parteix de cinc eixos fonamentals que caracteritzen el seu permanent es compona de cinc eixos fonamentals, que vertebraren l'exposició:

1) Mirades creuades. L'exposició es basa en una mirada interdisciplinària des de diversos punts de vista: l'històric, l'antropològic i l'artístic.

2) Les paraules dels immigrants. El museu ha recopilat històries dels immigrants en format de vídeo i d'àudio i objectes personals d'aquests. El visitant entra en el món particular de cadascuna d'aquestes persones, s'apropa a les seves vivències. Els objectes junt amb aquestes gravacions adquireixen el seu significat més ple.

³² Font: Cité nationale de l'histoire de l'immigration.

3) **Obres d'art;** Les qüestions d'immigració, territori, les fronteres, i les arrels són ara fonamentals per l'enfocament de molts artistes, tant francesos com estrangers que resideixen a França.

4) **Les imatges d'ahir i d'avui;** El centre disposa d'un espai multimèdia en el que es poden trobar imatges, text, fotografies i fragments de pel·lícules. És un emplaçament clau en el museu. A més tots aquests materials són descarregables a la pàgina web.

5) **Una exposició interactiva;** La ruta escènica és com un procés obert, interactiu, basat en l'experiència. Aquí el que es pot trobar són projeccions, jocs, un videomaton on la gent pot explicar la seva pròpia història i objectes.

El museu a més disposa d'una passarel·la utilitzada com a galeria de les donacions on s'exposen tots aquells objectes donats. Cada donant descriu la història i el caràcter de l'objecte que ha donat i el motiu de per què desitja donar-lo. Simultàniament el museu explica les raons de perquè el museu va escollir l'objecte i va desitjar exposar-lo (Payeur i Elhabad, 2008). És una manera més d'enriquir la col·lecció fent que els visitants participin i formin part del museu a la vegada que hom reflexiona sobre la qüestió de la donació partint dels objectes més personals.

L'exposició s'obre amb un espai cartogràfic que descriu els moviments mundials de població arreu del món, les emigracions vers França i els llocs d'instal·lació dels migrants a l'interior del país. Després segueixen una sèrie de seqüències interactives, reagrupades en set capítols, a partir dels següents àmbits temàtics:

- Emigració
- Enfront l'Estat
- Terra d'acollida, la França hostil
- Aquí i allà
- Llocs de la vida
- Al treball
- Arrelament
- Esports
- Diversitat

Durant el recorregut, es convida als visitants a vincular les històries individuals amb històries col·lectives, a comprendre les raons de la sortida, els motius de l'elecció

de França i per debatre qüestions com l'habitatge i el treball, així com les contribucions a la cultura francesa a través d'idioma, els esports, les arts i les religions. Tot aquest recorregut està acompanyat per un viatge sonor, accessible a partir d'una àudio-guia. L'última sala de l'exposició ofereix al visitant un conjunt de 35 preguntes i respostes que li permetin articular els coneixements adquirits durant la seva visita als problemes de l'actualitat.

La CNHI pretén ser més que un museu sobre el recorregut i l'aportació dels immigrants a França, vol ser un lloc d'intercanvi i de testimonis que ensenyin la història d'immigració francesa amb tots els seus pros i contres. Els objectes mostrats i la memòria de la immigració són la "Gioconda" en aquest museu, segons paraules de Patricia Sitruck directora general del Centre. El centre també acull un espai per exposicions temporals, un espai de donacions, i un espai per realitzar activitats i diferents tallers.. En només deu mesos de funcionament (des d'octubre 2007) el centre ha rebut més de 100.000 visitants³³.

Una de les funcions a destacar de la CNHI és la pedagògica. Posa a disposició dels docents bibliografies i filmografies temàtiques sobre la immigració per a que puguin completar els seus coneixements com explicar per mitjà de recursos susceptibles de ser utilitzats en les seves classes (Heraud, 2007). Així doncs, el centre per si mateix pretén convertir-se en un instrument pedagògic. L'exposició permanent és un element primordial d'aquest dispositiu. Encara que no es un museu per les classes, es pot utilitzar com una eina molt útil dins les aules. A més, el Departament d'Educació elabora documents d'ajuda per a la visita, concebuts en funció del nivell de les classes i dels programes escolars que permeten que el personal docent organitzi una visita autònoma. També es proposen visites comentades pel públic escolar, així com tallers per poder aprofundir en alguns aspectes (Heraud, 2008: 108).

Aquest projecte, finalment, és interessant des de diferents punts de vista. En primer lloc, ha pogut sorgir gràcies a la renovació historiogràfica i la convicció d'uns quants historiadors que pensen que la cultura és un mitjà d'acció cívica de ple dret. En segon lloc, planteja al seu grup de conservadors el desafiament de fixar les condicions d'existència, legitimitat i coherència de les seves col·leccions. Per últim, la història

³³ Dades extretes de la Cité nationale de l'histoire de l'immigration de París.

pròpia del lloc escollit per a la ubicació del Centre s'enriqueix amb la recerca d'escenografies i mètodes de presentació i a la realització de noves funcions encaminades a crear nous usos públics que confirmen el seu paper cívic (Gruson i Vinson, 2008). Per tot plegat, com indica Stevens, el futur de la CNHI haurà de ser seguit de prop tant per museòlegs com per la societat en general per veure la seva capacitat d'influència en les polítiques socials.

2.6. El DOMiD: Centre de Documentació i Museu de la Immigració a Alemanya

2.6.1. La immigració a Alemanya després de la Segona Guerra Mundial

Després de la Segona Guerra Mundial, Alemanya va experimentar diverses onades immigratòries. Aquestes onades es poden classificar en set (Bades i Oltmer, 2005) categories diferents. La primera categoria migratòria es refereix als refugiats o expulsats alemanys entre la postguerra i l'inici dels anys 1960. A les províncies orientals del *Reich* alemany i en les zones de població alemanya d'Europa Oriental, Central i Sud-oriental vivien al voltant de divuit milions d'alemanys, dels que aproximadament catorze milions havien fugit o havien estat expulsats a Alemanya Occidental. A la República Federal d'Alemanya (RFA), organitzacions influents d'expulsats van demanar durant decennis el dret de tornar a les seves llars. A l'ex República Democràtica Alemanya (RDA), "el problema dels refugiats" va ser totalment silenciats per no ofendre als països veïns de l'Est. La integració social i econòmica d'aquests refugiats i expulsats va millorar durant el període de prosperitat corresponent al "miracle econòmic" de la RFA, com també va passar amb els aproximadament 2,7 milions d'immigrants vinguts de la RDA que van arribar a la RFA entre 1949 i 1961, any de la construcció del mur de Berlín (Eryilmaz, 2008:132).

La segona categoria migratòria, l'onada d'immigració laboral, es va iniciar a partir de 1955. Aquest any, la RFA va signar acords sobre el tema amb Itàlia i, posteriorment, amb Espanya, Grècia i Turquia, Portugal, el Marroc, Tunísia i l'ex Iugoslàvia. La RFA va establir també acords amb la República de Corea per contractar a

treballadors migrants. Com al mur de Berlín va aturar el flux d'obriers procedents de la RDA, poc a poc la RFA començà a contractar a milions d'immigrants del Sud Est d'Europa, els anomenats "treballadors convidats". Al voltant de catorze milions d'obriers procedents d'altres països arribaren a la RFA a finals dels anys 1950. Onze milions van tornar a les seves llars i la resta va quedar-se. Poc després van venir les seves famílies. També en la RDA va haver-hi un petit grup de treballadors estrangers admesos en virtut d'un acord oficial. Al 1989, al voltant de 190.000 estrangers seguien vivint en la RDA. La majoria d'ells treballaven en fàbriques. Aproximadament 59.000 provenien de Vietnam i 15.000 de Moçambic (Eryilmaz, 2008:133).

La tercera categoria migratòria es refereix el sol·licitants d'asil i a altres refugiats; els grups més importants estaven formats per comunistes i socialistes que havien fugit de la Guerra Civil de Grècia i les juntes d'Espanya i Portugal i, rere la caiguda d'Allende per xilens. Després del cop militar a Turquia, l'any 1980, arribaren a Alemanya milers de refugiats a la recerca d'una nova llar. Com a resultat, havia més de 100.000 sol·licitants d'asil en el país al 1988 i aproximadament 260.000 al 1991. Finalment, el número total va arribar a 440.000 persones al 1992. En incrementar-se les sol·licituds al 1993, el Govern d'Alemanya limità el dret d'asil. A partir d'aquest any el número de refugiats en recerca d'asil va disminuir gradualment, fins arribar a 28.914 persones al 2005. A finals dels anys vuitanta i principi dels noranta es va incrementar el número d'*Aussiedler* (els que "tornaven a assentar-se": immigrants d'origen alemany procedents d'Europa Oriental). Aquells immigrants eren persones llurs avantpassats havien marxat del país abans del segle XX. Per tant, la seva immigració, constitueix la quarta categoria, representa un retorn al seu país d'origen. Entre 1950 i 2002, més de quatre milions de persones pertanyents a aquesta categoria retornaren a la RFA i a l'Alemanya reunificada. La majoria d'aquests, al voltant de 2,9 milions de persones, arribaren després de 1987, durant aquest període corresponent a la *glasnost* i la *perestroika*. Fins 1987, els immigrants d'origen alemany de Polònia i Romania i, després de 1990, de l'antiga Unió Soviètica (Eryilmaz, 2008:133).

La cinquena categoria migratòria està formada per jueus de l'antiga URSS, un fenomen recent a Alemanya. Al juliol de 1990, el Consell de Ministres de l'Alemanya Oriental concedeixen el dret d'asil a l'antiga RDA als jueus que havien estat objecte de persecució. Rere aquesta declaració i fins l'abril de 1991, aproximadament 5000 jueus

soviètics sol·licitaren una autorització de residència permanent en el territori de l'antiga RDA. En el període comprès entre l'apertura de les fronteres dels països d'Europa de l'Est i finals de 2003, al voltant de 180.000 jueus més emigraren de l'antiga URSS a Alemanya. Els treballadors migrants d'Europa de l'Est i els immigrants d'origen jueu reben recolzament financer del govern pel seu trasllat i integració socioeconòmica. Però no es va donar aquest recolzament als gitanos d'Europa Oriental, la sisena categoria migratòria. Segons xifres oficials entre principis de 1990 i 1993, any en el que es modificar la Llei sobre el dret d'asil, arribaren a Alemanya al voltant de 250.000 refugiats gitanos procedents de Romania, Iugoslàvia i Bulgària. A causa de l'ampliació de les fronteres d'Europa i a la disminució simultània del número de sol·licitants d'asil oficial, també s'incrementà el número de residents il·legals, la setena categoria migratòria, que en l'actualitat ascendeix al voltant d'un milió de persones a Alemanya. Les noves xifres sobre la immigració a Alemanya provenen del *Statistisches Bundesamt* (Institut d'Estadística Alemany). Per primer cop en els estudis realitzats sobre el tema a Alemanya, en el microcens de 2005 es tornà en consideració a la "població d'origen immigrant". Segons aquestes xifres dels vuitanta-dos milions de persones que viuen a Alemanya, 15,3 milions provenen de la immigració. ES tracta doncs del 19% aproximadament de la població total; d'aquest percentatge el 9% són estrangers i el 10% posseeixen la nacionalitat alemanya (Eryilmaz, 2008:133 i 134).

2.6.2. La creació d'un museu de la immigració a Alemanya

A Alemanya, un de cada cinc residents procedeix de la immigració. Segons l'últim cens, aquest número seguirà creixent. Al 2010 almenys un dels pares del voltant del 40% de les persones menors de quaranta anys serà d'origen estranger³⁴. Tot i això, fins a la data, la història de les migracions no ha estat entesa com part integrant de la història social d'Alemanya. El Museu de la Immigració es pot convertir en el nucli per modificar la percepció de les relacions existents entre les migracions i la història nacional.

Aquest equipament és una associació privada d'interès públic. Les activitats es financen per projectes, mitjançant les quotes d'afiliació dels membres, donacions i un

³⁴ Sobre aquesta qüestió, veure Eryilmaz (2008).

volum considerable de treball no remunerat. Fins ara, no s'ha comptat amb finançament públic institucional a llarg termini. Per assegurar la seva existència, el DOMiD depèn de nous projectes.

El Museu de la Immigració d'Alemanya és un dels primers museus d'immigració que es van fer a Europa per tant és un referent. Es va concebre com un centre multifuncional sobre la història, l'art i la cultura dels immigrants. Consta del Museu, d'un Centre de Documentació, d'un Fòrum Científic i d'un Museu Virtual. La zona museística comprèn una exposició permanent sobre la història i la presència de la immigració, una col·lecció històrica i exposicions temporals. L'exposició permanent es basa en criteris interdisciplinaris i presenta diferents punts de vista sobre la immigració.

El Fòrum científic interdisciplinari, dedicat a la història contemporània i la tradició cultural d'una societat d'immigració, està creant una xarxa amb institucions científiques nacionals i internacionals. El Museu virtual de la immigració presenta resums dels aspectes més destacats de les exposicions a Internet per mitjà de gravacions en 3D que permeten comprendre la història i les condicions dels immigrants, a la vegada, que posa informació actualitzada a disposició del públic (Eryilmaz, 2008:137).

2.6.3. Un centre científic i d'investigació

El Museu de la Immigració alemany té quatre esferes d'activitat: la primera consisteix en recopilar material per un arxiu i una col·lecció museística sobre la història de la immigració des de la dècada dels anys cinquanta; la segona és preparar i dirigir projectes d'investigació sobre la immigració; la tercera es tracta de reunir i presentar exposicions històriques; i la quarta i última consisteix en organitzar xerrades, tallers i conferències³⁵.

Pel que fa a la col·lecció del Centre es basa en la fototeca, en arxius d'àudio d'entrevistes fetes a diferents testimonis immigrants, documents escrits i objectes de diferents tipus (Eryilmaz, 2008: 139).

³⁵ Dades extretes del web del DOMiD: www.domit.de.

L'arxiu de gravacions d'àudio no comprèn només entrevistes, sinó també música i programes de ràdio. Des de mitjans del decenni de 1990, l'equipament ha realitzat entrevistes sobre la vida dels immigrants, les persones del seu entorn o que tenen funcions especials com ara els funcionaris de l'Oficina Federal de Treball o militants d'organitzacions en defensa dels immigrants.

La col·lecció de documents escrits està composta fonamentalment per arxius sobre contractació, treball, vivenda, activitats culturals, participació política, activitats sindicals, pràctiques religioses, foment de les tradicions, vida associativa, etc. A més a causa de les exposicions que ha anat fent el museu, s'han reunit diferents objectes de la vida quotidiana com ara mobles, roba, vestits tradicionals, etc i també objectes religiosos.

En general, els investigadors que treballen en el Museu de la Immigració alemany procedeixen de la immigració i dominen els idiomes necessaris per entrevistar sobre les seves històries i experiències personals als immigrants de primera generació, en la llengua que l'interessat prefereixi. Aquests entrevistats a més aporten un gran nombre de pertinències personals als arxius del museu que més tard es presenten en les exposicions del Centre.

No és l'únic museu alemany que tracta la temàtica migratòria, a Bremerhaven es troba el Centre d'Emigració Alemany. El Centre de Documentació i Museu de la Immigració a Alemanya (DOMiD), va ser fundat l'any 1990 per un petit grup d'intel·lectuals turcs, tots immigrants, per preservar el record de l'emigració dels turcs a Alemanya. Els seus objectius consistien en presentar la immigració com part de la història alemanya; en preservar el patrimoni dels immigrants, i posar-lo a disposició dels investigadors, dels immigrants i els seus descendents i de tota la societat alemanya. Des de 2002, s'ha ampliat la col·lecció social, històrica i cultural, que actualment comprèn documents i material procedent dels països d'origen dels "treballadors convidats" i dels "treballadors amb contracte".

Les exposicions temporals tenen molt de pes al DOMiD. Al 1998, el museu va col·laborar amb el Ruhrlandmuseum d'Essen en la preparació bilingüe *Fremde-Heimat- Eine Geschichte der Einwanderung aus der Türkei* (Una altra llar: Història de la Immigració de Turquia). Per primer cop a Alemanya, un museu de reconegut prestigi i

una organització d'immigrants van treballar conjuntament per muntar una exposició presentant els punts de vista dels immigrants com de la població d'origen alemany.

D'octubre de 2002 a febrer de 2006, el museu va ser un dels quatre participants en l'anomenat "Projecte emigració" (Eryilmaz, 2008: 141). Aquest projecte iniciat pel Kulturstiftung des Bundes (la Fundació Federal Cultural d'Alemanya), estava encaminat a descriure els canvis socials ocasionats pels moviments migratoris, i havia estat concebut per funcionar durant varis anys, en diferents etapes i amb una metodologia interdisciplinària. En el marc del projecte es van celebrar més de 120 manifestacions.

Aquestes activitats, que il·lustraven i posaven en relleu des de distints angles les causes i conseqüències de la immigració, van tenir lloc en el Kölnischer Kuntsverein (Ateneu Artístic de Colònia), i a Frankfurt, Berlín, Belgrad, Estambul, Creta i altres llocs d'Europa.

Tot i que no es tenen xifres exactes, el que sí es sap és que la majoria de visitants que va al DOMiD són investigadors i públic escolar en la seva immensa majoria. Això succeeix ja que és un espai totalment destinat a la recerca i a la salvaguarda de tota aquella documentació relacionada amb la immigració a Alemanya.

2.7. Immigrantmuseet

2.7.1. La immigració a Dinamarca

Fins fa un cent anys, el municipi de Furesø era un dels pocs pobles situats en una comarca d'uns pocs cents d'habitants. Encara que estava a menys d'un dia del viatge a la capital, es trobava en realitat en ple camp. El desenvolupament dels anys seixanta del segle XX va portar per conseqüència l'edificació d'un gran nombre de noves vivendes i la construcció d'una zona industrial. De la mateixa manera que va passar amb altres regions de Dinamarca, alguns dels treballadors procedents d'altres països van trobar feina en les activitats més feixugues de la indústria i es van allotjar en la ciutat en pensions barates i llocs per l'estil. Segons una creença molt estesa a Dinamarca, aquesta va ser la primera vegada que els "hostes" estrangers van ser admesos entre la rossa i homogènia població danesa, una circumstància que es va considerar a la vegada forània (encara que no perillosa) i exòtica. Però aquesta creença no resisteix in escrutini més minucios, ni tan sols rústic i idíl·lic del Furesø. Entre 1870 i

1917, se'ls hi va atorgar treball en Furesø a 423 estrangers, en una època en que la població total de la comarca mai va superar els 3.200 habitants. Entre 1880 i 1960, van obtenir la ciutadania danesa 62 residents de Furesø, abans de que el municipi es convertís en un suburbi de Copenhaguen. I a finals de la dècada de 1950 la població tan sols havia arribat als 10.000 habitants. En l'actualitat, el municipi conta amb 37.000 habitants, dels que aproximadament l'11% són d'origen estranger o d'altra nacionalitat (Kyø i Abel, 2008: 143).

Dinamarca a finals de la dècada de 1800 demostra que no abunden les experiències explicades o escrites pels immigrants mateixos. La història cultural d'aquells que van immigrar a Dinamarca no ha estat objecte d'un examen detallat. Això pot aplicar-se a la majoria dels temes i les perspectives de la seva història. Lamentablement, aquesta perspectiva cultural també brilla per la seva absència en els múltiples informes que els sociòlegs i economistes escriuen en relació dels "forasters" d'avui dia. La historiografia contemporània sobre la immigració acostumar a estar falta de perspectiva cultural (Kyø i Abel, 2008: 148).

Abans de 1845 als censos no es reflexaven persones que no haguessin nascut a un altre lloc que no fos Dinamarca, però a partir de 1860 i fins 1920 en els censos es comencen a comptar gent que venia a treballar al camp per temporades, a l'estiu i en època de collita, a Dinamarca. En primer lloc era gent que venia de Suècia i en segon de Polònia. Actualment es tenen comptabilitzades 200.000 persones que van arribar a Dinamarca entre l'any 1800 i 2000. A dia d'avui, des del centre s'intenten recopilar memòries de gent que arriba a Dinamarca, aquestes persones són procedents d'Amèrica Llatina, Turquia, Pakistan, Sri Lanka, Iran i l'Iraq. En moltes ocasions l'Immigrantmuseet es converteix en el centre de dades per a que la gent trobi informació sobre els seus avantpassats, una informació que cada cop creix més (Krogh, 2008³⁶).

2.7.2. La creació d'un museu de la immigració a Dinamarca

L'equipament danès es troba a Farum a 20 km al nord de la ciutat de Copenhaguen. Forma part dels museus de Furesø, una institució privada, els quals són

³⁶ Sobre aquesta qüestió, veure Westley (2008).

finançats pel municipi. Tots aquests museus han participat un projecte conjunt sobre la història de les migracions. És també un dels primers museus d'immigració a Europa.

La majoria del públic que rep el museu de la immigració danès és públic escolar i persones que es dediquen a la recerca. El nombre de visites anuals es situa entre els 10.000 i 15.000 visites anuals (Kyø, 2008). El Museu Danès de la Immigració no veu la història de la immigració únicament com un sector d'estudi especialitzat que pot beneficiar als immigrants o que es pugui considerar com un element exclusiu i exòtic per comprendre el passat, sinó que més bé com una disciplina equivalent a qualsevol altre, que forma part de la historiografia en general i que per institucions com aquesta és un element constitutiu de la història local de Dinamarca. Els coneixements que es tenien sobre la immigració a Dinamarca eren ben pocs en comparació de la informació que es tenia sobre els danesos nadius. Això va fer que creixés un interès nou i que es necessités la creació d'un museu de la immigració.

El Museu de la Immigració de Dinamarca es va fundar l'any 1997. A partir dels anys setanta neix un interès nou sobre la immigració, un moment en el que hi havia un debat cada cop major sobre la política d'immigració va fer que els historiadors comencessin a interessar-se pel tema. En general, els historiadors danesos van enfocar la història dels immigrants en funció del seu país o regió d'emigració. Amb freqüència van estudiar als immigrants i les circumstàncies de la seva vida com grups ètnics que van anar a Dinamarca en períodes específics. Les seves descripcions es van basar en les mateixes perspectives que va assumir l'ampli debat polític i social sobre els immigrants que s'estava vivint (Kyø i Abel, 2008).

El museu a més té tres bases de dades anomenades "ImmiBas". Aquestes dades que aconseguix el museu es van afegint a la base de dades i es comparteix amb el seu públic, es poden accedir a elles per Internet (Kyø i Abel, 2008:150). Aquestes bases tenen més de 67.000 sobre estrangers que van rebre permís de treball entre 1812 i 1924, 50.000 sobre ciutadanes concedides des de 1776 i 31.000 sobre estrangers expulsats entre 1875 i 1919.

2.7.3. La col·lecció i les activitats de l'Immigrantmuseet

És un museu que no té una col·lecció permanent definida, el que es troba són fileres d'objectes que tenen a veure amb la immigració local. Juga molt amb les exposicions temporals, sempre n'estan fent.

Des del museu es realitza una activitat que té per missió recuperar la història viva dels immigrants. Aquesta iniciativa té per nom "Projectes biogràfics", consisteix en convidar als immigrants a que escriguin els seus records, els quals després es recopilen i s'arxiven. Per aconseguir-ho el museu danès el que fa és establir una xarxa amb diferents comunitats d'immigrants i així poder dur a terme la seva tasca. En una primera fase el museu els va enviar una carta i després es va establir el contacte telefònic amb ells. Gràcies a aquesta gestió personalitzada, molts van accedir a participar en el projecte. Van explicar les seves històries i es van gravar. Amb tot això s'han pogut fer entrevistes a refugiats de Xile i l'Uruguai; s'han portat a terme estudis com per exemple s'ha fet un estudi religiós-sociològic sobre la manera en que els cristians procedents de Iugoslàvia practiquen la seva religió a Dinamarca; i també s'han fet publicacions (Kyø i Abel, 2008: 149).

Seguint en aquesta mateixa línia també es pot veure com el museu treballa amb els nens, un exemple és l'exposició *Things Telling Stories*. Era una exposició feta per nens i nenes. Se'ls hi va demanar que escollissin un objecte del seu país d'origen i un altre de Dinamarca. L'únic requisit que es va demanar és que fossin coses que els nens i nenes volguessin mostrar i sobre les quals tinguessin alguna cosa a dir als demés. Els nens van escollir els objectes basant-se en els seus propis antecedents personals i la seva interpretació sobre allò que se'ls havia demanat. Després un etnòleg els va entrevistar i les seves històries i els objectes que havien escollit es van utilitzar per fer l'exposició.

L'experiència és molt interessant, el fet que el museu vagi a les escoles, i que les escoles vagin al museu és una interacció enriquidora. És una manera amb la que família, professors i museu treballen conjuntament, es produeix una relació d'apropament i d'intercanvi. A més el que es va aconseguir és que els nens van portar a la família, la majoria d'aquestes persones no havien visitat mai el museu.

Aquest centre treballa molt dirigit a la vessant educativa, es treballa molt amb nens i nenes que són immigrants actualment a Dinamarca. Una altra activitat que es va fer amb els nens i nenes immigrants consistia en donar a cadascun d'ells càmeres

per a que fotografiessin tot allò que els hi semblés interessant quan anaven de vacances al seu país d'origen amb els seus pares³⁷. Són experiències que estan tenint molt d'èxit. El museu té com objectiu treballar amb nens i joves per tal conèixer millor la realitat migratòria.

2.8. Museu d'història de la immigració de Catalunya. El MhiC

2.8.1. La Gènesi: El simbolisme d'un museu de la immigració a Catalunya

El Museu d'història de la immigració de Catalunya o MhiC es troba a Sant Adrià de Besòs, entre els municipis de Barcelona, Santa Coloma de Gramenet i Badalona. Aquest equipament està parcialment obert al públic des del 20 de novembre de 2004, encara no es pot parlar d'un museu com a tal, és un projecte que està encara en procés de portar-se a terme en la seva totalitat. El MhiC s'inaugura poc després de la clausura del Fòrum de les Cultures 2004, dins un context on la capacitat de cohesió pròpia de la identificació cultural fa que les polítiques culturals siguin un element clau en l'àmbit de la convivència global.

La idea del MhiC neix quan el govern municipal de Sant Adrià de Besòs al 2002 es planteja la necessitat d'un equipament modern, que apropi la ciutat a activitats culturals que s'estiguin duent a terme a la resta de Catalunya, de l'Estat i d'Europa. L'Ajuntament de Sant Adrià, vol fomentar en els seus ciutadans el reconeixement de la seva identitat diversa en que els diferents nivells culturals, socials i d'origen no siguin un problema a l'hora de viure i en que la ciutadania entengui la necessitat que la inversió en qüestions socials és prioritària i d'interès comú. Mitjançant la construcció de l'edifici del MhiC, Sant Adrià tindrà l'oportunitat de fomentar entre la seva població el consum cultural que ofereixen les ciutats del voltant, millor dotades, però crearà en la seva població la sensació que ells també són productors de cultura que poden compartir amb la població dels municipis veïns, incloent-hi Barcelona³⁸. Actualment

³⁷ Font: Web del Museu de la Immigració Danès www.famus.dk.

³⁸ Informació extreta de la Memòria del MhiC 2004.

forma part de la Xarxa Internacional de Museus de la Migració i des de 2006 forma part de la Xarxa de Museus Locals de Barcelona.

A Catalunya s'ha tingut la tendència a que els museus d'interès nacional s'ubiquessin a les grans ciutats catalanes i en la seva gran majoria a Barcelona. Per primera vegada es planteja un museu a Catalunya de temàtica no local, d'interès nacional i internacional, però situat en una petita ciutat metropolitana. A altres ciutats europees, potser no tan petites com Sant Adrià de Besòs, però coincideixen en que no tenen el caràcter de capital - com Manchester, Svern o Grenoble- han optat per fer un projecte semblant amb l'objectiu de que la història de la immigració es reivindiqui des d'un espai humil i amb un paisatge propi. Tanmateix aquests últims anys l'eficàcia i la viabilitat del projecte ja s'han posat de manifest amb la qual cosa la inversió que es requereix per finalitzar l'equipament va acompanyada d'una demanda evident per part d'una gran sector de la població no únicament de Sant Adrià sinó també de tot Catalunya. Sant Adrià és el model modern de petita urbs europea, industrial i propera a una gran metròpoli. Són ciutats emergents, molt heterogènies i amb un gran potencial cultural i creatiu, que cal estimular dotant-les d'equipaments on la seva població trobi espais de convivència i de comunicació³⁹. Per Sant Adrià és molt important poder començar a establir un eix municipal d'equipaments des de la qual es pugui fomentar la cultura amb una perspectiva social.

El MhiC pot arribar a ser un eix decisiu dins d'aquesta xarxa municipal d'equipaments culturals. És un equipament que vol anar més enllà del propi municipi, considerant que els museus són equipaments públics que han d'ampliar la seva estricta funció d'exhibició i oferir al ciutadà resposta a la seva realitat cultural. Alguns equipaments europeus així s'ho estan plantejant els últims anys. Vol ser un museu d'interès nacional i internacional ja que és el primer equipament català destinat íntegrament a l'anàlisi i l'estudi de les migracions. Així mateix és un dels primers d'Espanya i d'Europa. Sense dubte, el Museu d'història de la Immigració de Catalunya és un referent al país ja que el més semblant al MhiC a Espanya és *l'Arquivo da Emigración Galega*. L'Arxiu de l'Emigració Gallega és un organisme depenent del Consello da Cultura Gallega de la Xunta de Galícia. Es va crear amb l'objectiu de

³⁹ Extret de la Memòria del MhiC 2004.

preservar i difondre el material d'arxiu generat per la immigració gallega des del segle XIX i XX, especialment la immigració a Amèrica. L'emigració gallega al llarg de la història, és dels més evidents exemples de l'Espanya emigrant amb tota la utilitat que això representa per mostrar el pas de país emigrant a país immigrant. Per ara són dos dels pocs exemples a Espanya d'institucions que tracten la temàtica migratòria.

2.8.2. El context: una ciutat amb una forta immigració

Des de les dècades dels anys vuitanta i noranta del segle XX fins a l'actualitat, Espanya ha passat de ser un país totalment emissor d'emigrants a ser receptor d'un flux considerable d'immigrants. A partir de la dècada dels anys setanta, amb la crisi del petroli, es va començar a notar un gran canvi. L'emigració de tots aquells espanyols que marxaven cap a l'estranger va començar a disminuir i a la vegada es va produir el retorn de molts emigrants espanyols, alimentat aquest retorn per un gran nombre d'atur present a tots els països d'acollida.

La història de Sant Adrià està lligada molt directament al fet migratori. És una ciutat que des de mitjans del segle XIX augmenta d'una forma molt notable el seu caràcter industrial. Ràpidament a causa de la bona situació, dels recursos i les bones comunicacions del municipi, Sant Adrià comença a viure un procés d'industrialització que ve acompanyat d'un important allau migratori procedent inicialment de l'interior de Catalunya, però immediatament aquesta població s'amplia amb orígens de la zona de Llevant, Aragó, Múrcia i Andalusia. Al llarg del segle XX, la ciutat de Sant Adrià pateix grans canvis degut a la gran força de la immigració: l'especulació immobiliària i la creació de barris que puguin ser una alternativa al barraquisme que es viu a Barcelona durant la dècada dels anys cinquanta (Rovira i Costa, 1977). Tot això amb la nova situació migratòria actual ha fet de Sant Adrià del Besòs una ciutat de convivència i de multiculturalitat.

A finals del segle XIX van iniciar-se les primeres construccions, que es van situar al marge esquerre del riu Besòs. Equipaments industrials com la colònia tèxtil Baurier o la fàbrica de vidre CELO, entre d'altres, van donar origen a la primera gran onada immigratòria de la resta de l'Estat, i també d'altres indrets de Catalunya, al llarg dels anys 20 i 30. Aquest procés va provocar l'aparició d'assentaments que serien l'origen

de nous barris, com per exemple els de Sant Joan Baptista o la Catalana. Al llarg de les dècades dels 50 i 60 es va produir una nova etapa industrialitzadora que provocà la segona onada immigratòria interior que va obligar a la creació de nous nuclis habitables, com el barri de Montsolís (1955) i el del Besòs (1960).

L'últim projecte urbanitzador, del mateix caràcter caòtic que els anteriors, és el barri de la Mina (1970) que es va establir sobre una zona dedicada a l'agricultura. Va produir-se una superposició de grups de població amb interessos i orígens diferents i, per tant, de difícil integració amb la població receptora. La qüestió s'agreuja, ja que aquest barri va sorgir, no com a resposta a un procés de radicació industrial, sinó com un desplaçament d'habitants de diferents nuclis de barraques, amb l'únic objectiu d'instal·lar-los en cases una mica més dignes.

La població actual de Sant Adrià de Besòs és de 34.096⁴⁰ habitants, encara que es calcula que hi ha un gran nombre de persones no empadronades. La població de Sant Adrià, com de la resta de municipis de la regió metropolitana de Barcelona i de Catalunya, té un origen divers. Des de la classe mitja acomodada del nucli històric fins a la població agregada artificialment als anys setanta a la qual ara se superposa una nova generació de nouvinguts.

A diferència del que passa en altres municipis, potser a causa de la seva configuració, lleugerament desagregada, o a la seva dimensió, molt més petita que els municipis veïns, Sant Adrià ha fet de la coexistència en la diversitat, no sense conflictes puntuals, una divisa tradicional en el seu comportament social⁴¹. Els modestos nivells de renda han facilitat la permanent adaptació de la població nouvinguda.

2.8.3. L'oferta cultural a Sant Adrià de Besòs

A nivell cultural, el municipi té encara deficiències en parlar sobretot de recursos públics. Per fer front a aquesta realitat, l'Ajuntament de Sant Adrià de Besòs decideix posar en marxa un projecte de museu municipal que augmenti la nul·la oferta d'equipaments museístics actual i que doni l'oportunitat al públic local de disposar d'una alternativa cultural.

⁴⁰ Dades extretes de l'Ajuntament de Sant Adrià.

⁴¹ Memòria MhiC 2005.

Sant Adrià no disposa d'auditori, ni de sala d'exposicions. Tampoc disposa de cinemes ni teatres ni museus fins ara. Compta amb un Arxiu Municipal; una biblioteca, la Biblioteca popular de Sant Adrià, que a més de dur a terme les funcions pròpies de la biblioteca, serveix com a sala d'actes i que cobreix algunes de les necessitats expositives del municipi, durant el 2008 està previst inaugurar una biblioteca al barri de la Mina. L'any 2006 es va inaugurar l'Escola de Música amb una superfície total de 638 m², que es distribuïran en una sala polivalent de 100 m², cinc aules instrumentals, dues aules no instrumentals, una biblioteca i les dependències administratives. També disposa d'un Casal de Cultura situat al barri de Sant Joan Baptista que a més de ser centre dinamitzador social, realitza activitats i tallers també actua com a sala d'actes i sala d'exposicions. Al 2007 es va inaugurar un nou centre polivalent al barri de Sant Adrià Nord el Centre de Producció Cultural i Juvenil Pulidor. Destinat a cursos de formació, espais per joves, locals d'assaig musical, etc. Existeixen diversos centres cívics en alguns barris de Sant Adrià de Besòs, com ara Via Trajana, el Besòs i La Mina que disposen de sales polivalents per poder dur a terme activitats i tallers. A nivell privat la població disposa de cinquanta entitats culturals molt diverses com ara geganters, esbarts dansaires, centres "rocieros", coral, espais de literatura, etc.

El més semblant a un espai museològic a Sant Adrià de Besòs a part del museu és el Refugi Antiaeri, situat al barri de Sant Joan Baptista i inaugurat el gener de 2008. La senyalització del refugi de Sant Adrià, amb quinze monòlits o cartelleres col·locades a tota la ciutat amb informació dels bombardejos de 1938 i del refugi, s'inclou en el projecte dels Espais de Memòria que impulsa la direcció general de Memòria Democràtica depenent del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació⁴².

L'objectiu del refugi és la recuperació de la memòria històrica i per mitjà del coneixement del patrimoni memorial dotar-lo de valor cultural. La museïtzació i senyalització del refugi de Sant Adrià s'han realitzat amb un tractament multisensorial per facilitar les visites a les persones amb deficiències visuals, és el primer espai a Sant

⁴² Informació extreta de l'article periodístic "Sant Adrià de Besòs recupera la seva memòria històrica amb la museïtzació del refugi antiaeri de la Guerra Civil", per Jaume Pons a lamalla.net. Font: Gencat, gener de 2008.

Adrià pensat per a que l'aprenentatge sigui per tots. És l'inici d'una etapa en la que fer accessible a tothom la cultura no es tan difícil i no costa tant com molts creuen⁴³.

És interessant el refugi perquè no treballa sol, el treball es comparteix, i es treballa en paral·lel tot intentant contactar i treballar conjuntament amb altres serveis culturals del municipi, de fet el Casal de Cultura i el Refugi ja treballen conjuntament en diferents tallers per nens, per gent gran, activitats artístiques, etc. Està clar que a Sant Adrià, per part de l'Ajuntament, i en concret per part de l'alcaldia, a diferència d'altres municipis, hi ha un alt grau de sensibilitat per la cultura i per la creació d'equipaments culturals per als ciutadans que fa que s'estiguin duent a terme diferents projectes que en un futur poden arribar a tenir grans dimensions. L'interessant d'aquests equipaments com el refugi, el casal de cultura, el Museu d'Immigració és que no treballen sols, es busquen els uns als altres i per això és per el que poden arribar a convertir-se en una xarxa cultural de referència.

2.8.4. El projecte i la futura exposició permanent

El projecte⁴⁴ del futur museu del MhiC estarà a mans de Mizien estudi d'arquitectura, format pels arquitectes Jordi Mestre i Iván Bercedo. Aquest va ser l'equip guanyador del concurs d'idees convocat per la Generalitat per tal de formalitzar el projecte del nou edifici.

La ubicació i el perfil de l'edifici MhiC no obstrueixen les línies visuals sobre la masia de Can Serra, sinó que en subratllen la presència. El MhiC és una institució cultural amb un alt contingut simbòlic i social, que el projecte tracta d'expressar mitjançant l'arquitectura. En aquest sentit, vol representar en la seva forma dues idees principals:

a) La importància de la integració de la immigració en la construcció del país i de la societat contemporània. L'edifici vol expressar de forma clara i fàcilment comunicable als visitants la importància dels immigrants en la construcció del país i el gran valor dels processos migratoris amb un alt nivell d'integració i convivència.

⁴³ Comentari personal extret de l'entrevista a Jordi Vilalta, Cap del Projecte de dinamització del refugi antiaeri de la Placeta Macià (Sant Adrià de Besòs).

⁴⁴ Font: Memòria del MhiC: 2004- 2007.

En la façana exterior, el mur que tanca el museu es construeix com una acumulació d'estrats geològics amb les inscripcions d'un gran nombre de poblacions d'origen dels immigrants de Catalunya, que, en conjunt, acaben donant forma a una topografia que sorgeix del sòl com un territori de convivència. Les inscripcions es fan amb motlles de tipografies al mur de formigó. Aquest mur té una gran importància visual, ja que és la façana que es veu tant des de la ronda del litoral com quan s'arriba des del centre de Sant Adrià del Besòs. La coberta és en forma de jardí, com a extensió metafòrica d'un paisatge format per gent de procedències diverses.

b) La relació entre el que és propi i identitari del lloc, amb tot allò nou que s'hi integra activament enriquant l'espai i la situació cultural i arquitectònica on es localitza, i també incorporant en ell mateix el tarannà i la idiosincràsia d'aquest lloc.

El diàleg entre la masia de Can Serra i l'edifici de nova construcció representa des del projecte la relació entre el preexistent identitari i tot allò que és nou. Can Serra, la masia, el jardí, l'antic camí d'arribada i el pou, conformen un marc d'un important interès històric i cultural que el nou projecte es proposa revaloritzar. La relació entre l'edifici de Can Serra i el nou edifici és, doncs un dels aspectes més curosament treballats des del projecte a fi de desenvolupar un marc d'enriquiment mutu.

El projecte recupera com a accés principal l'antic camí d'arribada a la masia (Antic Camí Ral) i valora el jardí i el pou de Can Serra com a elements centrals, distintius i de qualitat de l'espai extern del museu. El nou edifici es configura com un dels límits del solar, una mena de gran peça topogràfica que comença a pujar des de la vora de Can Serra i que assoleix la màxima alçada a la cantonada oposada, a prop de l'entrada de les instal·lacions esportives veïnes. L'edifici respon de manera clarament diferent a les dues característiques essencials de l'entorn. La forta presència d'infraestructura urbana contrasta amb el jardí. L'objectiu del projecte és, en aquest sentit, definir-se com a filtre protector d'aquest fragment de natura, donar una façana més hermètica a l'entorn urbà i obrir-se al jardí de tal manera que aquest esdevingui un element essencial i visualment relacional de les diferents sales del MhiC: una referència constant i un element de qualificació dels espais. El projecte proposa la distribució de tots els espais en una única planta. Aquesta solució suposa la inexistència d'escaleres, rampes i ascensors i, per tant, una important reducció de costos tant en l'execució com en el manteniment de l'edifici.

L'exposició permanent del Mhic es presentarà en tres àmbits (provisionals) diferenciats:⁴⁵

a) *Catalunya acollidora*: El que es mostrarà és un espai on es veurà la presentació històrica a partir de la teorització del concepte de migració, en aquest espai es reflexarà les migracions des del segle IX fins el segle XIX.

b) *Societat Oberta*: Aquest espai estarà dedicat a les migracions del segle XX. Serà el nucli central del museu. Cronològicament es destacaran tres etapes: Inici de segle (1920- 1936); Guerra Civil i Post guerra (1936- 1950); primers anys de la dictadura; posterior etapa de desenvolupament econòmic i la lluita antifranquista (1950- 1975).

c) *Noves migracions*: El museu comptarà amb un espai final per reflexionar sobre les actuals migracions a Catalunya. Per treure conclusions de com a partir de la història ja s'ha consolidat una societat oberta i d'acollida i que continua en construcció.

Aquests tres àmbits es faran a partir de set eixos temàtics amb els que s'identificarà el fet migratori i la seva aportació. El MhiC segueix un mateix patró que la CNHI de París, tots dos utilitzen un número d'eixos per conduir l'exposició permanent. Aquests eixos temàtics del MhiC estan condicionats al projecte de disseny, per la qual cosa en el moment en el que finalment es construeixi el museu alguns dels elements de l'exposició permanent podran ser alterats segons les necessitats i el material que aparegui.

Aquests set eixos temàtics són⁴⁶:

1) El lloc d'origen: suposa el punt de partida de la migració. Aquest eix és important perquè és el que assenyalava la causa per la qual s'emigra.

2) El Viatge: Per una banda aporta la visió que explica de forma més teòrica les formes d'arribar a Catalunya i una altra visió més simbòlica que tracta de mostra el domini d'una via millor.

3) El Lloc d'arribada: A partir d'aquest eix es recrearan les ciutats d'acollida. Com són aquestes ciutats en els moments de grans moviments migratoris.

⁴⁵ Veure pàgina núm. 6 de MhiC. *Projecte del Museu d'història de la immigració de Catalunya: Un motiu per fer un museu*. Ajuntament de Sant Adrià, 2004.

⁴⁶ Veure pàgina núm. 7 i 8 de MhiC. *Projecte del Museu d'història de la immigració de Catalunya: Un motiu per fer un museu*. Ajuntament de Sant Adrià, 2004.

El descobriment d'un lloc imaginat per part de qui emigra i la capacitat d'acolliment del que rep.

4) Feina: Aquest és considerat el primer element integrador, la feina representa el primer punt de fusió en una cultura diferent. És important destacar en aquest eix les grans empreses que durant els anys 20 i posteriorment als anys 60 aglutinen la contractació massiva de treballadors d'Espanya i també la iniciativa empresarial d'algunes d'aquelles persones immigrants.

5) Habitatge i barri: Presentació de l'impacte urbanístic. L'autoconstrucció, el barraquisme, els primers barris d'habitatge públic. La transformació del paisatge urbà.

6) Vida diària: La interculturalitat en la vida quotidiana, la llengua, la música i la religió, la gastronomia, les tradicions, etc.

7) Dones i nens: Les dones juguen un paper fonamental en els aspectes integradors i de fusió cultural. Tanmateix els nens, ja segones generacions, juguen un paper fonamental a l'hora d'explicar el resultat final de les migracions.

Orgànicament el projecte del MhiC depèn de la Regidoria de Cultura del l'Ajuntament de Sant Adrià. La gestió és autònoma, amb un pressupost propi per a activitats. Aquest pressupost inicial s'amplia des de la gestió del centre mitjançant subvencions d'altres institucions per a les activitats que s'organitzen. El manteniment de l'edifici i les infraestructures depenen directament del Servei de Patrimoni i Promoció Econòmica de l'Ajuntament.

Pel que fa als recursos humans, el centre es gestiona amb una directora executiva del projecte, una administrativa, personal flotant que no forma part de la plantilla de l'equipament i una persona subalterna que cobreix la resta d'horari d'atenció al públic, de dues tardes a la setmana, dissabtes i puntualment els festius que el centre és obert per activitats.

El Centre s'ha convertit en els últims anys en model de projecte sociocultural vinculat a temes d'immigració i per aquest motiu ha assessorat altres municipis o entitats que inicien projectes similars (Sort, Granollers, Ripollet o Esplugues de Llobregat). Aquest assessorament s'ha fet mitjançant el CERC de la Diputació de Barcelona o de forma directa des del MhiC per consulta presencial i seguiment conjunt de projectes. L'Ajuntament de Sant Adrià està pendent de la construcció de l'edifici del

Museu per trobar un model de gestió, on la participació d'altres institucions no sigui puntual sinó fixa i permanent, ja que sempre s'ha entès el projecte com una proposta d'àmbit i d'interès nacional i no exclusivament municipal.

2.8.5. Les activitats expositives i les activitats socioeducatives del MhiC

Com s'ha dit anteriorment, des del novembre del 2004 el MhiC està parcialment obert al públic. Oferint durant tot l'any activitats i serveis que han consolidat aspectes que garanteixen l'alt rendiment de l'equipament. Un cop obertes les portes del MhiC l'any 2004, hi havia el repte de fer arribar fins aquí el públic. Un repte doblement complicat ja que l'equipament no és conegut fins al moment i, a més, en no estar situat al centre de la ciutat, tampoc els nostres veïns tenen l'hàbit de fer ús d'aquest espai. Per afavorir aquets apropament dels veïns del museu s'han portat a terme diverses actuacions en què els veïns han participat de forma directa i molt compromesa en el projecte. També s'han iniciat diverses activitats amb altres ajuntaments (l'Hospitalet, Olot, Viladecans, Mataró, Sabadell, Barcelona, etc.) i també amb equipaments i institucions d'altres municipis (Institut d'Estudis de la Garrotxa, Universitat de Girona, Museu del Ferrocarril de Vilanova, Fundació Cipriano García, Fundació Largo Caballero, etc).

El MhiC segueix un model pressupostari transversal on la participació econòmica del municipi no sigui exclusiva, sinó que part de les activitats del centre siguin finançades des d'altres institucions, per tal de crear no només un compromís econòmic puntual sinó una relació directa del projecte del MhiC amb la Diputació de Barcelona, altres ajuntaments, universitats, fundacions, organismes internacionals i governs central i autonòmic.

La seu del museu és una masia del segle XIX d'estil neoclàssic, popularment és coneguda amb el nom de Can Serra. Des d'una perspectiva històrica Can Serra és una bona mostra de cases d'indians, bastides pels comerciants que havien fet fortuna a Amèrica durant el segle XIX (Rovira i Costa, 1987). La situació del museu es podria dir que no és l'habitual en un museu, es troba situat en la cruïlla de la carretera N-II, és un context força contradictori ja que a més està prop d'un polígon industrial. S'ha de

reinventar un escenari per donar-li significat al museu. Actualment aquest projecte comprèn una sala d'exposicions temporals i el Centre de documentació que es gestiona com un centre de recursos atenent les consultes via e-mail.

Així mateix, l'espai expositiu té una programació anual que tracta la temàtica migratòria i el diàleg intercultural. Al MhiC també es realitzen activitats relacionades amb les exposicions temporals i amb altres activitats més de caire educatiu. Des del seu espai d'exposicions temporals vol donar l'oportunitat als joves creadors a mostrar el seu treball.

A més el MhiC compta amb un element molt representatiu i diferent des del gener de 2008 que formarà, i es podria dir forma ja, part de l'exposició permanent del museu. Es tracta del vagó de tren del *Sevillano* que hi ha al jardí del museu. Aquest vagó de l'any 1961 és molt significatiu pel museu, a nivell museològic i museogràfic, i per molts dels seus visitants ja que té una connotació emotiva. Amb aquest vagó s'ha iniciat un projecte socioeducatiu conjunt amb el Casal del Raval. Un grup de sis nois en risc d'exclusió social del barri de la Mina s'encarreguen amb l'ajuda de tres monitors de la restauració de l'interior del vagó.

El MhiC no té una col·lecció i per tant no és encara un museu. El fons es basa sobre tot en la recollida de testimonis de totes aquelles persones que en algun moment de la seva vida han estat immigrants. El qüestionari⁴⁷ és específic i ha estat dissenyat des de la pròpia organització del museu amb uns ítems molt específics. És un element interessant ja que fa participar a la població del propi museu, fa que es senti part de l'equipament i sent que la seva participació és útil.

El MhiC té com a objectius entre d'altres: promoure les activitats escolars, amb tallers de recuperació de la memòria històrica a partir de les famílies dels nens i nenes de la ciutat fomentant així la creació artística i la valoració de la interculturalitat dels joves i permetre a la gent gran trobar un espai de reflexió sobre la seva aportació en la consolidació de l'actual societat. Amb totes aquestes activitats es pretén motivar a la població a la participació en activitats que indueixi cap a la comprensió de la seva pròpia història i la comunicació entre les diverses cultures. Una mostra d'aquestes activitats educatives per nens i nenes és el cas de l'activitat del MhiC "Fem un museu:

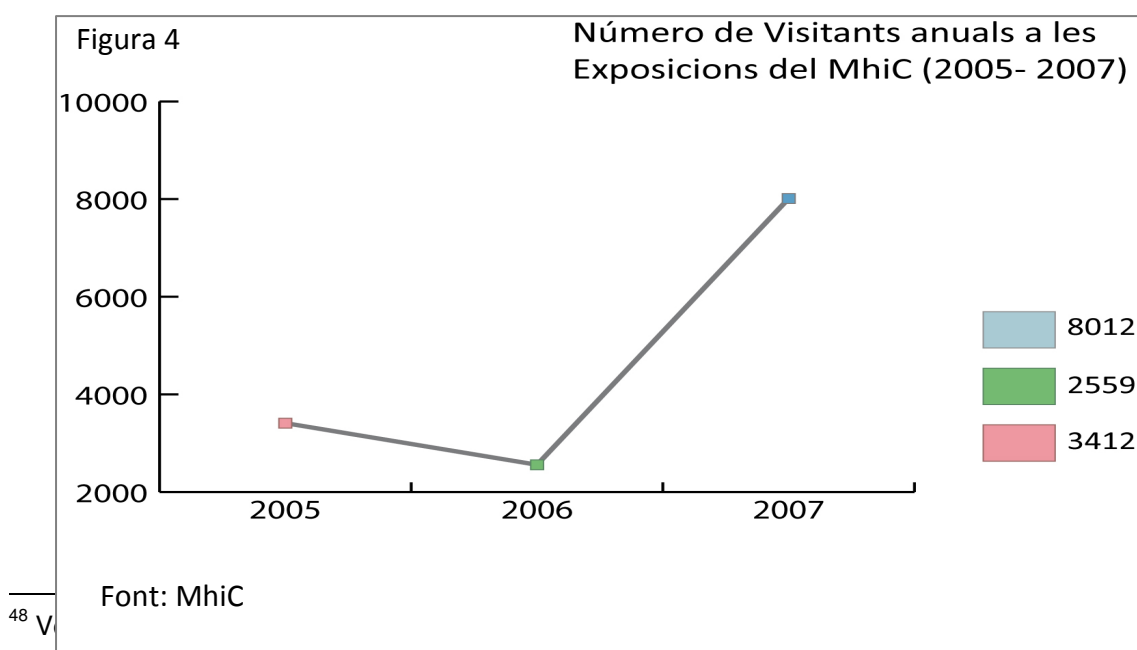
⁴⁷ Veure annex núm. 1.

Jo també he estat immigrant”. És una activitat que es fa amb nens de Primària fins a Secundària. El que se’ls hi demana és que fagin una recerca familiar, que trobin algun familiar que hagi immigrat, en alguns casos els propis protagonistes són ells mateixos, ja que hi ha molts nens i nenes immigrants en l’actualitat, i en d’altres casos no és un familiar però si algun amic o conegut. Se’ls hi demana que portin objectes d’aquests familiars i que se’ls entrevistï per mitjà del qüestionari del MhiC esmentat ja anteriorment. Després se’ls fa explicar que és el que han trobat, què sabien, què no, etc. I a partir de tot el que porten i han après es fa un bloc que es penja al web del museu i així tothom el pot visitar. Com es pot veure és una experiència molt semblant al que es veia en el Museu de la Immigració Danès. Són experiències molt interessants i els resultats per aquests equipaments és molt satisfactori ja que atrauen a nou públic que no havien vist mai el museu o que ni tan sols el coneixien.

A partir de novembre del 2004 es va crear una programació estable per a tot l’any, destinada a consolidar el discurs del contingut del projecte i que a més pogués arribar al màxim de públic possible. Aquestes activitats s’han establert en tres tipologies:

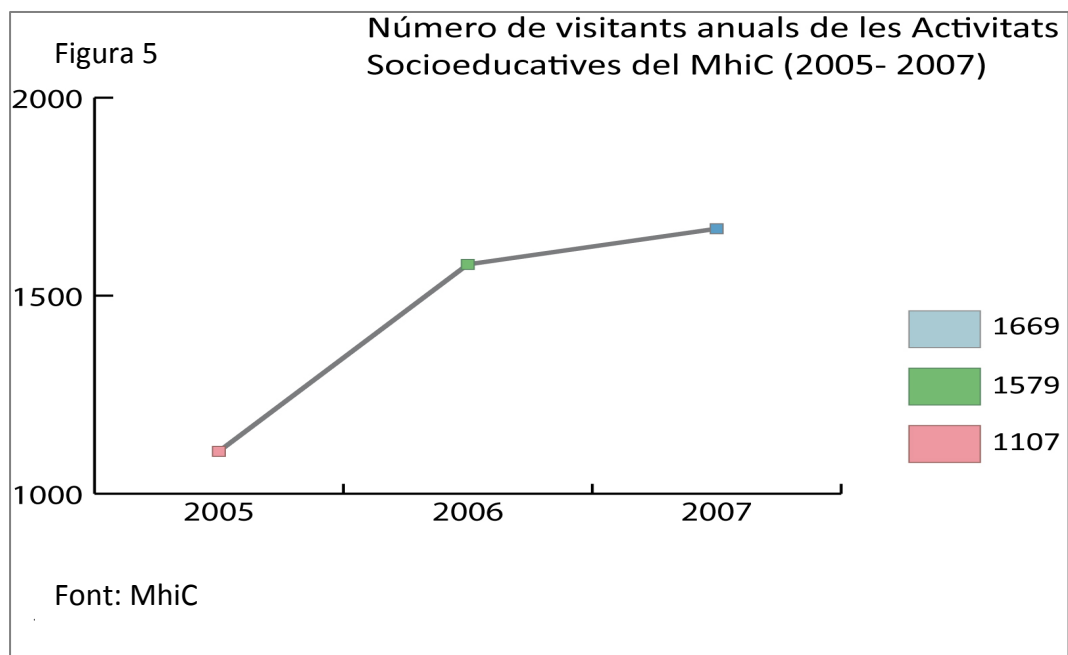
a) *Activitats Expositives*⁴⁸

L’objectiu del MhiC és que Sant Adrià de Besòs pugui inaugurar una producció que no s’hagi vist abans a Catalunya cada any. El MhiC a més participa en la producció d’aquest material que, fins el moment, ha estat vinculat a temes de migracions.

b) *Activitats Socioeducatives*⁴⁹

- Presentació i visites guiades de les exposicions a entitats culturals, veïnals, de gent gran i col·lectius d'immigrants de Sant Adrià i de tot Catalunya.
- Presentació i visites guiades de les exposicions en escoles de Sant Adrià i de la província.
- Diverses sessions de reculls testimonials de Gent Gran i per a un curs de llengua catalana del Servei Local de Català de Sant Adrià.
- Un altre dels serveis que ofereix el MhiC és el seu espai i la seva logística per treballar, des de l'àmbit associatiu, temes d'immigració, multiculturalitat i convivència. L'espai se cedeix gratuïtament per organitzar activitats de divulgació i convivència, tant a les diverses entitats de la ciutat com en institucions o altres entitats de Catalunya.
- Algunes d'aquestes activitats han estat coproduïdes amb altres àmbits municipals, com l'Àrea de Serveis Socials. L'estiu de 2007 el MhiC va acollir per primer cop el Festival de Jazz de Sant Adrià, organitzat per l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament i el popular bar del municipi de nom *Arriba y Abajo*.

⁴⁹ Veure annexos núm. 3 i 4.

c) Viabilitat del Centre de Documentació

El MhiC està en plena fase de creació del Centre de Documentació. El projecte proposa un centre virtual en xarxa amb el màxim d'espais possibles on s'està produint i s'ha produït de forma històrica la documentació en matèria d'immigració. Però tot i la inexperiència d'aquest Centre de Documentació del MhiC ja funciona com a servei de documentació i fem les tasques de prearxivament i respostes documentals. Així mateix, s'ha creat un servei de cessió i préstec del material que tenim en dipòsit per a exposicions i consultes.

El centre de documentació rep una mitjana de 250 consultes l'any. Aquestes consultes es responen de forma presencial o mitjançant correu electrònic. El perfil majoritari de consultes és d'estudiants de secundària i universitaris fent treballs de recerca. També s'han respost consultes d'altres museus i equipaments que volen treballar les migracions des dels seus àmbits locals.

El MhiC té el compromís de crear un fons testimonial en matèria d'immigració que s'ha materialitzat amb la creació de les entrevistes "Itineràncies migratòries". Aquesta és una iniciativa interessant, és una eina amb la que es pot fer partícip del museu a un gran nombre de gent. Per ara està tenint força èxit. A hores d'ara ja s'han portat a terme al voltant de 1.500 entrevistes que estan recollides i catalogades al programa Museum Plus. Algunes d'aquestes entrevistes ja han estat presentades a l'exposició "Tal com érem". Així mateix, en els últims anys públic en general i veïns de la ciutat han aportat material fotogràfic i objectes relacionats amb les seves experiències migratòries que el MhiC digitalitza, indexa i retorna per tal que els propietaris en tinguin cura mentre el Museu no estigui fet ja que no hi ha un lloc específic per emmagatzemar i conservar els objectes de la futura col·lecció. D'altra banda s'han enregistrat en vídeo 25 testimonis recollits per tota la geografia catalana, alguns dels quals també han participat, mitjançant el MhiC, en programes de TV3 -com la Gala Andalusia-Catalunya o el programa *Tot un Món*- i en altres mitjans de comunicació.

d) Activitats Museu Virtual

La pàgina web del MhiC (www.mhic.net) ha consolidat el model de museu virtual. Aquest lloc, gestionat des de la UOC, rep al voltant de vint visites diàries i s'ha

convertit en l'eina més popular del projecte del MhiC (Carreras i Ferran, 2004). El centre ha rebut visites i consultes de molts centres educatius, de moltes persones que volen formar part dels testimonis del fons del MhiC.

El MhiC que encara no té una exposició permanent física sí que dóna la possibilitat als visitants que des del web la vegin. Des del web es pot accedir a l'exposició permanent de manera virtual així com també es poden consultar les exposicions temporals que es van fent al centre. També es poden consultar els materials dels que disposa l'equipament de manera on-line. El web ha proporcionat una difusió internacional que s'ha pogut constatar mitjançant els missatges electrònics i els contactes estrangers que rep el propi centre.

Gràcies a Internet, el MhiC, una institució que conserva la memòria, ofereix tot un material que ajuda a la reflexió sobre el fet migratori. Demostra la importància d'introduir els testimonis de la gent sigui en el format que sigui ja que ajuda a preservar, molts cops des de la distància, la memòria.

2.9. Potencialitats i mancances dels museus d'immigració analitzats

Al llarg de les pàgines anteriors s'ha pogut veure l'exemple de museus diferents, cadascun dels quals és el reflex d'una situació concreta i d'uns processos migratoris. En conjunt, es pot indicar que –tot i la rellevància d'alguns d'aquests museus- no es tracta d'un patrimoni desenvolupat en totes les seves possibilitats. Per aprofundir més en aquest aspecte es procedirà a fer un resum dels indicadors emprats en el capítol anterior per dur a terme l'anàlisi d'aquests vuit equipaments per mitjà de la taula següent:

Taula 2

MUSEU	TITULARITAT	UBICACIÓ	ANY DE CREACIÓ	EXPOSICIÓ	PÚBLIC
Museu d'història de la immigració de Catalunya	Públic	Espanya	2004	Exposicions temporals que tracten la immigració en general des de l'òptica actual i del passat	Entre 8.000 i 10.000 visitants anuals segons les dades més recents de 2007 i de 2008. Assisteix molt públic escolar i de la tercera edat
Museo Nacional de la Inmigración de Argentina	Públic	Argentina	2001	A partir de les Migracions continentals (segle XIX) fins a l'actualitat	El públic escolar és el que més visita el museu
Memorial do Imigrante	Públic	Brasil	1998	Migracions des del segle XIX fins a l'actualitat	Entre 80.000 i 90.000 visitants anuals
Immigration Museum Melbourne Victoria	Privat	Austràlia	1998	Exposició que aborda diferents temes la permanent es centra des del segle XIX fins a l'actualitat	Té una mitjana de 125.000 visitants anuals
Immigrantmuseum	Privat	Dinamarca	1997	L'Exposició permanent tracta les primeres migracions a Dinamarca fins a l'actualitat	La majoria de visitants pertanyen al sector de públic escolar
Ellis Island Museum	Privat	EEUU	1990	Exposició enfocada al llarg dels Quatre segles de migració	2.000.000 visitants l'any. Públic general

DOMiD	Privat	Alemanya	1990	Exposicions temporals a partir de la seva col·lecció tractant la immigració a Alemanya arran del segle XX	El públic que visita el museu acostuma ser específic centrat en la recerca
Cité nationale de l'histoire de l'immigration	Públic	França	2007	Exposició que tracta la immigració en general des de l'òptica actual	En menys d'un any 100.000 visitants. Assisteix molt públic escolar

El que es pot valorar a partir d'aquest anàlisi és que el patrimoni migratori no és massa conegut pel públic en general tot i que s'estan fent diversos projectes al món i tot i que aquestes institucions estan invertint molt en fomentar activitats per a tothom, i per a convertir-se en eines integradores dins la societat intercultural que existeix avui dia. D'altra banda, una altra valoració important que es pot fer és la importància política en aquests museus. Segons sigui la intenció del govern es crearà un model de museu o un altre.

Pel que fa a pressupostos i ajuts en dels diferents estats per recolzar i portar a terme les diferents activitats d'aquests equipaments, es pot veure que hi ha diverses situacions diferenciades. El tret general és que la majoria d'aquests museus si no tinguessin un recolzament de fonts privades no existirien o no podrien dur a terme moltes de les activitats que realitzen. Hi ha museus, com el cas l'Ellis Island Museum i l'Immigration Museum Melbourne Victoria, que funcionen amb fortes inversions per part d'institucions privades del propi estat i degut això i a que són països on la immigració és el caràcter fundacional de la nació, arriben a convertir-se en institucions molt potents a nivell turístic i això fa que tinguin un gran allau de visitants. Després hi ha d'altres institucions com l'Immigrantmuseet que tot i formar part de l'institució privada de Furesø, es pot veure que té una titularitat local i els seus projectes són més modestos, vinculats en la seva immensa majoria a activitats escolars. Aquest cas, en part és també del Museu d'història de la immigració de Catalunya, en el sentit de que té una titularitat local i no gaudeix de grans recursos; ni econòmics ni humans.

Una altra situació seria la de museus vinculats majoritàriament a la recerca com és el cas del DOMiD, és una associació privada d'interès públic però més que un museu és una institució científica que estudia les migracions a Alemanya. Després, un quart cas, seria el cas de París, la Cité nationale d'histoire de l'immigration té un caire molt més multidisciplinar: mostra, conserva, fa recerca, xerrades, conferències, etc, i té una titularitat pública. Per últim, en el cas d'Amèrica Llatina aquestes institucions tenen un recolzament estatal molt fort, un gran èxit, però sobre tot es centren en la recerca més enllà de les activitats que puguin oferir com a museu. La immensa majoria de visitants que reben són escolars o personal relacionat amb la investigació.

Els museus estudiats tenen potencialitats i mancances variades, tot i que tenen també trets comuns. La següent taula permetrà veure amb més claredat quines potencialitats i mancances tenen cadascun dels vuit museus analitzats:

Taula 3

MUSEU	POTENCIALITATS	MANCANCES
Museu d'Història de la Immigració de Catalunya	Centre de Recerca i de Consulta Oferta d'activitats Temàtica de les exposicions	a) Espai no massa adequat per les necessitats del museu. b) Falta de suport per part de l'administració per a la construcció de l'edifici del museu c) Manca de recursos
Museo de la Inmigración de Argentina	Col·lecció a nivell documental Centre de Recerca Singularitat de l'espai	a) Les activitats educatives b) L'espai no compleix amb les necessitats de l'equipament com a museu
Memorial do Imigrante	Col·lecció documental Activitats Centre de Recerca Singularitat de l'espai	L'espai no compleix amb les necessitats de l'equipament com a museu
Immigration Museum Melbourne Victoria	Exposicions Activitats en general Singularitat de l'espai	Tendència a convertir-se en un centre turístic exclusivament

Immigrantmuseet	Col·lecció Activitats escolars Singularitat de l'espai i el seu entorn	Manca de recursos en general
Ellis Island Museum	Col·lecció Museografia Exposicions Singularitat de l'edifici Activitats Educatives	a) L'espai no compleix amb les necessitats de l'equipament com a museu b) Tendència a convertir-se en un centre destinat únicament al turisme
DOMiD	Excel·lent Centre de recerca	Escassetat d'activitats pròpies d'un museu en general
Cité nationale de l'histoire de l'immigration	Col·lecció Museografia Singularitat de l'espai Oferta d'activitats Temàtica de les exposicions	Falta de suport per part del govern estatal francès actual

A trets generals, es pot destacar com a potencialitat el fet de com aquests museus treballen conjuntament i la comunicació que hi ha entre ells, la xarxa els facilita l'intercanvi de idees i d'experiències. Una altra potencialitat és que la majoria d'ells tenen com a seu espais molt singulars, institucions que tenen una vinculació directa amb el fet migratori i per tant una gran connotació emotiva. Com a mancança destacar el poc reconeixement, en alguns casos, per part de l'administració estatal. Més enllà del recolzament de les fundacions privades, alguns d'ells, no tenen més reconeixement. Una altra mancança important és la poca consciència que té el personal que hi treballa en alguns d'aquests equipaments, els quals sembla que s'oblidin que són museus i no únicament centres de recerca.

III. Conclusions. El futur dels museus de la immigració

L'itinerari que hem fet pels museus d'immigració ens ha permès descobrir un tipus de patrimoni que es situa al centre de les preocupacions socials i polítiques. Per això, els museus que hem vist són molt diversos en funció de les estratègies polítiques, museogràfiques i comunicatives que utilitzin. En aquestes tres qüestions, els museus d'immigració presenten alternatives i problemàtiques diverses.

Com fer front als reptes polítics i socials que representa la immigració? La creació d'un museu de la immigració constitueix un senyal polític d'ampli abast, diferent segons els interessos polítics involucrats. Tots aquests equipaments expliquen i commemoren el patrimoni migratori, però no hi ha un model únic de museu de la immigració, no existeix perquè depèn de la idea general que cada institució vulgui donar i del país en el que es creï. No s'ha d'oblidar que hi ha dos casos diferenciats de països en els que es creen museus de la immigració: en uns és un fet fundacional, com és el cas d'Estats Units i d'Austràlia; i en d'altres països la immigració és un fet on hi ha cert procés conflictiu com és el cas d'Espanya o França i en certa manera el que pretenen és convertir-se en instruments per a que hi hagi una millor convivència. Per això, en la majoria dels casos, són un tipus de museus encara per definir i que necessiten ampliar els seus objectius: com hem vist, no només pretenen explicar les migracions històriques, sinó també situar-se en el centre de les preocupacions i debats actuals. Com assenyalàvem abans, aquests museus són el resultat de canalitzar la qüestió de la immigració per una via cultural.

Com hem vist, les estratègies dels museus responen als diversos models de tractar la migració (model assimilacionista, fusió cultural i multiculturalisme) i a partir d'aquests models es generen també diversos tipus de museus. Els museus d'immigració són, doncs, el reflex de les polítiques migratòries, de les visions de la societat sobre la immigració i de la rellevància que aquestes visions tenen en cada societat.

Com museïtzar la immigració? En la majoria de casos estudiats, la història de la immigració i la vida quotidiana és representada per objectes, però hi ha alternatives diverses. Es podria dir que els museus d'immigració en general a l'hora d'abordar la immigració en les seves exposicions giren entorn a quatre eixos:

- 1) Exposicions que es centren en allò viscut del fet migratori, un cas en seria el Museu de la Immigració de Melbourne.
- 2) Exposicions que es basen en el “com es veuen” els immigrants en el seu país com és el cas del Museo do Imigrante de São Paulo. Aquest discurs seria el més emprat. Aquest missatge té el risc de donar uns estereotips culturals que potser no són del tot reals.
- 3) Exposicions amb un discurs que vol representar el museu en el present a partir de les històries viscudes, aquest seria el cas de Sant Adrià o el de Dinamarca.
- 4) Exposicions que tenen un discurs més científic. El que importen més són les dades que la connotació emotiva, un cas en seria el DOMiD d'Alemanya.

En tot cas, museïtzar la immigració és difícil per tres raons. Primer pels problemes teòrics i discursius. No resulta senzill condensar un tema que desperta en moltes ocasions moltes sensibilitats i que en tot cas cal prendre una determinada actitud. En segon lloc pels objectes a mostrar, que no sempre estan clars. Hi ha multitud d'objectes susceptibles de ser inclosos, però no sempre tenen el valor expressiu o simbòlic suficient per ser mostrats, ja que formen de la vida quotidiana. En tercer lloc hi ha la qüestió de com incloure el patrimoni immaterial, els personatges i els relats del fenomen migratori.

Quines estratègies comunicatives es fan servir en aquests museus? La dimensió política del museu d'immigració fa que els porti a la recerca de públics diversos. El seu objectiu principal no és atreure únicament un públic d'intel·lectuals ni al públic que habitualment visita els museus, sinó que es vol atreure al públic en general i, en molts casos, al públic que està més a prop de la immigració. Per això, no es configuren únicament com un museu, sinó sovint com un centre d'activitats o un lloc de reflexió sobre les migracions. Per alguns pot convertir-se en un lloc per a trobar-se a si mateixos, per a altres, en un lloc per a l'aprenentatge, la dificultat màxima està en saber equilibrar aquests dos aspectes. La història de la immigració és la història de

com la societat pren forma a través de la coexistència i la integració de cultures. És la història de com la gent conviu i com les cultures afloren (Kyø, 2008). És evident que els objectes per si mateixos no “expliquen” res, i s’han de complementar amb activitats per fer-se entenedors. Aquesta és una tasca en la que actualment s’hi treballa molt en museus com l’Ellis Island de Nova York, en el que darrera dels objectes hi ha un gran nombre de tallers que treballen la memòria oral i fan que la gent s’apropi i aprengui.

En el cas de París amb la Cité Nationale de l’Histoire de l’Immigration, inaugurat a l’octubre de 2007, la directora general de l’equipament, Patricia Sitruk, explica que el projecte no funciona tant com a museu sinó més aviat com a centre en el que la gent interacciona amb la institució, així la gent pot veure en què han contribuït els immigrants, i d’altra banda, el segon objectiu que té el museu, segons la directora, és conservar la memòria viva, cosa excel·lent, ja que la memòria viva durant molt temps no s’ha tingut en compte i és un element molt important per saber sobre el passat de la població. Aquest és per ara el millor exemple de museu d’immigració entès com a eina integradora i educadora. Les estratègies, però, són diverses. Mentre que el cas francès és més global i participatiu, en el cas danès té un caràcter molt més local fins el punt d’acabar convertint-se en una base de dades al servei dels ciutadans. També al Museo Nacional de la Inmigración de l’Argentina i el Memorial do Imigrante del Brasil part de les seves instal·lacions les dediquen a una base de dades amb molta informació perquè qui ho vulgui pugui trobar els seus avantpassats. D’altres museus tenen recursos i funcions similars, amb propostes que van molt més enllà de la dimensió habituals dels museus. Els museus de la immigració es projecten com un lloc de trobada.

Això genera algunes dificultats conceptuals. Per alguns pot convertir-se en un lloc per a trobar-se a si mateixos, per a altres, en un lloc per a l’aprenentatge. Llavors, la pregunta en que han de convertir-se aquests museus?. Com harmonitzar les funcions clàssiques d’un museu amb aquesta perspectiva? (Klahn, 2008) És clar que un museu ha d’estar al servei del públic, i pels museus d’immigració és fonamental que arribi a la seva població i es converteixin en llocs de reflexió i de trobada. Però no poden convertir-se en un simple centre de dades, com un arxiu històric. Però, què passa llavors amb les missions fonamentals d’un museu? S’haurien de promoure més activitats diferents que estiguessin relacionades amb el fet migratori.

Les perspectives dels museus migratoris són molt diverses. Al costat d'iniciatives de gran èxit, com l'Ellis Island o el Museum Victoria de Melbourne, amb gran demanda de públic, en trobem d'altres com el Museum of Immigration and Diversity of 19 Princelet Street de Londres. Segons Jack Lohman, director del Museu d'Història de Londres, pensa que el museu d'immigració londinenc no ha triomfat, més enllà de la falta de recolzament, perquè el concepte de museu de la immigració és un concepte, des del seu punt de vista, anquilosat i passat de moda. Per ell hi ha altres camins molt més útils per incloure el fenomen de la immigració com per exemple la llengua anglesa, una via molt més senzilla i que té més efecte, ja que l'anglès s'ha convertit en una llengua globalitzadora. Creu que el terme museu d'immigració depèn massa de "l'agenda política". D'altra banda, ens trobem amb el cas de Sant Adrià, el qual representa una proposta innovadora, amb un cert suport públic, però sense el suport econòmic necessari perquè el projecte pugui convertir-se en un museu com a tal. Mitjançant activitats educatives d'àmbit escolar i ciutadà s'ha aconseguit una gran participació en les activitats per part d'un públic poc habituat a visitar museus. S'ha creat un vincle participatiu amb una part de la ciutadania que interactua i participa molt activament en la creació del fons del museu. Així doncs, el seu futur immediat és convertir-se en una alternativa cultural ben consolidada pel municipi adrianenc i a la llarga també convertir-se en un equipament de referència.

No és, doncs, només un problema de recursos. Està clar que sense recolzament polític, sense recolzament econòmic el qual ve condicionat pel polític i sense recolzament de la població, un museu de la immigració no pot triomfar, com qualsevol altre museu. Potser el que succeeix és que de vegades aquests museus es converteixen més en un símbol de la diversitat cultural que en un veritable museu. Fer un projecte global i multicultural és difícil, ja que de vegades hi ha poc suport i més enllà de les petites comunitats d'immigrants, no hi ha més suport, no hi ha més gent amb la que comptar.

L'apropament a les comunitats multiculturals resulta un element fonamental de l'estratègia comunicativa d'aquests museus. A part dels museus d'immigració també es poden trobar iniciatives semblants com ara els museus comunitaris, museus molt populars en països com Mèxic, que intenten abordar des d'un altre punt de vista la temàtica migratòria. Un exemple d'aquests museus comunitaris és el Museo del

Barrio de Nova York. Aquest museu, dedicat a l'art llatí americà i en particular a l'art porto-riqueny està ubicat a "El Barrio" nom amb el que es coneix l'East Harlem, és on es concentra la major comunitat hispana de la ciutat de Nova York. Aquest museu, únic al país, va ser fundat l'any 1969 per l'artista Raphael Montañez Ortiz junt amb el recolzament d'un grup d'educadors porto-riquenys, artistes, pares de família i activistes comunitaris d'East Harlem. Al ser l'únic museu en la ciutat que s'especialitza en la representació de les cultures, El Museo del Barrio segueix tenint un impacte significatiu en la vida cultural neoyorquina i s'ha convertit en un punt de referència. Aquesta institució té com a objectiu ser un centre educatiu que reflexi la riquesa de la seva cultura. Es considera un lloc d'orgull cultural i d'auto-descobriment, també procura projectar-se a nivell nacional a través de les exposicions i el programa d'activitats.

Els Museus comunitaris són el símil de museus d'immigració a escala més petita. Són equipaments que han fundat un model d'incorporació activa de les comunitats dins les tasques d'investigació, conservació i difusió del seu propi patrimoni cultural, d'aquí que hagin despertat gran interès en els especialistes dedicats a la creació i funcionament dels museus (Bedolla, 1995), però tot i això els museus comunitaris són museus segmentaris, poc a poc es van apartant d'aquesta visió global i d'integritat que volen transmetre. Es fan moltes activitats i molt interessants, són museus que tenen molta força i un suport molt gran per part de la comunitat, però el problema és que en la majoria dels casos sempre es tracta una mateixa temàtica i un mateix col·lectiu, no es mira més enllà, normalment no s'acostumen a fer activitats conjuntes amb altres col·lectius de la zona. Per als museus d'immigració, aquests museus són un mirall de com arribar a les comunitats migratòries, però funcionen a una escala diferent, integrats en una cultura determinada mentre que els museus de la immigració aposten per la perspectiva multicultural.

El futur dels museus d'immigració depèn totalment de la política de cada país, del recolzament que rebin i de les conductes migratòries. Part del triomf, i de la seva continuïtat en el futur, dels museus d'immigració ve marcat per la ideologia, la tradició i la cultura del país. Els museus d'immigració constitueixen un mitjà inestimable d'integració social i cultural perquè preservin i perpetuïn la memòria col·lectiva i la cultura dels immigrants, antics i nous, donant-les a conèixer a un públic general i

permeten així que aquest les apreciï en el seu just valor. Però als països on la immigració continua sent un tema políticament contenciós i emotiu poden exposar als museus d'immigració a la controvèrsia i per tant pot conduir-los a la seva desaparició o a una certa marginalitat dins el panorama museístic.

IV. Bibliografia i Fonts

4.1. Referències Bibliogràfiques

ADAMS J.Q. i PEARLIE, Sthrother Adams (2001). *Dealing with Diversity*, Chicago: Kendall/Hunt.

ALBA, R. (1999). "Immigration and the American Realities of Assimilation and Multiculturalism". *Sociological Forum*, vol.14, pp.3- 25.

ÁLVAREZ DORRONSORO, J. (1993). *Diversidad Cultural y conflicto nacional*. Talasa, Madrid.

AA.VV. "Los museos de inmigración". *Museos del mundo*. ICOM, 2005, núm. 1.

BADES, KLAUS J. i OLTMER, Jochen (2005). "Einwanderung in Deutschland seit dem Zweiten Weltkrieg" (Immigració a Alemanya després de la Segona Guerra Mundial), en Projekt Migration, pp. 72- 81, Dumont, Colònia.

BEDOLLA, Ana Graciela (1995). "El Museo Comunitario", *México en el Tiempo* núm. 6 abril-maig.

BENZA, Silvia (2006). "Los grupos escolares en el Museo Nacional de la Inmigración", Argentina.

CAPEL, H. (2007). "El control de las migraciones internacionales y el Memorial de Inmigrantes en São Paulo, Brasil". *Biblio 3W. Revista Bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales*, Universitat de Barcelona, vol. XII, núm. 739, 30 de juliol de 2007.

CARRERAS, César i FERRAN, Núria (2004). "Preserving Memories on-line: The exhibition Memories of our childhood and the Catalan Immigration History Museum". ICIM Berlín del 31 d'agost al 2 de setembre de 2004.

DA COSTA LEITÃO VIEIRA, Ana Maria (2008). "El Memorial del Inmigrante en São Paulo: ámbitos de investigación y desafíos para el siglo XXI", *MUSEUM International*, núm. 233- 234, pp. 121- 131.

DESFORGES, Luke i MADDERN, Joanne (2004). "Front doors to freedom, portal to the past: history at the Ellis Island Immigration Museum, New York". *Social & Cultural Geography*. Institute of Geography and Earth Sciences, University of Wales, vol. 5, núm. 3, Setembre 2004.

ERYLMAZ, Aytaç (2008). "Importancia política y social de un Museo de la Inmigración en Alemania", *MUSEUM International*, núm. 233- 234, pp. 132- 141.

FRASCINA, Francis (2004). "Revision, Revisionism and Rehabilitation, 1959/1999: The American Century, Modern Stats and Cultural Memory". *Journal of Contemporary History* Copyright. Londres, SAGE Publications.

GONZÁLEZ ROUCO, María (2001). "Inmigración: museos y monumentos nacionales en la Argentina".

GUALDA, Estrella (2001). "Integración social de los inmigrantes y modelos teóricos que la explican". Universidad de Huelva.

ICOM (2005). "Los museos de la Inmigración", *Noticias del ICOM*, vol. 58, núm. 1.

ICOM (2008). "Patrimonios de los migrantes". *MUSEUM International*, núm. 233- 234.

KYØ, Catherine i ABEL, Thomas (2008). "El Museo Danés de la Inmigración de Furesø: la historia de la inmigración y la recopilación de recuerdos". *MUSEUM International*, núm. 233- 234, pp. 142- 150.

LAMBKIN, Brian (2007). "Es importante que los museos hablen de las migraciones de los pueblos", *Euskal Erxeak*, núm. 79, pp. 20- 21.

MALGESINI, Gabriela i GIMÉNEZ, Carlos (2000). "Fusión Cultural" dins de *Guía de conceptos sobre migraciones, racismo e interculturalidad*. Catarata- Comunidad de Madrid, pp. 201- 205.

MÉNDEZ, María de los Ángeles (2003). "Migración e inmigración en Argentina. La situación con España", Argentina.

MHIC (2004- 2007). *Memòries del Museu d'història de la Immigració*.

MhiC: Un motiu per fer un museu: Projecte del Museu d'història de la immigració de Catalunya. Sant Adrià de Besòs, 2004.

MOORE, Kate i PARDUE, Diana (2002). "Destruir la memoria: El trato a los inmigrantes en la isla de Ellis Nueva York". *Antropología y Fuentes Orales*.

Musée et histoire de l'immigration, un enjeu pour toutes les nations. Colloque international. Bibliothèque nationale de France, 9 et 10 Décembre 2004.

NETTLEFORD, Rex (2004). "Migración, transmisión y mantenimiento del patrimonio migratorio". *MUSEUM International*, núm. 221- 222, pp. 82- 86.

NEWMAN, Andrew (2008). "Museus i Migració: Una qüestió d'identitat", ponència dins les *Jornades Internacionals: Museus, immigració i interculturalitat*, celebrades els dies 1, 2 i 3 d'octubre de 2008.

PADMINI, Sebastian (2008). "Movilizar comunidades y compartir historias: la función del museo de la inmigración", *MUSEUM International*, núm 233- 234, pp. 160- 167.

PAIVA, Odair da Cruz (2000). *Breve História da Hospedaria de Imigrantes e da Imigração para São Paulo*. Secretaria de Estado de Cultura de São Paulo, Serie resumos 7.

PAIVA, Odair da Cruz (2004). *Caminhos Cruzados: Migração construção do Brasil Moderno (1930- 1950)*, Edusc.

PARDUE, Diane (2004). "Museo de Sitio". *MUSEUM International*, núm. 223, pp. 20- 26.

PEREC, George i BOBER, Robert (1995). *Ellis Island*, New Press, New York.

PRATS, Llorenç (1997). *Antropología y patrimonio*. Editorial Ariel. España.

QUERALT, Magaly (2000). *The Social Environment and Human Behavior: A Diversity Perspective*. Boston: Allyn & Bacon, p. 83.

ROCHA- TRINDADE, Maria Beatriz i MONTEIRO, Miguel (2008). "Los museos dedicados a las migraciones: Museo Portugués de la Emigración", *Museum International*, UNESCO, núm. 233- 234, pp. 151- 160.

ROVIRA i COSTA, Joan (1977). *Historia de un pueblo*. Sant Adrià de Besòs: Ajuntament de Sant Adrià.

ROVIRA i COSTA, Joan (1987). "La petita història dels Carrers de Sant Adrià", *Viure*, Sant Adrià de Besòs, núm. 63.

SÁNCHEZ, Blanca (2002). *La época de las grandes migraciones: Desde mediados de siglo XIX a 1930*. Universidad de San Pablo- CEU.

SMITH, Judith (1992). "Exhibition Review: Celebrating Immigration History at Ellis Island", *American Quarterly*, vol. 44, núm. 1.

STEVENS, Mary (2008). "Immigrants into Citizens: Ideology and Nation- Building in the Cité nationale de l'histoire de l'immigration", *Museological Review*, núm. 13, pp. 57- 73.

THOMPSON, William i HICKEY, Joseph (2005). *Society in Focus*, Boston: Pearson.

TORRES, Francisco (2004). "De la Asimilación al Pluralismo". *Arxius*. València, núm. 11.

TUGORES, Francesca (2006). *Introducción al Patrimonio Cultural*. Trea.

WEIL, Stephen (1990). *Rethinking the Museum and other Meditations*, Smithsonian Institution Press, Washington, DC.

WESTLEY, Hannah (2008). "Museums of belonging Immigration is an emotive and contentious subject all over the world, which could be why so few museums are prepared to tackle it". *Museums Journal*, núm. 108/3, pp. 34-37.

4.2. Webgrafia

Xarxa de Museus de la Migració (*Data de consulta: Gener – Octubre 2008*)
www.migrationmuseumsnetwork.org

MhiC (*Data de consulta: Gener 2008 – Octubre 2008*)
www.mhic.net

Cité Nationale de l'Histoire de l'Immigration (*Data de consulta: Maig 2008*)
www.histoire-immigration.fr

Museo Nacional de la Inmigración de la República Argentina (*Data de consulta: Maig 2008*)
<http://www.mininterior.gov.ar/migraciones/museo/index.html>

DOMiD, Alemanya (*Data de consulta: Maig 2008*)
<http://www.domit.de/>

Immigrantmuseet, Dinamarca (*Data de consulta: Maig 2008*)
<http://www.furesoemuseer.dk/>

Museu de la immigració i la diversitat de Gran Bretanya (*Data de consulta: Maig 2008*)
<http://www.19princeletstreet.org.uk/>

Immigrant Museum Melbourne Victoria (*Data de consulta: Maig 2008*)
<http://immigration.museum.vic.gov.au/>

Memorial do Imigrante, Brasil (*Data de consulta: Maig 2008*)
<http://www.memorialdoimigrante.sp.gov.br/>

Migrations Museum, Suïssa (*Data de consulta: Maig 2008*)
<http://www.migrationsmuseum.ch/index.php>

Museo del Barrio, EEUU (New York) (*Data de consulta: Maig 2008*)
<http://www.elmuseo.org/>

Babylonian Jewry Heritage Center (*Data de consulta: Maig 2008*)
<http://www.babylonjewry.org.il/>

Ellis Island Museum (*Data de consulta: Gener – Octubre 2008*)
http://www.ellisland.com/ellis_home.htmlb

4.3. Entrevistes

Al llarg d'aquest treball de recerca s'han realitzat entrevistes a diferents persones tot tractant temes molt específics, en concret sobre el MhiC i el seu entorn, els quals s'han anat fent esmena al llarg del treball. Aquí es presenta el llistat de les persones entrevistades:

- **Imma Boj.** Directora del Museu d'història de la immigració de Catalunya
- **Jordi Vilalta.** Cap del Projecte de dinamització del refugi antiaeri de la Placeta Macià (Sant Adrià de Besòs)

V. Annexos

Annex núm. 1

Qüestionari utilitzat pel MhiC per crear el seu fons documental

DADES DE CONTACTE / DATOS DE CONTACTO

- Nom / Nombre:
- Edat / Edad:
- Adreça / Dirección:
- Telèfon de contacte / Teléfono de contacto:

EL LLOC D'ORIGEN / EL LUGAR DE ORIGEN

Nom del lloc d'origen / Nombre del lugar de origen

Any de sortida / Año de Salida

Quina edat tenia? / ¿Qué edad tenía?

Un breu record d'aquell moment / Un breve recuerdo de aquel momento

EL VIATGE / EL VIAJE

Lloc de sortida (estació, bus, port...) / Lugar de salida (estación, autobús, puerto...)

Mitjà de transport / Medio de transporte

Hores de viatge / Horas de viaje

Amb qui va fer el viatge? / ¿Con quién hizo el viaje?

Un breu record d'aquell moment / Un breve recuerdo de aquel momento

EL LLOC D'ACOLLIDA / EL LUGAR DE ACOGIDA

Ciutat d'acollida / Ciudad de acogida

Què sabia d'aquell lloc? / ¿Qué sabía de aquel lugar?

Per què va anar a aquella ciutat? / ¿Por qué fue a aquella ciudad?

On va dormir la primera nit? / ¿Dónde durmió la primera noche?

Tenia algun familiar o persona coneguda allà? / ¿Tenía algún familiar o persona conocida allí?

EL TREBALL / EL TRABAJO

On va treballar per primer cop? / ¿Dónde trabajó por primera vez?

Com va trobar la feina? / ¿Cómo encontró el trabajo?

Com eren els seus amos i els seus companys de feina? / ¿Cómo eran sus jefes y sus compañeros de trabajo?

Quant guanyava? / ¿Cuánto ganaba?

Enviava diners als seus familiars? / ¿Enviaba dinero a sus familiares?

EL BARRI / EL BARRIO

Trajectòria fins arribar al barri / Trayectoria hasta llegar al barrio

Com era el barri? / ¿Cómo era el barrio?

Com era casa seva? / ¿Cómo era su casa?

Recorda quant pagava de lloguer o que li va costar comprar-la? / ¿Recuerda cuánto pagaba de alquiler o cuánto le costó comprarla?

Com eren els seus veïns? / ¿Cómo eran sus vecinos?

Breu record del barri / Breve recuerdo del barrio

VIDA QUOTIDIANA /VIDA COTIDIANA

Torna al seu poble amb freqüència? / ¿Vuelve a su pueblo con frecuencia?

Tornaria a viure allà? / ¿Volvería a vivir allí?

Estàs content de viure aquí? / ¿Estás contento de vivir aquí?

Què en pensa dels que arriben d'altres països? / ¿Qué piensa de los que llegan de otros países?

Annex núm. 2

Activitats expositives al MhiC. Període 2005 – 2007. Font: Memòria MhiC 2005

2005

Exposició	Producció	Calendari
D'immigrants a ciutadans. Franquisme i immigració	Diputació de Barcelona MhiC UAB	Del 20/11 al 2/02
Càntirs de la immigració	Museu de l'Hospitalet	Del 15/02 al 12/03
Retrats de migració. Estratègies per fer-se un lloc	Fundació Cipriano García MhiC	Del 8/04 al 18/12
Tal com érem	MhiC	Del 8/09 al 30/11

2006

Exposició	Producció	Calendari
El Camp de La Bota de Francesc Abad	Diputació de Barcelona Associació Amics del Prat i Francesc Abad MhiC	Del 13/01 al 18/02
Viatjant vides. Creant Mons	Diputació de Barcelona Museu de l'Hospitalet MhiC	Del 16/3 al 30/5
Exposició Memòria Oral IES Manuel Vázquez Montalbán	IES Manuel Vázquez Montalbán MhiC	Del 21/6 al 18/07

Els valors de la República: memòria històrica	CCOO Barcelonès MhiC	Del 6/9 al 14/10
República! Cartells i cartellistes [1931-1939]	Museu d'història de Catalunya Generalitat de Catalunya MhiC	Del 6/9 al 20/9
Mediterrània: Cruïlla de civilitzacions	Museu Marítim	Del 23/11 al 10/02

2007

Exposició	Producció	Calendari
Mediterrània: Cruïlla de civilitzacions	Museu Marítim	Del 23/11/06 al 10/02/07
Dones. Històries de vida	Fundació Ateneu Sant Roc	Del 15/02 al 24/03
Esport i immigració. Una mirada cultural a la immigració	UAB MhiC	Del 1/03 al 12/05
Jo també he estat immigrant	Escola Sagrat Cor. Sant Adrià MhiC	Del 19/04 al 20/5
Jo sóc RAR	Ajuntament de Barcelona	Del 25/05 al 31/08
Rocío. Tiempos de María	CERCAT	Del 24/05 al 28/07
Històries d'un viatge	CAM	Del 6/09 al 29/09
La riuada de 1962 a Sant Adrià de Besòs	Arxiu Municipal Ajuntament de Sant Adrià MhiC	Del 16/10 al 22/12
Els ulls dels pobres. Juan Guerrero	Gramenet Solidària	Del 20/11/07 al 26/01/08

Annex núm. 3

Activitats socioeducatives al MhiC. Període 2005 – 2007. Font: Memòria MhiC

NOM DE L'ACTIVITAT	DATA	PÚBLIC
Jornada debat. "Retrats de migració"	28/04/05	80 persones
Presentació MhiC. Museu de Sabadell	13/04/05	10 persones
Aula Magistral. Màster Gestió del Patrimoni Cultural (UB)	22/04/05	30 persones
Presentació MhiC. Ajuntament de Viladecans	17/06/05	58 persones
Presentació MhiC. Ajuntament de Blanes/Arxiu Històric	9/07/05	25 persones
"Museu en construcció". Fundació Pere Tarrés	22/07/05	30 persones

Trobada de veïns. "Tal com érem"	13/09/05	15 persones
Presentació MhiC. Amics dels Museus de Catalunya	14/11/05	30 persones
Jornada de treball a París. Xarxa Internacional de Museus de la Migració	14/11/05	12 persones
Jornada debat "Revolta als barris de França"	14/12/05	27 persones
Dia Internacional del Migrant. Secretaria per la Immigració (Generalitat de Catalunya)	18/12/05	350 persones
Inauguració exposició <i>Ciudadans amb nom i cognom</i> a Vilafranca	3/02/06	50 persones
Presentació MhiC. IES Barcelona (estudiants nord-americans)	16/02/06	25 persones
Presentació MhiC. Escola Universitària	16/02/06	20 persones
Entrega de premis Campionat de futbol intercultural. Club Esportiu Espanyol al MhiC	26/02/06	100 persones
Presentació del MhiC al grup de didàctica de la història. UB	28/02/06	15 persones
<i>Asado Argentino</i> Associació d'Argentins de Catalunya	25/03/06	50 persones
Presentació MhiC. Taller d'ocupació	26/04/06	15 persones
Presentació MhiC. Aula d'antropologia social i geografia de la UB	28/04/06	20 persones
Presentació documental MhiC: <i>Veus d'una història silenciada</i>	18/05/06	30 persones
Presentació MhiC. Taller ocupacional Geriatria	19/05/06	50 persones
Presentació MhiC. Postgrau Immigració, religions i identitat de la UB	19/05/06	30 persones
Jornada d'educació per a la ciutadania. Fonts orals i presentació del MhiC a professors de primària	25/05/06	30 persones
Presentació MhiC. Ajuntament de Calella	25/05/06	50 persones
Presentació MhiC. Aula d'antropologia social i etnologia de Catalunya de la UB	26/05/06	20 persones
Presentació MhiC. Associació de dones de l'Eixample. Associació Interculturalitat i Convivència	27/05/06	15 persones
Presentació MhiC. IES Reguissol a Santa Maria de Palautordera	16/06/06	25 persones
Presentació MhiC. Ajuntament de Premià de Dalt	16/06/06	60 persones
Presentació de l'exposició <i>De la España que emigra a la España que acoge</i> . Fundación Largo Caballero. Círculo de Bellas Artes de Madrid. Col·laboració MhiC	10/07/06	100 persones
Secretaria d'Educació i Cultura de l'Estat de Paraíba (Brasil)	12/07/06	10 persones
Presentació MhiC. Visita institucional. Conseller	14/07/06	20 persones

de cultura de la Generalitat i equip		
Festa argentina. Casal Argentino de Badalona	23/09/06	150 persones
Trobada internacional (Roma)	23/10/06	50 persones
Presentació MhiC. Trobada nous projectes culturals CERC	24/10/06	50 persones
Presentació MhiC i activitat relacionada. Grup Equal	03/11/06	50 persones
Presentació MhiC. Visita UNESCO Sant Adrià	04/11/06	50 persones
Mostra audiovisual <i>Mirall: La ciutat ens mira ens mirem en la ciutat</i>	7-11/11/06	50 persones
Presentació trasllat escultura de Joan Brossa <i>Record d'un malson</i>	14/11/06	70 persones
Sant Roc	15/03/07	40 persones
Festival de Jazz	Dijous de juliol	1437 persones
Vestuariteca. Casals d'estiu	Juliol 2007	64 persones
Ni fàcil ni difícil. Casal d'estiu	Juliol	41 persones
Jo sóc RAR. Casal d'estiu	Juliol 2007	1031 persones
Dones viatgeres i CAM	20/09/07	25 persones
Presentació del curs de català per a immigrants	Octubre 2007	50 persones
L'Hora del Te	Activitat anual: mes de març	256 persones
Jornada Gastronòmica Multicultural (UNESCO)	Activitat anual: Maig- Juliol	660 persones

Annex núm. 4

Recompte total de visitants (2005- 2007). Font: Memòria MhiC

2005

NOM DE L'EXPOSICIÓ	TEMPS EXPOSAT	VISITANTS
D'immigrants a ciutadans	2 mesos	369
Moure l'aigua	1 mes	94
Retrats de migració	8 mesos	2.274
Tal com érem	2,5 mesos	675
TOTAL VISITANTS EXPOSICIONS	3. 412	

ACTIVITAT	PARTICIPANTS
Participació de públic en activitats al MhiC o en presentacions del projecte	1.020
Consultes al Centre de Documentació	237
Visites d'escolars	450
TOTAL DE PARTICIPACIÓ EN ACTIVITATS	1.707

2006

NOM DE L'EXPOSICIÓ	TEMPS EXPOSAT	VISITANTS
El Camp de La Bota de Francesc Abad	Del 13/1 al 18/2	329
Viatjant vides. Creant Mons	Del 16/3 al 30/5	774
Exposició Memòria Oral IES Manuel Vázquez Montalbán	Del 21/6 al 18/7	150
Els valors de la República: memòria històrica	Del 6/9 al 14/10	611
República! Cartells i cartellistes [1931-1939]	Del 6/9 al 20/9	540
Mediterrània: Cruïlla de civilitzacions	Del 23/11 al 31/12	156
TOTAL VISITANTS EXPOSICIONS		2.559

ACTIVITAT	PARTICIPANTS
Participació de públic en activitats al MhiC o en presentacions del projecte	1.155
Consultes al Centre de Documentació	204
Visites d'escolars	220
TOTAL DE PARTICIPACIÓ EN ACTIVITATS	1.579

2007

NOM DE L'EXPOSICIÓ	TEMPS EXPOSAT	VISITANTS
Mediterrània: Cruïlla de civilitzacions	Del 23/11/06 al 10/02/07	765
Dones. Històries de vida	Del 15/02 al 24/03	414
Esport i immigració. Una mirada cultural a la immigració	De l'1/03 al 12/05	666
Jo també he estat immigrant	Del 26/04 al 23/05	414
Jo sóc RAR	Del 7//06 al 30/07	1.831
Rocío. Tiempos de María	Del 18/05 al 28/07	2.235
Històries d'un viatge	Del 6/09 al 29/09	247
La riuada de 1962 a Sant Adrià de Besòs	Del 6/10 al 20/12	829
Els ulls dels pobres. Juan Guerrero	Del 20/11/07 al 26/01/08	611
TOTAL VISITANTS EXPOSICIONS		8.012

ACTIVITAT	PARTICIPANTS
Participació de públic en activitats al MhiC o en presentacions del projecte	1.155
Consultes al Centre de Documentació	204
Visites d'escolars	310
TOTAL DE PARTICIPACIÓ EN ACTIVITATS	1.669